

Znojmo, vidím tě paleoartově

Znojmo, vidím tě dvojnásobně. Tato slovní říkanka-hříčka nemá v našem případě žádnou spojitost s lahodným vinným mokem, tak charakteristickým pro toto jihomoravské město. Avšak od 20. dubna do 20. června 2021 nabyla zde rozměrů poněkud pravěkých, až přímo vědeckofantastických. Pod názvem **Cesty do pravěku aneb Ve stopách Zdeňka Buriana** uspořádalo místní Jihomoravské muzeum setkání s díly několika malířů, jejichž tvorba je spojena s dobami dávno uplynulými. Díky nim ale zase ne úplně ztracenými a zapomenutými. Z jejich spolupráce s předními odborníky na paleontologii, antropologii a další „logie“ vznikají totiž úchvatné malířské otisky dob, které by byly jinak navěky zahaleny závojem času. Každý z pěti výtvarníků, **Jaroslav Bažant, Pavel Dvorský, Petr Modlitba, Jiří Svoboda a Jiří Teichmann**, má svoji oblast, která je pro něj charakteristická, a většinou i techniku, s níž se mu na daném tématu nejlépe pracuje. Všichni dohromady pak tvoří volné sdružení PAS, zabývající se vědeckou uměleckou rekonstrukcí vyhynulých forem života.

Z poustače, umístěného u vchodu do Domu umění, na návštěvníka téměř vyběhá stádo mamutů a hrozí rozdupat nejen srstnatého nosorožce v popředí, ale i vás samotné. Uvnitř můžete zase potkat model prehistorického dimetrodona, děti si můžou vylézt na hřbet triceratopse anebo si složit z velkých kostek vždy jeden z šesti obrazů Petra Modlitby a Jiřího Svobody. Výtvarná díla byla doplněna náleзовými artefakty (fosilii) a knižními publikacemi s ilustracemi vystavovaných malířů.

Vystavené tvorbě uvedené pěti dominuje dílo jejich „nepřátel“ malířského guru Zdeňka Buriana. Patnáct obrazů s pravěkou a krajinnou tematikou, včetně knižní ilustrace a jeho autoportrétu, bylo zapůjčeno ze Safari Parku ve Dvoře Krá-

lově. Převoz obrazů byl i mediálně sledovaný, protože se jedná o cenná a rozměrná plátna, která musela být patřičně zabezpečena. Některé z obrazů byly takto zapůjčeny vůbec poprvé.

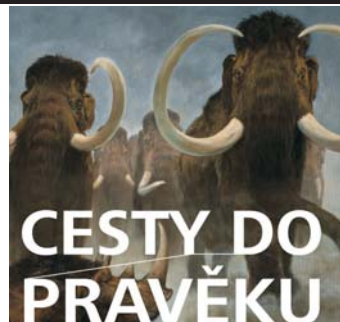
Zdeněk Burian využil poznatky ze spolupráce s našimi předními vědci a vlastní zkušenosti z malby pravěkých tvorů pro četné časopisecké a knižní ilustrace vědeckofantastických děl. Namátkou třeba série kvašů pro Babulovy romány **Planeta tří sluncí** a **Přátelé z Hadonoše** (Pionýr 1954-56), Doylův **Ztracený svět** (nevydáno), Obručevovu **Plutonii** (1956), Součkovy **Velké otazníky** (1967) a za všechny povídky třeba Bradburyho **Zahřmění** (Pionýr 1971) a **Volání v mlze** (Pionýr 1981). Většinou se jedná o dravé dinosaury, kteří ohrožují hrdiny příběhu. V Burroughsově literární sáze o **Tarzanovi** (Pionýr 1967-71) skvěle zpodobnil neznámý kmen opů i degenerované obyvatelé Atlantidy, bohužel se však už nedostal (zákaz otiskování dalších dílů na pokračování v časopise Pionýr) k jeho příhodám v tajemném nitru Země Pellucidaru, kde se to pravěkem jen hemží. Totéž se mu stalo u verneovek, kterých ilustroval pro J. R. Vilímka víc než tucet, ale **Cesta do středu Země** mezi nimi není, pokud nepočítáme sešitovou obálku a jednu kvaš pro tento román z roku 1929. Burianovy kresby a malby také posloužily coby předloha prehistorické fauny a flóry pro světoznámý film Karla Zemana **Cesta do pravěku** (1955), byť jeho jméno v titulcích nebylo (tehdy zřejmě nesmělo být) uvedeno.

V podobném duchu kráčí ve své tvorbě i Petr Modlitba, který využívá svých paleoartových zkušeností a ilustroval **Ztracený svět** (2012) A. C. Doyla. Nyní pracuje na kryptozoologickém miksu **Čipekwe** o záhadném africkém tvorovi do připravované knihy **Velký komiksový vandr** pro nakladatelství Toužimský & Moravec (vychází na podzim 2021).

Milan Krejčí

OBSAH

Znojmo, vidím tě paleoartově	1	Časem s vědou – červenec	25
Čtenářův průvodce po Interkomu	2	Od nalezeného města ke jménu	26
Hvězdný bulvár	3	Časem s vědou – srpen	27
Magnézie pro policajta	5	Třeštění letitého popularizátora	28
K Autobiografii J. L. Borgese	6	Tanec ze zlém	28
Světlá naděje	7	Dcera železného draka	29
„Bloody Kristy“ přichází	8	O strojovém překladu a DeepL zvláště	30
Společník pro koronavirovou dobu	11	Hlava XXII v překladech	31
M. Breuer a české kořeny SF	14	Jarní porada SFK 2021	32
Světoborný nález Majka Gruntoráda	18	Na vlnách s Petrem Voldánem	32

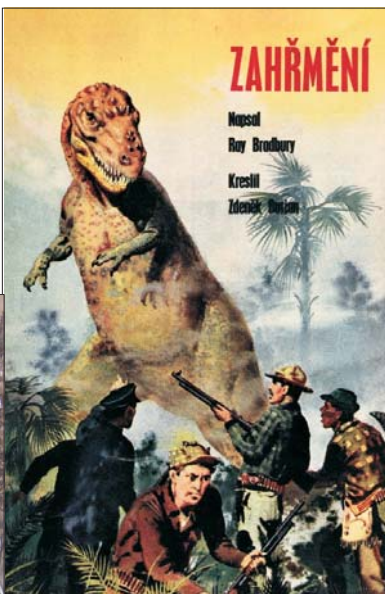

Čtenářův průvodce po Interkomu

K obsahu tohoto čísla

Máme tu letní dvojčíslo. Obsahuje spíše delší flákance vhodné pro líné čtení ve stínu pod jabloní. Text Jardy Olši, jr. o M. Breuerovi asi někteří naši čtenáři budou znát z XB-1 a jeho povídku o Majku Gruntorádovi (která o dvacet let předběhla *Růže pro Algernon*, děkujeme na tomto místě za digitalizaci Frantovi Hlousovi) možná také, protože jsem jim ji vnutil už dříve, snad ale v IK najdou i něco dalšího zajímavého, vynasnažíme se vydat příští číslo co nejdříve, aby jejich újma, daná snahou archivovat v IK vše opravdu důležité, byla co nejmenší.

Další delší text je věnován Horatiovi Hornblowerovi, pravzoru Honor Harringtonové a inspiračnímu zdroji Star Treku. František Novotný v něm navazuje na svůj článek z Interkomu 8/2000. Napadá mě, že právě Franta byl velkým propagátorem toho, aby vítězné povídky CKČ vycházely v knižní ročence, stejně dlouhou dobu se snaží, abychom si mohli Hornblowerova dobrodružství přečíst (a prožít) kompletně v češtině. Kéž by se i toto podařilo.

Ivo Fencel nám poskytl rozhovor „*Bloody Kristy*“ přichází s Kristinou Haidingerovou, o strojovém překladu a DeepLu zvláště si přečtete v textu Viktora Janiše, a obávám se, že víc se nám toho sem už nevejde.

Zdeněk Rampas

interkom

INFORMAČNÍ SERVIS ČESKOSLOVENSKÉHO FANDOMU

číslo 7-8/2021 (345)

Adresa redakce

INTERKOM

Letecká 6,
161 00 Praha 6, ČR

e-mail: zrampas@gmail.com
<http://interkom.vecnost.cz>

Šéfredaktor

Zdeněk Rampas, MCL

Grafická redaktorka

Kristýna Benediktová

Redakční kruh

Franta Houdek a Michaela

Autoři tohoto čísla

Miloslav Breuer, Ivo Fencel,
Grobenius Grob, František Houdek,
Viktor Janiš, Milan Krejčí,
Ondřej Neff, František „Mrož“
Novotný, Jaroslav Olša, jr.,
Zdeněk Rampas, Robert Tschorn,
Jaroslav Veis

Fotografie

Lucie Černá, Milan Krejčí

Sponzoři tohoto čísla

Jiří Doležal, Jiří Grunt,
Petr Habala, Jan Haberle
Jan Poláček, Daniela Kovářová

Vychází nepravidelně.

Uzávěrka tohoto čísla
byla dne 16. 6. 2021

ISSN 1212-9089

Všechny články a recenze

© INTERKOM

Ilustrace k článku na předchozí straně:
shora obrazy Zdeněka Buriana (Pionýr č. 7,
1971), Petra Modlidyby (Ztracený svět
A. C. Doylea – 2012) a Jiřího Svobody

Hvězdný bulvár

Odposlechnuto

Feriho nahradí ve Sněmovně Olga Sommerová. No, snad nikoho nenatáčela ve sprše. **Dojnice**

Děti, smát se je dvacetkrát zdravější než běhání. Takže si sedněte v parku a smějte se těm, co běhají. **Ježíš**

Když vám Twitter napíše, že vás sledují, není to to, co si myslíte. **Ladislav Šticha, mluvčí BIS, motto na Twitteru**

Já digitalizaci [státní správy] fandím. Ale muselo by se to udělat promyšleně a kvalitně, a ne jako vždycky. **Petr Koubský**

Designem se zabývají umělci, kteří by normálně byli sochaři, ale nikdo by jim nedal zakázky. **Ondřej Neff**

Názory jsou jako, ehm, zadní otvory; má je každý a jen vzácně jde o něco, na co byste se podívali s radostí. **Marian Kechlibar o Twitteru**

Opravdu zajímavé to tady bude, až po volbách začne Babiš řídit svou firmu jako stát. **ERGOSUM**

◆ ◆ ◆

● **22. května** porotci posílají svá poslední hodnocení Ceny Karla Čapka. Mnoho si dalo práci i s posudky, snad si z toho autoři něco dokáží vzít.

● **23. května** s Richardem Klíčníkem jedeme do Unhoště za Teodorou Rotreklovou. Třeba se zase časem dočkáme knihy s Teodorovými ilustracemi.

● **25. května** jsem se na Václaváku setkal s Milanem Krejčím a dali jsme řeč o komiksech a knihách, které dělám s Jardu Olšou, jr. Pak jsme došli ke koňovi a tam se k nám přidal Milan Fibiger, vlastně jsem jej viděl poprvé od jeho úrazu, ale už od Vánoc zase může kreslit, jen ho posledních deset dní tak ukrutně bolí hlava, že už vyhledal lékařské vyšetření a na řadu dalších byl felčary poslán, a stále se neví, co mu je. Doufejme, že se nakonec ukáže, že nic...

● **26. května** jsem si pro Odposlechnuto poznamenal postřeh soudce Josefa Baxy, že funkce ministra zdravotnictví se stává spotřebním zbožím s trvanlivostí jen o málo delší než banány.

Interkom, kde by to bylo novinkou, už je ale v tiskárně, možná že než dostanete tento, tak to zase bude aktuální.

● **27. května** má narozeniny Vilma Kadlečková-Klímová, třeba si k nim dá dokončení Mycelia.

Marie Imbrová, Milan Řípa, Petr Voldán a moje šklebící se, zarostlá maličkost

● **28. května** v podvečer potom, co Michaela odkvačila na Noc kostelů, mi došla zpráva, že vyšel červnový Interkom. Pak mě čekala virtuální porada SF klubů. První se připojil Franta Moravec, takže jsme měli do začátku skoro půl hodiny, abychom si po čase pověděli, co je kde nového.

Program a průběh porady na straně 32.

● **30. května** jsme se dověděli, že se Pagi vymlátíl na schodech do metra, doufejme, že na tom nebude jako Milan Fibiger (co do počtu zlomenin a délky rehabilitace).

● **31. května** ve dvě vyrazím pro Interkomy do Jalny, tam mají po malování, a tak jsem si všiml ještě zpět do polic nezařazených knih o fotografování, zmínil jsem svůj objev učiněný v antikvariátu ještě v osmdesátkách, kde jsem viděl (a bohužel nekoupil) německý katalog o makrofotografii, který posloužil jako předloha koláží v Cestě slepých ptáků III (Runa rider).

A pan Sládeček mi řekl, že Ludvík Souček byl jeho prvním šéfem, když v roce 1969 nastoupil jako asistent do televize.

Na zpáteční cestě jsem na trávníku v parku viděl slunící se partičku a mezi nimi Tiri, tak jsem ji zašel pozdravit a věnoval jí jeden Interkom za práci pro CKČ. Pak jsem zajel do Čáslavské, Filip měl jako každé pondělí peklo, ale všiml jsem si, že už vyšel Kadet Hornblower, hurááááááá. (Od roku 1949 poprvé česky nějaký nový díl). A domluvili jsme šipkování na příští týden, život může začít.

Pak jsem zajel do Pasáže českého designu (pasáž ČNB, leč kvůli kovidu byla místo designu věnovaná africkému umění), kde v prostorách předzahrádky kavárny Art-n-coffee probíhala autogramiáda cestopisu **Na vlnách s Petrem Voldánem** reportéra ČRo a ČT Petra Voldána. Měl jsem tu schůzku s afrikanistkou Marií Imbrovou, nebyl jsem si jist, zda ji poznám, proto jsem měl její číslo v mobilu, ale ten jsem samozřejmě nechal doma.

Našli jsme se, popovídali o jejich cestách, měla samozřejmě prsty i ve vůlok vystavovaných artefaktech, u stolu s námi seděl další Voldánův spolupracovník, propagátor a historik jaderné fúze Ing. Milan Řípa. Autogramiáda nezabrala skoro žádný čas, takže jsme popovídali i o cestách Petra Voldána, mluvil o Koreji a jejich robotizaci...

Bez telefonu jsem nemohl zavolat Zdeňkovi Pobudovi, tak jsem alespoň večer zavola Pagimu, už je doma, snad bez otřesu mozku, ruku v sádře.

● **1. června** krátce po půlnoci dorazilo nové číslo Nemedie News. A ráno zvu na šipkování.

2. června s Michaelou jsme krátce pobýli u Kristin Olsonové, Ben se tam zrovna cvičil v kaligrafii názvů všech zastávek MHD v okolí. Zvali jsme Kristin na nějakou návštěvu o prázdninách, ale to bude ve Státech, už neviděla svou americkou rodinu dva roky.

A v mailu jsem našel zdravotní info od Zdeňka Pobudy.

● **3. června** píše RIP, že IK je už

i v Šestajovicích. Abych začal pracovat na dalším. Odpoledne jdu shodit své půlroční afro, naštěstí z jiných důvodů než Dominik Fery.

Odpoledne se ozval Martin, že Vilma už dopisuje Mycéloko a je čas myslet na její narozeniny.

● **4. června** z Brna dorazila další ujetá korejská kniha mého nakladatelství: *Castella*, jmenuje se po nějakém zákusku, který zanesli kastilští misionáři či kolonizátoři do Japonska a Japonci pak do Koreje. U nás se dá najít v knihách receptů, ale nikdy jsem to neochutnal, tak snad bude na křtu knihy, pokud epidemická situace dovolí.

Večer domlouváme s Mirkem Dvořákem poslední podrobnosti k obsahu **Mloka 2020**.

● **5. června** večer sleduju Vědátor vs. Divné sci-fi na <https://www.youtube.com/watch?v=XpWZYS5GG44>

A také Karlička Klihosmečková zve na 30. června do Liberce na křest Tesla Noir do Světa Jutunheimu. Musím se zeptat Vilmy, zda se tam vypraví.

● **6. června** uteklo 77 let od Dne D a operace Overlord a také 30 let od otevření prvního supermatketu v Česku (Ahold).

● **7. června** v poledne pořádně náš soukromý den D, převoz tchána k lékaři. Připraveny jsou náhradní ližiny, ty pro případ, že by selhala baterie schodolezu, silný syn pro manipulaci s vozíkem, a všichni ostatní pro všechny případy. Nakonec to celé trvalo 40 minut, mnohem kratší dobu než přípravy.

Pak s Mirkem Dvořákem doladíme tiráž opožděného Mloka 2020, je to možné, že už jich je pětadvacet, a díky Mirkovi mají stálou formu, která nijak nezestárla a přežila i „feministický“ nářek nad tím, že se na obálkách pravidelně objevují ženy a mimozemšťanky nebo robotky či objekty s ženskými atributy...

Večer je naplánované šipkování, když jsem před týdnem zval obvyklé podezřelé, kladně se ozvala jen Sargo, tak jsem včera rozeslal připomenutí a zvlášť napsal ještě Wandě Dobrovské, že se mi její syn Pavel neozývá. Wanda už něco měla, ale že ráda přijde příště. Pak se ozval Pavel, že dorazí i s rodinou a zda má napsat Wandě. Vysvětlil jsem mu, že dnes nemůže. Pak mi opět napsal Pavel *se začátkem šipkované na mě nečekejte, mám za sebou druhé píchnutí proti covidu a začínám se cítit jaksí odhrotněně. Takže uvidíme.* A nakonec se ozvala Wanda, že *dá šipkám přednost, a že se večer těší.*

Takhle to při organizování večírku vypadá vždycky, to je na tom to nejlepší (nakonec se objevili skoro všichni, tedy i Wanda a Pavel s Lucinkou, ti přijeli dokonce na kole, Lucinka má úžasnou dětskou přílbu.) ☺

O šipkovací turnaj byl po té době docela zájem, takže jsme hráli v šesti a stihlo se méně kol než obvykle, a tak byli i tací, kteří nevyhráli (ani jednou, nemyslím na Honzu Vaňka, jr. který hází strašně, asi je to jeho obrana před závisť božstev, aby alespoň v něčem nebyl dokonalý), ale nevyhrála třeba i Hanka.

Po osmé jsem se podíval na mail, abych zjistil, co je s Mirkovcovými, a Sargo píše: *máme tu řemeslníky, co od „do čtyř to bude hotové, paninko!“ přes „nevadí, když se zdržíme tak do osmi?“ pokročili k „dneska natáhнем, co to půjde, a zítra to přijdeme dodělat...“ A to jsme se na vás fakt těšili! Jenže být*

u toho musím, jsou beze mě úplně bezradní... Odpověděl jsem jí, že to znám, takhle u nás fasádník před lety stále natahoval termín, až jsem nestihl demonstraci 17. listopadu. (Ani Mini-con den po ní). Ale hned jsem dodal, že jsme už vymysleli opravný termín na příští pondělí, tedy ne další převrat, ale šipky. Takže se snad konečně uvidíme.

Po roce jsme v mrazáku našli mangovou zmrzlinu, kterou jsme si při minulém šipkování nechali na příště. Filip a jeho děvčata nám pověděli, jak snášeji očkování, Filip měl druhý den všechny příznaky chřipky, ostatní bolelo rameno, Miša se Hance pro školku pokoušela vnutit nějaké dětské knihy, Honza projel mou produkci za poslední rok, a pak už nebylo na šipky vidět, tak jsme večírek zabalili ještě před jedenáctou.

Překvapilo mě, jak mnoho spolustolovníků sdílelo můj kritický pohled na Deník N, ono čeho je moc, toho je asi příliš a po čase to začne vadit i lidem s děním tak nějak smířeným, nejen starým reakcionářům.

● **8. června** uklízím po večírku a zjišťuju, že je Medarda. Vedle toho, že se tak jmenuje starší ze synů Ivana Adamoviče, mám tento svátek spojený s datem svatby, ztěžka počítám, že už jsme s Míšou sedmatřicet let. Nezasloužím si nějaké vyznamenání? Nebo ona? Dočetl jsem *Kadeta Hornblowera*, ten také souvisí s mou ženitbou, přes téměř roky jsem ráno nahonem dočítal *Řadovou lod'* a pak v květinářství zapomenul vyzvednout svatební kytici...

Pavel Dobrovský zde nechal při úklidu nalezený herní časopis *Level*, jehož je čtvrtinovým editorem. Přečetl jsem dva články, složené na rozdíl od ostatních z většinou mně známých slov, a musím říci, že je to pěkně reakcionářské hnízdo, ten plátek. Třeba Danu Vávrovi se v jeho rubrice Jáma pekel nelíbí, že když budujeme spravedlivější a inkluzivnější svět, tak je v pořádku zbavovat lidi práce a existenčně ohrozit celé jejich rodiny... Nebo Michal Rybka nesouhlasí s tím, že progresivističtí recenzenti hodnotí hry podle jejich ideového (rozuměj ideologického) poselství a ne podle toho, jak vypadají a fungují... Což mi přijde docela povědomé (ahoj Borisi :-).

V Levelu byl také vložen oboustranný plakát pro předplatitele s informací, že si na záchodové dveře mohou pověsit plakáty *Returnal* nebo *Resident Evil: Village*. To ve mně probudilo gramatického nacistu, zmíněný předplatitel přece uvidí jen jeden z nich, pak by přece před *nebo* patřila vylučovací čárka; je ovšem možné že uvědoměli čtenáři Levelu mají dveře na WC prosklené, a potom mohou být obohacováni oběma plakáty zároveň.

Franta Houdek poslal další vědu, práce na Interkomu se už nedá odkládat, ale večer jsem ještě dal další díl *Comebacku*.

Simona: Tomáši, jsou jen tři věci, který se můžou postavit mezi šestnáctiletou holku a první sex, a otec to není.

Tomáš: A co teda?

Simona: Zaseklej zip, předčasná ejakulace a smrt.

Je smutné, že se něco takového jako *Comeback* už nikdy nepodařilo zopakovat. A to tuším, že *Comeback* vznikl bez koruny dotací, ale možná právě proto. Ještě seriál *Most* měl tak do poloviny našlápnuto, než se tvůrci zalekli a udělali z toho druhou Chaloupku strýčka Lakatoše.

Magnézie pro policajta

Jel jsem tenkrát z Narviku do Bodø, srpen nad polárním kruhem byl příjemně teplý, silnice se malebně vlnila, když mě pod mírným kopcem zastavila dvojice norských policajtů. Na foťáku mi ukázali, že jsem překročil rychlostní limit 80 km/hod o sedm kilometrů, nakoukli do sešitku se seznámkem pokut a řekli, že jim dám v tehdejším kurzu měn něco přes osm tisíc v českých. Spustil jsem nářek, jaké že to jsou peníze, a abych jim umožnil posoudit tu nespravedlnost v evropském kontextu, řekl jsem jim, že s českou cestovkou bych za ty peníze mohl jet na týden do Chorvatska.

Ten vyšší z nich mě chvíli trpělivě poslouchal, pak zase nakoukl do svého sešitku a řekl: „No koukněme se na to! Kdybyste jel stovkou, dostal byste takovou pokutu, že byste si za to mohl pořídit týden na Bahamách.“

Nenáviděl jsem ho skoro až do Bodø, povolenou osmdesátkou to trvalo dvě hodiny. Ale ještě než jsem tam dorazil, jsem si řekl, že něco na tom policajtovi je. Úplně mi zbouřil stereotyp vnímání, obávám se, že nejen můj a nejen český. Policajt má přeče být nechápavý, komisní, hloupý, směšný – ale vtípný? To leda v detektivkách, ale až potom, co ho od policie vyštípou, nejspíš právě proto, že je tak vtípný, a tak se musí živit jako soukromé očko. Vlastně mi ten chlápek začal být sympatický.

Vzpomněl jsem si na něj, když jsem se ve středu díval na vyhlášení cen Magnesia litera a Ivan Adamovič přečetl vítěze kategorie blog roku: Městská policie Přerov. Ze tří nominovaných – byl to ještě slavný profesor Jaroslav Flégr s provokativním kovidovým blogem Milý Micíku a nositelka prestižního ocenění Novinářská křepekka (2015) Do Thu Trang se známým blogem Asijatka.cz – vybrali hlasující čtenáři policejní blog, od kte-

A také se předávala Magnesia Litera, zaujalo mě jen, že cenu za Blog předával Ivan Adamovič, více Jaroslav Veis na této straně výše, a že byl oceněn Jaroslav Petr za knihu *Desatero smyslů*, o které jsme krátce referovali v čísle 1-2/2021.

● **9. června** se konečně pokouším začít s IK číslo 7–8.
 ● **10. června** vstávám časně, abych byl už ráno u Kaštanu, kde se nejen zakládají strany, ale také v nedaleké poliklinice instaluje holtr. Celý den jsem z toho (vstávání) špatný, srovnal jsem se až na Břežance, kam jsem po páté dorazil. Před restaurací se ke mně přidal syn Pavel, málem jsem ho nepoznal, zase během kovidu přibrál. Už tam večeřeli Pagi, Vláďa Kejval, Pavel Březina a Richard Šusta. Posledně jmenovaný chtěl oslavit narozeniny, ale Pagi musel brzy pryč, zítra jde na operaci ruky a má suchý zákon. Pak za mnou pracovně dorazil David Pohrybný, ten chlap je ukecanější než Milan Fibiger, že by to u akademických malířů bylo povinné? Než jsme popovídali, na práci skoro nedošlo, Pagi a spol. vyklidili hodovní pole, dorazila Michaela a Franta Novotný. Franta mi donesl něco ze svých autráků, za ten skoro rok se nahromadily.

Dohodli jsme s Frantou návštěvu, při které by byla i Sanča, aby Franta načerpal informace o čínské duši a mentalitě.

● **11. června** vracím holtr, samozřejmě v úplně nekřesťanskou ranní hodinu, výsledky člověka násilně propuzeného v půl sedmé nemohou říci nic o mém normálním spícím já.

rého by si neznalý člověk nesliboval o moc víc než seznam uzavřených ulic a pátrání po ukradených autech. Píše ho, a to velice vtípně, zástupce ředitele Miroslav Komínek, který si pro blog přišel a na úvod se roztomile skoro přebreptl. Štěstí přeje překva... připraveným. Vtípem potěšil i během děkovací pasáže, když se s moderátorem Jiřím Havelkou dostali na to, zda děkovat nejen kolegům, ale taky těm, o jejichž příhodách v blogu referuje, a jestli nebudou žádat podíl na finanční odměně.

Nevzpomněl jsem si přitom ale jen na onoho norského policajta. Taky na jeden vyhynulý novinový žánr – na soudničku. Když ještě byly Lidovky mladé, vycházela ve všech novinách(!) alespoň jedna vtípná příhoda od soudu každý den(!!) a psali je autoři (!!!), ze kterých se časem staly maturitní otázky jako Rudolf Těsnohlídek, Karel Poláček, Jaroslav Hašek, František Gel. Dneska po soudničce v novinách neštěkne pes. Je skvělé, že jejich slávu ve verzi pro 21. století dokáže obnovit a hájit policajt z Přerova Miroslav Komínek. A že to tak berou i čtenáři, kteří mu cenu dali. Jestli ho neznáte, nakoukněte: FB@mpprerov.

Jaroslav Veis

● **14. června** šipky, já s Michaelou, Filip s Bí a Hankou a Honza Vaněk, jr. a nakonec Jára Mikovec bohužel bez chuděry zase nemocné Sargo. Od Dobrovských to nevyšlo nikomu.

Filip vyhrál jak v šipkách, já absentoval, nechtěl jsem riskovat zhoršení krční příhody, tak v „Česko“, a dával radost najevo tak emotivně, že dnes bude asi spát na chodbě. Protože MHD neudělala velký pokrok v nočních linkách, zase jsme to zabalili nepříroze brzy.

● **15. června** mi dopoledne zavolal Pavel Poláček kvůli oslavám Lenky Pilchové a půjčení knih P. K. Dicka na Bilconskou výstavu. Také jsem se dověděl, jaká smůla pronásleduje Klingona, také zlomená ruka. Odpoledne navštěvuji skoro po roce Epochu, tedy Zdeňka Pobudu kvůli nové knize Martina Gilara, a pak kvačím do pivnice Trilobit na křest nové knihy Daniely Kovářové (a Ladislava Jakla) *Pivař a Blondýna*. Dorazil jsem s desetiminutovým zpožděním, se Zdeňkem se nejde rozloučit rychle, ale ještě se nezačalo, tak jsem měl pár minut promluvit s Markem Bendou, snad se uvidíme 26. na Vilmině slávě. Vlastní křest byl docela navštívený a i jinak dobře připravený, zproslův jsem si zapamatoval myšlenku, že i když člověk něco zná, tak teprve vysvětlováním někomu z vnějšku věc pochopí do hloubky. A to byla právě Danielina úloha v hovorech o pivu. Bylo jí jako Blondýně vše třeba vysvětlit od začátku a k detailům pro fajnšmekry se propracovat. **Zdeněk Rampas**

K Autobiografii J. L. Borgese

Již otec slavného snílka a fantasy Jorge Luise Borgese byl prý tak skromný, že by nejradši „zůstal neviditelný“. Tak aspoň vzpomíná syn, který se mu nezajím o světskou slávu podobal. Autobiografii nechtěl psát, ale přesvědčen byl Normanem Thomasem di Giovannim, jemuž ji roku 1970 diktoval. Zveřejněna 19. 9. 1970 známým časopisem *The New Yorker*, aniž autor souhlasil s překladem do španělštiny, a roku 1974 tudíž vyšel pirátský překlad jako zvláštní příloha deníku *La Opinión* v Buenos Aires.

U nás je tomu samozřejmě jinak a Mariana Machová překládala z originálu. *Autobiografie* vyšla v Praze (2020) v pevných deskách jako přesně 222. svazek edice Delfín nakladatelství Triáda redakcí Anny Houskové a včetně úvodní stati Thomase di Giovanni, ediční poznámky a medailonu autora má 104 strany vysazené písmem *Quiroga Serif Pro* za podpory ministerstva kultury... Ne, neřekl bych, že Borges patří k autorům, jejichž dílo září o to víc, oč víc by mohl být zapomenut jeho život; a i proto stojí tento životopis za četbu. Ohromí.

Byla to vše náhoda? Nebo podobnou cestu něco připravovalo? Je osud? Bůh? Příklad bych se k tomu posledním.

V životě autora *Loterie v Babylónu, Kruhových zřícenin, Babylónské knihovny, Smrti a kompasu, Nesmrtelného, Mrtvého, Muže na prahu, Alefa, Evangelia podle Marka, Trojí verze Jidáše, Druhé smrti, Tajného zázraku (z Prahy), Rozboru díla Herberta Quaiana, Averroesova hledání, Záhiru, Asterionova domu, Toho druhého, Sekty třiceti, Zrcadla a masky, Utopie unaveného muže, Knihy z písku, Paracelsovy růže, Modrých tygrů, Rozhovoru o rozhovoru, Tvůrce, Podobenství o paláci, Přesýpacích hodin, Spříseženců, Znepokojení doktora América Castra, Záhady Edwarda Fitzgeralda, Kafkových předchůdců, Uctívání knih, Nového popření času, Vytváření skutečnosti, Trvání pekla, Proměn želvy, Obrany Bouvarda a Pécucheta, Ugolinova falešného problému, Odysseovy poslední cesty, Beatricina posledního úsměvu, Vetřelkyně* či *Příběhu Rosenda Juáreze* (španělské filmy podle obou posledně jmenovaných povídek jsem viděl) byly zálučné momenty nebezpečí, kdy mu nepochybně hrozila i smrt, ale... Jinak je tohle žítí ryčím, byť nevědomým tahem na bránu se šťastným, vítězným rozuzlením. Muselo se to všechno stát?

Jeho babička byla Angličanka a ráda četla H. G. Wellse. Sám Borges (1899–1986) se narodil v Argentině, teprve v devíti začal chodit do školy. Otec sice byl advokát, srdcem však anarchista: nedůvěřoval státním institucím.

Když bylo Borgesovi patnáct, rodina ho vzala do Paříže. Jen pár týdnů nato odjeli na celé roky do Švýcar. Že se schyluje k válce, netušili.

Hoch i mladší (o dva roky) sestra Norah (budoucí výtvarnice, která zemře roku 1998) chodili do školy v Ženevě. Získal tam bakalářský titul a město na Rhoně znal vždy lépe než rod-

né Buenos Aires, kde se mu pletla nároží. I každý ze sedmi mostů Ženevy je oproti tomu jiný.

Rok žili v Laganu, navštívili Veronu, Benátky – a četl. Začal *Huckleberry Finnem* a prvním vydáním Meyrinkova *Golema* (1916), ale romány mu přišly beztvaré. Oblíbil si povídky. Ale i filosofii. Narazil na Schopenhauera a „pokud může být hádanka kosmu vyjádřena slovy, jsou v jeho spisech,“ mnil.

Rok žili v horách na Mallorce, kde tenkrát bylo „lacino“ a „ni stopy po turismu“. Taky bydlili v Madridu a Seville, kde mu na Silvestra 1919 zveřejnili první báseň. Ale Argentina volala, roku 1921, před sto lety, se vrátili.

Jeho otec byl laskavý a inteligentní, učil psychologii a měl literární ambice. Ale nedařilo se mu, takže převedl své sny na Jorga. Jako samozřejmost se bralo, že bude spisovatelem, ale otec přenesl na syna i anarchismus, takže ještě ve Španělech horoval pro ruskou revoluci a psal *Bolševický epos* i sbírku *Rudé rytmy*. Ale tu zničil a své aktivity „do třiceti“ označí později za nescismelné.

Ještě po třicítce se ovšem styděl, že je pouhý knihomol a ne voják činu, jakými bylo vícero předků. Zůstal ovšem pacifistou a díky otcově knihovně čtenářem. Do smrti už mu připadalo, že z té knihovny nevyšel.

V dětství četl i Marryata, Poea, Dickense a (nemravnou) *Tisíc a jednu noc* (v Burtonově překladu). Mezi autory, jež celoživotně obdivoval, zůstali Chesterton, Stevenson, Kipling i Conrad; nepohrdl ani Davidem Garnettem, Jonathanem Swiftem, Hughem Walpolem, Jeanem Cocteauem, Williamem Beckfordem, Oscarem Wildem, Arthurem Machenem, Robertem Gravesem, Henrikem Ibsenem, Juliem Cortázarem a bezpočtem dalších. První stálou práci přijal teprve v 38 letech a tíha žití naň dolehla otcovou smrtí v únoru 1938. Ač se stal knihovníkem, tak vzpomíná, že v té práci pilně „zařezával“ jen první den, kdy zkatalogizoval na 400 knih. „Brzdí,“ řekl mu pak ředitel. „Ostatní by neměli co dělat!“

Kafkovská instituce zaměstnávala na 50 lidí, ale práci měla pro patnáct; a protože se Jorge neúčastnil bouřlivých zábav zaměstnanců a chtěl unikat jejich oplzlým vtipům, četl a posléze psal. V suterénu i na střeše. Zatímco takto v skrytu tvořil nejslavnější povídky (první byl *Autor Quijota Pierre Menard*) a zatímco vycházely knižně (*Zahrada, v které se cestičky rozvětvují*, 1941; *Fikce*, 1944), vrátila se Evropa k válce. Až roku 1946 Borges knihovnu opouští a má našťástí matku. Ta se má dožít 99 let (zemře roku 1975). Často mu předčítala a pomáhala; překládala z francouzštiny a angličtiny, mj. *Lidskou komedii* Williama Saroyana, a její péče by sotva byla menší, kdyby neztrácel zrak. Ale ztrácel a od let padesátých mohl již leda diktovat; stejná rána ostatně ochromila otce a líčení operace očí Borgeseova britského praděda lze dohledat v lékařském časopise *Lancet!*

Truman Capote se mýlival jen málo a Borgese označil za si-

Světlá naděje

Americký spisovatel Isaac Asimov (zemřel 1992) je ikona světové science fiction. Vzděláním biochemik byl i popularizátorem vědy. Hodně ho zajímala robotika a přivedl na svět takzvané tři zákony robotiky. Všechny směřovaly k jedinému cíli – nelze připustit, aby stroje vybavené umělou inteligencí člověku ublížily, natož aby ho zabily. Málokdo byl takový optimista, aby věřil, že se současní výrobci zařízení tohoto typu budou zákony robotiky řídit. Umělá inteligence se do řídicích systémů všeho druhu postupně vkrádá a nejinej je tomu ve výzbroji armád. V listopadu loňského roku automatický kulomet umístěný v autě zabil otce iránského atomového programu Mohsena Fachrízadeha a systém po vykonaném atentátu vyhodil sám sebe do povětří – dva ze tří Asimovových zákonů zde dostaly na frak, robot nesní ublížit, natož zabít, ale taky musí chránit sám sebe.

Minulý týden byla zveřejněna informace, která debatu posouvá zase o krok dál. Expertní panel OSN zkoumající situaci v Libyi konstatuje, že turecká armáda nasadila v rozvrácené zemi drony typu STM Kargu-2. Ty podle této zprávy samočinně vyhledávaly vojáky maršála Chalífy Haftara a zabíjely je. Produkt vyrábí firma Savunma Teknolojileri Mühendislik a chce ho prodávat. Zpráva OSN je pro ni pěkně piárko zadarmo. Na internetu si snadno najdete technické specifikace tohoto dronu. Kdo se chce opravdu pokochat, pusť si propagační video firmy. Uvidíte na něm dron podobný tomu, se kterým si ne-

cháte hrát vaše děti, dá se transportovat v obyčejném kufru. Na nedalekém plácku podobnému volejbalovému hřišti stojí reztavění panáci, manekýni z výkladní skříně. Uprostřed mají cosi jako školní tabuli. Dron přiletí, tabuli si zaměří křížkem a pak to pěkně prskne a manekýni jsou puntíkatí. Co puntík, to zásah. Jestli má OSN pravdu, tak se při operaci proti Haftarovi tahle hračka rozhodovala sama. Nikde nebyl žádný pán s páčkami v ruce. Udělalo to frrr... a najdi a zabíje.

Můžeme se nad tím mravně pohoršovat, ale to je naše dosažitelné maximum. Dron je první hračka, ze které se stala zbraň. Jistě mu patří budoucnost, protože se dá vyrábět ve velkých sériích za cenu zlomkově nižší než klasické letadlo. Smrt bude napříště bzučet, ale i s tím zvukem chytří inženýři něco udělají. Jde z toho hrůza a umělá inteligence má na svém kontě o černý puntík navíc. Ale netřeba to vidět jenom v černých barvách.

Brzy budou (věřím, že už jsou) stíhací drony, které budou vyhledávat a ničit tyhle zabíjecí aparáty. Proti nim se vyvinou protistíhací drony a tak to půjde ve vývrtce dál. Válka bude vypadat tak, že nákladáky navezou drony v bednách jako poštovní holuby, vypustí je, drony se ve vzduchu poperou a ti, co zbudou, oznámí vítězství. Možná se bude vybírat i vstupné a diváci budou válku sledovat bez roušek. Optimistická vize!

Ondřej Neff

ce zajímavého, ale okrajového autora. A přece je Jorge veliký; ale dokud ho nezačali překládat do francouzštiny, zůstal neviditelný. Dokonce i v rodném Aires. Ke zrodu světového autora ale došlo, a to s mezinárodní cenou Prix Formentor. O ni se roku 1961 podělil s Beckettem. Ve zbytku života přednášel na světových univerzitách, jak dokládá i kniha *Ars poetica* (2000, česky 2006). Stal se kanonickým autorem a roku 1967 mu těsně unikla Nobelova cena. Ale taky přízně, že často psal „jen dobrou sci-fi“. Další jeho prózy jsou zas víc eseje a jindy apokryfní literárněvědnou studií. Ale ostatně nepopíral, že se především považuje za čtenáře. „Mám dojem, že dobří čtenáři jsou běžnější vrány než dobří spisovatelé.“ A četbu měl za intelektuálnější akt než psaní. Navíc prahl pálit a zapomenout svá raná díla. Shovívavě přistupoval k třem sbírkám veršů (1923–1929), tři knihy esejů (1925–1928) nepustil do sebraných spisů (asi jako se dnes chová Kundera) a cituje v té souvislosti návrh Marka Twaina, podle kterého by se slušná knihovna dala založit na úplném vynechání Jane Austenové. „I kdyby neobsahovala další knihy,“ dodává Twain, „pořád by to byla dobrá knihovna.“

Borgesův postoj k Austenové neznám, ale jeho uzavřenost přetrvávala. K lidem a životu se vždy prodíral až četbou. Byl trémista, jehož texty nahlas čítali kamarádi za něj; a přece posléze dokázal přednášet. Od roku 1949 americkou, anglickou i starogermánskou literaturu, ale také řeckou filosofii či buddhismus. Matka ho všude provázela a první americkou přednášku věnoval Hawthornovi. Tu ještě psal, ostatní proslavil spatra.

Náměty? Poe, Thoreau, Emerson, Melville, Whitman, Twain, Henry James i autor pojmu „okázalá spotřeba“, ekonom Thorstein Veblen, jenž sepsal *Teorii zahálčivé třídy* (1899). Borges přednášel i o detektivce, islandských ságách či Lawrenceci z Arábie a od roku 1950 byl předsedou Argentinské společnosti spisovatelů. Roku 1955 se stal i ředitelem tamní Národní knihovny. Jak? Ostatní zaslali seznam dosavadních výkonů, on suše oznámil: „Zcela nevědomky jsem se na to připravoval celý život.“

V češtině se objevila jeho kniha prvně roku 1968 a jde o *Šest problémů pro dona Isidra Parodiho* (1942), které psal s Adolfem Bioy Casaresem (1914–1999). Záhady tu luští v cele vězňný holič. Já sám poznal Borgese až díky *Fantastické zoologii* (1957, rozšířeno 1968, česky 1988, 1999, 2013), nad níž mě hnělo, že se podobně světového ohlasu nemohlo dostat Augustové a Pejmlově (obdobné) knize *Draci a obří* (1947) o „tvorstvu pohádek a starých přírodopisů“. – Dosud nejrozsáhlejší výbor z Borgeseva díla u nás v šesti svazcích (2009–2013) vydalo Argo a více aspektům jeho práce se věnovala Anna Housková v knize *Nekonečný Borges* (2018). Přesvědčivě tam dokládá, že esejistické principy jsou vlastní každému ze žánrů, jehož se dotkl, a poukazuje na jeho nemístnou glorifikaci gaučů a předměstských zločinců. Ožili sice v pitoreskních *Obecných dějinách hanebnosti* (1935, česky 1990), ale jako mýty.

Ivo Fencel

Triada 2020, edice Delfín, Originální název: Autobiographical Notes, 1970, překlad Mariana Machová, 104 str.

„Bloody Kristy“ přichází

Kristina Haidingerová (*1980) je spisovatelka, ilustrátorka, editorka, redaktorka, textařka písní a teď i básnička...

A není to na jednu pěknou ženskou moc? Nebo sepletu?

Ono se to nabalovalo a jedno přecházelo v druhé.

A naprostý bod nula?

Začala bych tím, že jsem vždycky ráda vyprávěla nebo poslouchala příběhy a že mě už v dětství fascinovaly hororové a vědeckofantastické filmy. Pořizovala jsem si proto VHSky (schválně, kdo ještě ví, co to je?) a poslouchala soundtracky.

Což si pokouším představit...

Ne, to řeknu. K televizi jsem přinesla magneták a na kazety nahrávala hudbu v titulcích filmů; a jelikož můj táta i můj starší bratr jsou zatvrzelí rockeři, brzy přišla první cédéčka, která mě oslovila: jelikož právě jejich skladby více či méně připomínaly filmovou hudbu.

A pak?

Jakmile jsem trochu dozrála v angličtině, objevovala jsem v tom další příběhy. A tou dobou je už i psala. Nejprve trochu drsnější pohádky a básničky a krátce nato horory; a jelikož jsem od dětství navíc kreslila a měla ráda fotky z filmů a různé grafiky, láska k obrázkům se ve mně usídlila a žádný z mých výtvorů nebyl ponechán bez autorčiných ilustrací.

Ale to byla facha, ne?

Nevim. U kreslení jsem si často prozpěvovala, a tak táta využil šanci a přijal mě do jedné ze svých kapel. K psaní hudebních textů tím chyběl jen krůček, a jelikož jsem ukrutná trémistka, líp než za mikrofonem jsem se cítila v zákulisí u papíru, s tužkou v ruce a hudbou v uších. S příběhem v hlavě.

Jednou jsi mi ale přiznala, že je ve tvé tvorbě předěl a že souvisí s milénium.

Na tom něco je. Kolem roku 2000 jsem se rozhodla nechat všechny ty náhle staré příběhy nadobro v šuplíku a vrhnout se na tvorbu něčeho většího. Nejprve jsem měla v hlavě horor, nebo spíš vlastní upířskou ságu. Právě hororu a upírů jsem ALE byla tou dobou přímo přesycená, takže se na světlo světa začal drát Richard a jeho extravagantní svět.

Ale dral se zvolna...

Knihu jsem začala psát v roce 2002, ale vyšla teprve roku 2016 - jako *Richardovy živé hračky*. Vznikla totiž nečekaná de-

setiletá pauza, ve které jsem hodně cestovala, jezdila na koncerty, příležitostně textovala nebo dokonce zpívala a užívala si navíc nově manželského života. K psaní a ilustraci jsem se naplno vrátila teprve v roce 2012, kdy ty jsi obletoval jakousi Joriku.

Ale nás zajímají upírky. A upíří! Zkušenosti tvé se od mých liší. Co bylo dál?

Během tvorby jsem postupně získávala zkušenosti. Od toho byl krůček k vlastní edici a dalším projektům. Zpěv jsem definitivně pověsila na hřebík, ale některé moje hudební texty dosud kolují příbramskými kapelami. Další ovšem netvořím a vzhledem k časové vytíženosti jsem před rokem - po třech románech a účasti v mnoha antologiích - i sekla s psáním.

Nechala jsem ale vše uzavřené a hlavně dokončené: s tím, že je mi jedno, zda někdy ještě začnu psát. Asi jsem chtěla vědět, zda psaní skutečně potřebuji, anebo dokonce tolik, abych mu věnovala veškerý volný čas.

Nicméně v edici HorrorConu jsi společně s dalšími autory pokračovala.

Ale jiným směrem, a sice básnický. Vážně. Dali jsme dohromady poetickou sbírku *Co číhá v temnotách*, a právě ta mi přinesla kýžené uvolnění a změnu, kterou jsem potřebovala. K poezii jsem se tím vrátila po dvaceti letech... a

bylo to osvěžující.

Počkej, ale jak se u tebe vlastně rodí nápad? Navíc... Nepíšeš zrovna pro každého, a tak mě zajímá vznik prvotní myšlenky a příběhu a co za tím stojí.

Často muzika. Při poslechu hudby, nebo když procházím určitým místem, jako by ke mně něco promlouvalo. Miluju navíc historii (matka je nadšená sběratelka historických příběhů), a tak na sebe leckde nechám dýchnout dávné osudy. A pak, ve fázi psaní, kdy už mám vytvořené a psychicky i vzhledově ukotvené postavy, prostě se do nich převtělím a prožívám jejich příběh. Je to jednoduché, leč poněkud nepraktické. A možná tu je ještě cosi. Když mi bylo osmnáct, roztrhla jsem si podkolenní tepnu a dostala jsem se hodně blízko smrti. Za záchranu života vděčím otci mé spolužačky a kamarádky (a taktéž spisovatelky) Jany Dvořáčkové. Právě ten mi nohu pohotově, i když v poslední chvíli, zaškrtl, podal mi sklenici vody (kterou už jsem nebyla schopna uchopit) a zavolal záchranou službu. Na jakémkoli jiném místě bych zemřela, protože tu zapracovala panika a následovala totální slabost. Byla ohromná náhoda (anebo to musel být osud), že Dvořáčkovi bydleli jen kousek od místa oné nehody.

A to ses, s prominutím, srazila s nějakým upírem?

Ne. Ale přelézala jsem kovovou, ostnatou bránu a... A nebudu tuto svou moudrou aktivitu raději komentovat, protože jsem vzápětí poznala pachutí nicoty a zoufalství a dusivou a hodně nepříjemnou úzkost, jakési podkluzování srdce a nezastavitelné propadání, kdy se snažíte zachytit posledního vlákna života. Tou dobou jsem paradoxně studovala vyšší zdravotní školu a ne snad raněná, ale těžce nemocná byla moje babička, a tedy žena, která mě de facto vychovala. Právě od onoho úrazu mi mnoho hororových scén ve filmech i knihách přišlo už nereálných, ba k smíchu, a právě proto jsem se rozhodla, že ten svůj upířský příběh nakonec dopíšu, ale upozorním na všechny aspekty ztráty krve, umírání, respektive i možného zmrtvýchvstání a vůbec na aspekty všeho, čemu se autoři upířin a hororů kdovíproč vyhýbají. A to je vše. To je celé. Tak vznikly romány o Violetech nazvané *Ti Nepohřbení* (s velkým N) a *Děti Raumy*.

A ta hračková kniha, kterou jsem chtěl nejvíc?

Aha. (Úsměv.) S erotickým dramatem *Richardovy živé hračky* to bylo hodně podobné, jen u toho stojící zážitky nebyly tak nepříjemné.

Zajímalo by mě, Kristy, jak na tvoji tvorbu reaguje okolí?

Smišené. Píšu pro úzký okruh čtenářů a navíc se nedá odpárat řada předsudků, takže horko těžko své romány dostávám k těm čtenářům, kterým chybí. Když se to ale podaří, reakce jsou velmi pozitivní. A co se týká rodiny a přátel, i tady je problém, protože se jim jaksi vytrácím. Při psaní musím být sama!

Tak to zná každý. Jak něčemu totálně propadneš, jsi pro své okolí mrtvá. Řekl mi to jednou Neff. Poslyš, a co považuješ při psaní za nejdůležitější?

Co? Ač píšu z větší části fantastický žánr, je to autenticita. A vše, co lze, vždy zkusím na vlastní kůži.

A co nelze?

To se pokouším vyzvědět od jiných. A když tvořím postavu, tvořím ji kompletně – s povahovými vlastnostmi i minulostí, od které se jediné může odvíjet její jednání. A většinou se inspirojuji u reálných osob.

Ale ty solidně tvoříš i prostředí.

To si nakreslím plánek. K ději časovou osu. Se všemi údálostmi dané doby. A scény musí mít skutečný význam a na konci do sebe pěkně zapadat; takže dalším bodem by asi byla pečlivost. Jo. Snažím se být precizní - i co se jazyka týče, protože knihy plné gramatických chyb mě doslova iritují.

Vzpomeň na úspěchy, vzpomeň na průšvihy.

Asi bych neměnila nic za každý křest knihy, kterou jsem sama (anebo s autorskými souputníky) dala dohromady, asi bych neměnila čtenáře, kterého příběh nebo ilustrace osloví.

Ohromným překvapením byla velká návštěvnost hned na prvním HorrorConu, nebo když účast přislíbili herec Pavel Soukup, kapela Lahká múza nebo (a nevyškrtni to) pornohvězda Angel Vicky. A když jsme pro ErotiCon 2015 získali na přednášku **Piráta Ivana Bartoše**.

Nadšená jsem taky byla, když autor hororů Honza Vojtišek pro naši knihu v edici HorrorCon získal jako autora Svatopluka Doseděla anebo když jsem pro knihu další získala tebe.

Což ale byl nejméně podle jednoho z amatérských kritiků průšvih, ne? Vůbec mě povídce nerozuměl.

Průšvihy se konají samozřejmě též. Minulý rok (2020) jsem musela zrušit účast na mnoha akcích, ať už to byl Svět knihy, slovenský SlavCon nebo křest naší nové poetické sbírky. Taky mě mrzelo, když od spolupráce na knihách HorrorConu odešel už zmíněný autor a editor Honza Vojtišek, jelikož jsem si jeho úsudku a zkušeností vždy vážila, a navíc jsme dobří přátelé.

A je edice HorrorConu tvým projektem?

Je a není. S prvotní myšlenkou jsem přišla, ale bez Honzy bych edici nedokázala nastartovat. Neměla jsem tehdy žádnou zkušenost s prací editorky, ale Vojtiškovy postupy mi byly blízké. Ve většině názorů na povídky jsme se shodli, anebo jsme v rámci knih udělali kompromis - a kombinovali. Pak se to dál nabalovalo i díky našim dalším vlastním projektům, ale i rozdílnosti našich vizí.

Sám jsem spoluautorem vaší knihy *Dokud nás smrt nerozdělí* (2019).

Ale tady se mnou především a na plný úvazek spolupracoval manžel Tislav Trefil. Vybíral a hodnotil povídky a navrhoval jejich pořadí. No, a na zatím poslední, poetické sbírce *Co číhá v temnotách* jsem zase spolupracovala s básníkem Zdeňkem Záleským. Zkrátka a dobře, já i on jsme získali skupinu poetů... a knihu dávali dohromady.

A pak? Na nejnovějším - i když už skoro tři roky připravovaném - projektu, a totiž velké antologii ryze českého hororu *České tajemno* pracuji už víceméně sama. A příští rok by měla pod hlavičkou HorrorConu vyjít antologie podobného ražení taky na Slovensku.

Zajímalo by mě (asi jako Freuda či Junga), jaké filmy nebo knihy tě ohromily v dětství?

Jako malá jsem milovala Erben a nedokázala pochopit, že určité básně ostatním neimponují tak jako mně. Pak ale převážily právě filmy. *Návrat žijící smrti, Dracula* z roku 1979 i ten z roku 1993 (Frank Langella a Gary Oldman), *Terminátoři, Vetřelci*, pak *Interview s upírem* podle Anne Riceové, avšak i *Moje soukromé Idaho* či *Alexandr Veliký*... Po absolvování povinné školní četby jsem se ke knihám vlastní krevní skupiny vrátila a oblíbila si Mary Renaultovou, romány od Victora Huga i Dostojevského. Vzhledem k mému a matčinu historickému zápalu jsem hned dvakrát přečetla i *Paměti kata Mydláře* od Josefa Svátka a taky - pro mě dosud nejdřívější - horor *Kladivo na čarodějnice* Václava Kaplického.

Pak však i tebe začal ovlivňovat Stephen King.

Ale i J. A. Lindquist, Dan Simmons a... A hlavně už zmíněná Anne Riceová, jejíž *Vampýří kroniku* jsem z velké části přečetla v angličtině. Podobně mě ale uhranula taky česká autorka Jenny Nowak, která má jako Draculova představitele ráda Lugosiho.

Odposlechnuto na FB

„Těm (mladým internetovým tumblerovým pokrokářům) nestačí mírný liberální pokrok v mezích zákona. Chtějí velkou změnu a chtějí ji hned. Chtějí jít zkratkou. A rozhodně nechťejí další léta zdoluhavých diskusí, v nichž se na lékárnických vahách poměřuje, kdo má o chloupek pravdy víc. Proč vyvažovat, říkají, když je každému myslícímu člověku jasné, co je správné. Proč popřát sluchu těm, kdo lžou a škodí, když jasně víte, kde je pravda.“

A hlavně: proč ztrácet čas s detaily a výmluvami, když je na světě tolik nespravedlností, kterou je třeba napravit hned teď! Vždyť jde o životy. Nečekejme, pojďme do akce, maličkosti dořešíme potom.

Když propagujete pokrok, nesmíte se divit, že vás někteří vezmou vážně. Tak vážně, až shledají, že hlavní překážkou pokroku jste vy sami, jejich předchůdci. Stalo se to v dějinách nespočetněkrát. Establishment je tím vždy znovu zaskočen, často k nemalému pobavení nezúčastněného (leč všechny tyto legrace platicího) publika, neboť žije v příjemné iluzi, že nezestárí; že on sám je pořád tou radikální mládeží, kterou býval kdysi. Nikdo nenesel revoluci hůř než vítězové té minulosti.

Z tohoto generačního přírodopisu nijak neplyne, kdo má spíše pravdu: obránci zvyklostí, nebo drzí útočníci? Obecná odpověď totiž neexistuje. Patent na rozum nemají ani jedni. Podle okolností a povahy konfliktu tak mohou mít pravdu stejně dobře ti, kdo změně brání, jako ti, kdo se jí dožadují.“

**o nastupující generaci
(ve vztahu k předchozí generaci klasických liberálů)**

To mi připadá hodně přesné. Ta neochota debatovat. Stačí zahláškovat „OK, boomer“ a je vymalováno. Člověk jiného názoru je zaškatulkován, je starý člověk, kterému ujel vlak a jehož názory se netřeba zabývat, protože „jen křičí na mraky“.

k tomu dodal Wittgenstein

Hm, ten stavěl i na tom, že neuměl moc dobře anglicky, a neopakovatelně říkal „I - am - Dracula.“ I mě zaujal. Ale Frank Langella fascinuje taky a Gary Oldman jakbysmet... A co ty dnes?

Momentálně vyhledávám spíš netradiční díla vynikající jinností jako třeba *Mlýn na mumie* skvělého Petra Stančíka, *Hru doopravdy* Richarda Weinerja, *Jom Kipur* Pavla Batela, *Mrkací panenku* Jana Paula, nebo zrovna nedávno tvoje sladce psychodelické *Ochránce morčete*, na jejichž další díl se těším.

A filmy už nic?

Přesedlala jsem na televizní seriály, které se snažím i recenzovat.

Tak to smekám. Poslyš, a jaký vůbec máš názor na současnou situaci v Česku?

Nic se nemá zlehčovat ani podceňovat, ale masivně se to děje. Dochází k ohromnému rozdělení společnosti, k rozpadu rodin i přátelství, a to jen kvůli názoru nebo politickému přesvědčení. A to nikdy nevedlo k ničemu dobrému.

ptal se Ivo Fencel

Demonstrace kritické rasové teorie

Ta vychází z předpokladu, že k rasismu dochází ve všech jednáních a situacích. Abyste viděli, jak to funguje, zkuste myšlenkový experiment: *Představte si, že vlastníte obchod a vstoupí do něj najednou dva zákazníci. Běloch a černoch. Koho obslužíte jako prvního? Pokud to bude černoch, kritická rasová teorie řekne, že jste tak učinili proto, že černochům nevěříte a nechcete, aby s vámi zůstal v obchodě sám. To je ovšem rasistické. Pokud ale obslužíte nejdřív bělocha, kritická rasová teorie řekne, že jste tak učinili proto, že černochy považujete za druhořadé občany. To je také rasismus.*

Takto lze snadno dokázat, že každý běloch je rasista.

(V USA má hypotetický obchodník možnost za minimální mzdu najmout za pult černocha, potom už může být pořadí obsluhy libovolné a pokrokáři budou spokojeni, jak zlepšili svět.)

Kritická rasová teorie je americký vynález, na který skočí jen progresivní Američané, my to našťestí dávno známe jako marx-leninskou dilalektiku. Tu jsme dešifrovali takto:

Přijde Franta na faru a prosí o vysvětlení, co je to ta dialektika. „Tak podívej,“ řekne mu velebný pán, „přijdou sem dva, jeden čistý a druhý špinavý. Který požádá o vodu na mytí?“

„No, asi ten špinavý,“ začne trochu nejistě Franta.

„Ale kdepak, ten čistý, ten druhý je známý špindíra... Tak znovu, přijdou sem zase ti dva..., který se bude chtít umýt?“

„Ten čistý...?“ ošivá se Franta, který není blbý ani intelektuál.

„Ale nehloupni, proč by se čistý chtěl mýt. Tak znovu: přijdou sem dva, jeden čistý a druhý špinavý...“

„Pane faráři, vy si ze mě děláte legraci...“ skočí mu Franta do řeči.

„Já věděl, že to nakonec pochopíš...“ odušil důstojný pán.

Grobenius

Kde není kapitalismus, nejsou granty pro A2larm.

Jan Čapek

Společník pro koronavirovou dobu

Kniha je vždy dobrým společníkem, respektive její hrdinové, obzvláště v době, v níž se nařizuje omezovat osobní kontakty a doporučuje sedět doma. A tak mi dovoluje upozornit na jednoho takového společníka, s nímž se přátelím víc než půl století. Je jím britský námořní kapitán Horatio Hornblower, přinejmenším stejně slavný jako admirál Nelson, přestože jako hlavní postava série námořních románů z pera spisovatele C. S. Forestera (1899–1966) nikdy nežil. Zdaleka nejsem sám, kdo ho pokládá za svého věrného přítele, poněvadž Hornblower je oblíbeným společníkem statisíců čtenářů po celém světě, především kluků od deseti do devadesáti let. Jeho dobrodružství na moři byla přeložena do všech světových jazyků, včetně ruštiny, mandarínské čínštiny a japonštiny, a k jeho obdivovatelům patřili jak Ernest Hemingway, tak Winston Churchill. Gene Roddenberryho inspiroval k vytvoření Star Treku a postav Jamese T. Kirka a Jeana-Luca Picarda (a jeho jméno nese kosmická bitevní loď NCC-1603 třídy „Sovereign“), spisovateli Davidu Weberovi zase posloužil jako vzor pro jeho hrdinku, důstojnici hvězdné floty Honor Harringtonovou v románech o galaktických konfliktech, a astronauti Apolla 17 nazvali kráter nedaleko místa přistání Horatio na počest Foresterova hrdiny.

Přátelství na celý život

Bylo mi devět, deset, když rodiče usoudili, že si mohu Hornblowera přečíst. Táta měl v knihovně tři prvně napsaná díla, která v letech 1947–1948 v překladu A. J. Urbana vydalo nakladatelství Sfinx v edici Palma. Otevřel jsem *Štátní návrat*, přečetl první větu, „Nedlouho po úsvitu přišel kapitán Hornblower na zádovou palubu *Lydie*“, a byl ztracen, nyní už 67 let. Do měsíce jsem měl přečteny i další dva díly, *Řadovou loď a S vlajícími prapory*, a pak jsem ty tři knížky četl pořád dokola. Na Mikuláše 1957 nebo 1958 jsem kromě obvyklých sladkostí dostal také plochý balíček, v němž podle omaku byla knížka. A opravdu tam byla. A jaká! *Velitel eskadry*, čtvrtý svazek hornblowerovské ságy v překladu Arnošta Šulce, který vydalo nakladatelství Sfinx v roce 1949. Kde ji deset let po vydání a po první pětiletce, kdy podobné knihy šly do stoupy, táta sehnal, ví jen on a pánbu. A tak jsem po přiběžích, v nichž kapitán Hornblower velel fregatě *Lydie* o 36 dělech s úkolem podnitit ve Střední Americe revoluci proti Španělům, poté s řadovou lodí *Sutherland* o 74 dělech napadal příbřežní komunikace Napoleonovy armády ve Španělsku, po porážce od čtyřnásobně silného nepřítele uprchl ze zajetí a vítězně, „s vlajícími prapory“, se vrátil do Anglie, si konečně přečetl, jak ve funkci komandora velí eskadře na Baltu, která po vpádu Napoleona do Ruska v roce 1812 pomáhá bránit Rigu proti X. sboru maršála MacDonalda. Netušil jsem, že v téže době za železnou oponou píše C. S. Forester další díly hornblowerovské ságy, v nichž se vrací k počátkům námořní kariéry svého hrdiny.

Polská výpomoc

Starší čtenáři z Brna si možná vzpomenou, že u společného ústí ulic České a Veselé se na té poslední jmenované nacházela za minulého režimu prodejna Poštovní a novinové služby,

kde se daly předplatit zahraniční časopisy. Trvalo rok, než se uvolnilo místo na seznamu předplatitelů polského měsíčníku *Morze*, zaměřeného na různé aspekty mořeplavby, a já zažil svátek, když jsem si v lednu 1961 mohl jít pro první číslo. A někdy po roce 1970 jsem překvapeně zíral na povídku o kadetu Hornblowerovi, která se v časopisu objevila. Ona to nebyla jen povídka, ale kapitola z knížky *Kadet Hornblower s poznamkou*, že ji chystá k vydání nakladatelství *Wydawnictwo morskie* v Gdaňsku a po ní další svazky hornblowerovské ságy, které stihl C. S. Forester do své smrti v roce 1966 napsat. A podle tohoto seznamu jsem si pak knížky objednával v prodejně Zahraniční literatury na náměstí Svobody. V letech 1974–1985 jsem si tak pořídil sedm hornblowerovek alespoň v polštině, když anglické originály byly prakticky nedostupné. Včetně nedopsaného jedenáctého dílu *Hornblower a krize*, který Poláci vydali v jednom svazku s *Hornblowerovskou příručkou*. A ta mi umožnila pohroužit se do hornblowerovského světa ještě hlouběji. Jednak obsahovala mapky akcí ke všem jedenácti knihám a pak „Hrst osobních zpodobení“, v nichž autor uvedl, jak Hornblowera psal a co ho k tomu přivedlo. V té době jsem sám začal psát a teprve dnes vidím, jak velký přínos pro mne znamenal pohled do jiné autorské kuchyně.

Hollywoodské preludium

Cecil Louis Troughton Smith začal psát pod uměleckým pseudonymem C. S. Forester v roce 1921 poté, co odešel ze studia medicíny. První román vydal v roce 1924 („Královské rukojmí“), ale psal též populárně historické knihy z poloostrovní války, jak Britové nazývají tažení vévody Wellingtona z Portugalska přes Španělsko do Francie v letech 1807–1814. Počátkem 30. let byl Forester řadovým literátem, ne neúspěšným, ale také žádným autorem bestsellerů. A pak došlo k souběhu několika událostí. V Hollywoodu se prosadil zvukový film a místní producenti pocítovali nedostatek literárních scénářů s kvalitními dialogy. Tehdy tam byl na návštěvě britský romápisec Hugh Walpole (1884–1941) a na dotaz, zda by mohl doporučit nějakého britského autora jako scénáristu, uvedl C. S. Forester, aniž by se osobně znali. Forester opravdu nabídku dostal, přijal ji a od roku 1934 začal pracovat na scénářích pro americké producenty. Nepadli si však do noty, Foresterovi vadily jejich neustálé zásahy do práce, přestože o jeho kvalitách scénáristy nelze pochybovat – po válce byly podle jeho scénářů natočeny tak ikonické filmy jako *Africká královna* s Katherine Hepburnovou a Humphreyem Bogartem nebo *Dělo* (též s titulem „Pýcha a vášeň“) s Cary Grantem, Frankem Sinatra a mladičkou Sophií Loren. Forester tedy neuspěl, naštěstí pro všechny fanoušky kapitána Hornblowera, protože kdyby ano, hornblowerovskou ságu bychom neměli. A tak se stalo, že když si po roce amerického pobytu Forester všiml oznámení v místních novinách, že příští den švédská nákladní loď *Margaret Johnson* odplouvá s nákladem a cestujícími ze San Pedra podél západního pobřeží Střední Ameriky do Panamského průplavu a pak přes Atlantik do Anglie, uvědomil si, že má Hollywoodu plně zuby – a zakoupil si lodní lístek.

Opravdu narozen na moři

Bylo to období sklizně kávy a *Margaret Johnson* líně plula od jednoho malého přístavu k druhému a brala na palubu pytle kávových zrn. Pro Forestera to znamenalo šest týdnů nicedělání, ale mozku neporučíte. V tom Foresterově se začaly rojit myšlenky o úpadku španělského amerického impéria za napoleonských válek, což pak vedlo ke vzniku středo- a jihoamerických nezávislých států, o Španělech jako Bonapartových spojencích a jejich změně stran v roce 1807. To vedlo k otázkám. Podnikla by britská admirálie nějakou akci, kdyby se v tomto odlehlem koutě světa vyskytl člověk, byť šilený tyran, který by zahájil vzpuru proti španělské nadvládě? A kdo by mohl být protihráčem takového člověka, když na protilehlém atlantickém Pobřeží moskytů málem přišel o život mladý Nelson?

Když *Margaret Johnson* proplula Panamou, podoba britského kapitána, který je vyslán, aby povstalcům tajně dodal zbraně, začala nabývat obrysy. Další otázka zněla: Jakou roli by v jeho kariéře mohla hrát třeba podpora Wellesleyova klanu v čele s vévodou Wellingtonem? Vždyť v georgiánském námořnictvu potřeboval každý důstojník politickou podporu, pokud měl být povyšován. Co když se kapitán zamiluje do vévodovy sestry, která při návštěvě přítelkyně v Západní Indii padne do španělského zajetí a poté, co Španělé změní stranu, ji osud zavane na palubu britské fregaty, připravující se k boji se silnějším protivníkem?

Když se švédská nákladní loď blížila k Azorám, měla postava britského kapitána již pevné kontury. Je to osamělý člověk, osamělý nejen svou povahou, ale též nedělitelnou pravomocí velitele válečné lodě. Ta loď musela mít velikost fregaty, aby zvládla plavbu nonstop kolem poloviny zeměkoule, a proto musel být hlavní hrdina kapitánem s patentem, neboli kapitánem na seznamu britské admirality, perfekcionista na prahu čtyřicítky. A zápletka bude spočívat v tom, že se stane obětí svého vlastního perfekcionismu. Forester z věstníků *Naval Chronicle*, která vydávala britská admirálie v letech 1790–1820, znal průběh vyhlášení gentské mírové smlouvy v prosinci 1814 mezi Británií a USA, která ukončila válku 1812. Nabývala platnost ne k jednomu datu, ale postupně po celém světě, v závislosti na tom, jak tehdejší komunikační prostředky umožňovaly její šíření. Proto se stalo, že bitva u New Orleansu, v níž americký generál Jackson porazil 8. ledna 1815 britské červenokabátníky, se odehrála 18 dní po podepsání mírové smlouvy v Evropě, ale více než měsíc před její ratifikací Kongresem USA. A něco podobného se stane Foresterovu kapitánovi; předá povstalcům zbraně a dobytou 50dělovou loď *Natividad*, aniž ví, že Španělé po vpádu Bonapartových jednotek do své země přešli na stranu Britů. Nezbyvá mu, než aby znovu bojoval s *Natividad*, což je vyvrcholením děje.

Když *Margaret Johnson* mijela maják Bishop Rock v vstupu do Lamanšského průlivu, neměla hlavní postava ještě jméno. Forester ji v duchu nazýval „on“. Teď pro toho samotářského podivína, který se pokládá za zbabělce a je přesvědčen, že hrdinu jen hraje, aby ho neprokoukli jeho důstojníci a mužstvo, pro člověka, který se stydí za chudobu a trpí komplexem méněcennosti vůči šlechtě, potřeboval jméno. Napřed ho napadlo

křestní Horatio. Nikoli podle Nelsona, ale podle postavy ze Shakespearova *Hamleta*. A pak už bylo přirozené připojit příjmení Hornblower, příjmení poněkud výstřední jako hrdina sám, neboť česky znamená trubač. A když *Margaret Johnson* zakotvila v Anglii, kapitán Horatio Hornblower z britského Královského námořnictva byl na světě.

Globální celebritou

Román *Šťastný návrat* vyšel v únoru 1937 a v dubnu téhož roku v USA pod názvem „Bubnovat na poplach“. Měl takový úspěch, že vydavatelé po obou stranách Atlantiku okamžitě žádali další pokračování. *Řadová loď* vyšla v dubnu 1938 a v listopadu téhož roku kniha *S vlajícimi prapory*. Za druhé světové války pracoval autor jako válečný korespondent (vytěžil z toho román *Křižník Artemis*), ale na Hornblowera nezapomněl. Kromě tří povídek napsal další román *Velitel eskadry*, který vydal v březnu 1945. Svým námětem – komodor Hornblower pomáhá se svou eskadrou ruské armádě zabránit postupu severního křídla Napoleonovy armády na Petrohrad – je nepochybně ozvěnou spolupráce západních spojenců se Sovětským svazem za druhé světové války.

Vzniklá tetralogie svým romantismem a námořně dobrodružným charakterem dokonale vyhovovala poválečné době s přáním co nejdříve zapomenout, takže rychle došlo na překlady do všech světových jazyků. Těž se dočkali čeští čtenáři, ale vydávání dalších svazků zatřhl komunistický převrat v roce 1948. Na Západě tomu bylo jinak, zde si Hornblower stále získával tisíce nových fanoušků, což v roce 1951 přimělo produkci Warner Bros. k natočení barevného velkoformátu „Kapitán Horatio Hornblower“ s Gregory Peckem v hlavní roli a s Virginii Mayo v roli lady Barbary Wellesleyové, fiktivní sestry vévody Wellingtona a osudové lásky hlavního hrdiny.

Film podnítil další čtenářský zájem a tlak nakladatelů na autora do té míry, že až do konce života pokračoval v psaní dalších hornblowerovských příběhů. K románům *Lord Hornblower* (1946), *Kadet Hornblower* (1950) a *Poručík Hornblower* (1952) se v roce 1953 připojila kniha *Hornblower a jeho loď Atropos* a v roce 1958 *Hornblower v Západní Indii*, jež uzavírá námořní kariéru hrdiny. Nicméně v roce 1962 skočil autor na její počátek knihou *Hornblower a jeho loď Hotspur*, v níž titulní postava poprvé velí jako komandér válečné šalupy. Forester ještě rozepsal příběh *Hornblower a krize*, ale smrt v roce 1966 mu zabránila jej dokončit.

Mezitím se Hornblower stal světovou celebritou a prokázal, že od dob Daniela Defoa, Tobiase Smolletta a Fredericka Maryata neztratily námořní romány na přitažlivosti. C. S. Forester byl po celý život věrný britskému nakladateli Michaelu Josephovi, mimořádně zakladateli edice Penguin, ale jakou hřivnu představuje námořní beletrie, si uvědomili za oceánem, když po Foresterově smrti americké nakladatelství Lippincott přišlo s nápadem na nový cyklus námořních románů z napoleonských válek. V osobě britského romanopisce Patricka O'Briana našlo vhodné tvůrce a v roce 1969 vydalo jeho knižku *Master and Commander* (česky *Velitel šalupy*), první svazek série o kapitánu Jackovi Aubreyu a doktoru Maturino-

vi. O rok později vyšla kniha v britském nakladatelství Harper Collins a otevřela si cestu do světa. Oproti jedenácti svazkům hornblowerovské ságy stihl O'Brian (1914–2000) napsat dvacet dílů svého cyklu, který není omezený jen na námořní dobrodružství, ale líčí georgiánskou společnost mnohem širěji než Forester, a díky postavě doktora Maturina má přírodovědné a špiónážní odbočky.

Česká smůla kapitána Hornblowera

V Československu přirozené vydávání dalších děl hornblowerovské ságy přerušil komunistický převrat v roce 1948. I původní tetralogie však stačila, aby si Hornblower získal dostatek českých fanoušků, mezi něž též patřil zesnulý geniální překladatel Pratchettovy *Zeměplochy* Jan Kantůrek. Když se v 90. letech široce otevřely publikační možnosti, spolu s dalšími příznivci, sdruženými v nakladatelství *United Fans*, přispěl k rozhodnutí vydat celou hornblowerovskou ságu. Je třeba předeslat, že tato sága má dvojí chronologii, takže jednotlivé svazky se mohou buď vydávat v pořadí, jak je Forester napsal, nebo v biografické posloupnosti hlavního hrdiny. Bohužel, i bez ohledu na to, že jeden ze spolujatelů nakladatelství *United Fans* vytuneloval, k vydavatelskému neúspěchu hlavně přispěla marketingová chyba – rozhodnutí začít vydávat Hornblowera podle chronologie, jak byly knížky psány, takže se znovu začalo se *Šťastným návratem* (1998) a pak už se podařilo pouze vydat *Řadová loď* (2004), byť v nových překladech Leonida Křížka. Zcela se proměškal reklamní efekt, jakým mohlo posloužit uvedení TV seriálu Hornblower na ČT 1 v roce 2000 a 2003, který vychází z dodatečně napsaných, ale v chronologii hlavní postavy prvních knih *Kadet Hornblower* a *Poručík Hornblower*. Nyní se však blýská na lepší časy. Vydavatel jachtařských příruček Jiří Zindulka se rozhodl ve svém nakladatelství *Yachting* vydat celou hornblowerovskou ságu a doufejme, že napotřetí to vyjde. Tentokrát se začalo v chronologii hlavního hrdiny a kniha *Kadet Hornblower* v překladu Leonida Křížka a s ilustracemi Milana Fibigera bude v dubnu 2021 na trhu a *Poručík Hornblower* se chystá do tisku.

Knížky bude možné koupit ve všech knihkupectvích v ČR a také ve všech e-shopech, ale každopádně budou k objednání na <https://www.segoy.cz> a <https://www.krakatit.cz>.

Na obou svazcích se podílím jako odborný spolupracovník, mnohem poučeněji, než tomu bylo před 20 lety u knížek nakladatelství *United Fans*. Následovat by měly svazky *Hornblower a jeho loď Hotspur*, *Hornblower a jeho loď Atropos* a pak další, až k závěrečné knize *Hornblower v Západní Indii*.

Proč právě Hornblower

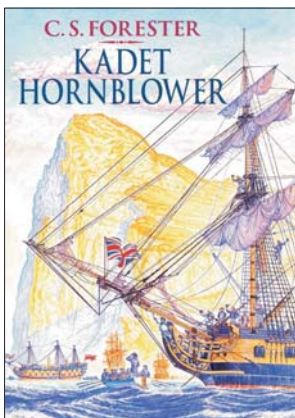
Vzhledem k tomu, jak dlouho je kapitán Hornblower mým společníkem, snad dokážu odpovědět na otázku, proč jeho sága patří k nejoblíbenějším námořním románům na světě, jež nechyběly na nočních stolcích politiků a slavných osobností. V prvé řadě je to dokonale a do všech podrobností vylíčené

magické prostředí válečné plachetnice s veškerým, někdy bezohledným chodem služby a bojovými akcemi za napoleonských válek, včetně zuřivých bojů muže proti muži při aborážích. A pak je tu moře ve všech proměnách, od tišín s únavným zmltáním lodě na mrtvých vlnách přes rozjařující plavby v pasátech až k zuřivým bouřím, které jsou stejně nebezpečné jako po zuby ozbrojený nepřítel. Kromě bitev jsou zde popsány riskantní nájezdy lodních člunů na nepřátelské pobřeží, tajné operace, útoky ze zajetí a další kritické situace, na první pohled beznadějně. To by však samo o sobě nestačilo, kdyby do protikladu této historické reality nebyl postaven hrdina s myšlením moderního člověka 20. století, a to se všemi svými pochybnostmi a lidskými slabostmi, takže se s ním každý čtenář snadno ztotožní. Přitom ale tento hrdina čtenáře jistým způsobem přesahuje. Vezměme si hned první kapitolu knihy *Kadet Hornblower*. Vždyť ten sedmnáctiletý osiřelý mladík se uvede jako směšná figura, když trpí mořskou

nemocí na zakotvené lodi. Ale na straně druhé, když se dostane do sporu s přestářlým kadetem Simpsonem a nezbyvá než tohoto vynikajícího střelce vyzvat na souboj, aby neztratil čest, vyzádá si na první pohled šílenou podmínku – budou losovat pistole, z nichž jedna bude nabitá a druhá prázdná, a bude se střílet na vzdálenost jednoho yardu! Ve skutečnosti je to nanejvýš racionální rozhodnutí, které jeho šanci, když je nezkušený střelec, zvyšuje na 50 procent. A to je pro Foresterova hrdinu typické, na straně jedné má tytéž slabosti jako každý smrtelník, na straně druhé si uchovává chladný rozum i v těch nejkritičtějších situacích, dokáže si racionálně spočítat svoje šance a z tohoto výpočtu vytěžit maximum – najít v situaci logickou skulinu a tu využít. Ačkoli by protestoval, je humanista, který nenávidí bičování a vidí v námořnících lidské bytosti, neboť opět racionální úvahou dospěl k přesvědčení, že šance na profesní postup a vůbec na přežití v boji si zvýší jen dobrovolnou podporou posádky a nikoli poslušností vynucenou krutými tělesnými tresty. A pak je tu velké tajemství smrti kapitána Sawyera z románu *Poručík Hornblower*, které si C. S. Forester sice odnesl do hrobu, ale ve skvělé mystifikaci „Život a doba Horatia Hornblowera“ odhalil v roce 1970 britský námořní historik C. Northcote Parkinson. Autorovu biografii pak sepsal John Forester, syn z prvního manželství.

V celém žánru námořní literatury nenalezneme tak psychologicky propracovanou, ale o to čtenářsky přitažlivější postavu, jako je Hornblower. Ti čtenáři, kteří ho již znají, to vědí, a nyní mají možnost se účastnit jeho prvních námořních dobrodružství. A ostatní milovníci dobrodružné literatury se mohou s touto výjimečnou literární postavou seznámit na prahu její kariéry a jako já v ní získat věrného přítele a společníka, a to nejen pro dobu koronavirovou, neboť je vždy po ruce, protože stačí jen sáhnout do knihovny, ale který se tiše a bez odporu odporučí, když knížku prostě vrátíte na poličku.

František „Mrož“ Novotný

Miloslav / Miles J. Breuer a české kořeny klasické americké science fiction

Když editor Hugo Gernsback v dubnu 1926 založil sci-fi časopis *Amazing Stories*, v prvních devíti číslech mu nezbylo než reprintovat Vernea, Wellse a Poea. Desítky let staré povídky a romány na pokračování doplňoval díly Burroughse, Merritta nebo Wertenbakera, kteří už nějakou dobu publikovali buď v jeho měsíčníku *Science and Invention* nebo v jiných dobových pulpových magazínech. Teprve v následujících letech se na stránkách tohoto opravdu prvního sci-fi magazínu objevila jména budoucích klasiků žánru, tehdy ale literárních nováčků – v roce 1928 tu vydal svou první povídku Jack Williamson, jehož literární kariéra pak trvala tři čtvrtě století. O rok dříve v časopise publikoval David H. Keller, jeden ze symbolů rané technologické „scientifiction“, ale tím vůbec prvním novým autorem *Amazing Stories* byl dnes prakticky zapomenutý Miles J. Breuer, jehož povídku „Muž se zvláštní hlavou“ Gernsback zařadil hned za dokončení Wellsových Prvních lidí na Měsíci do lednového čísla roku 1927.

Životní i literární příběh lékaře z Nebrasky, kterého čtenáři sci-fi na přelomu 20. a 30. let považovali za opravdovou hvězdu žánru a kterého „objevil“ až Gernsback, je ale mnohem pestřejší a zajímavější. Nezačal totiž psát až pro *Amazing Stories*, svou první žánrovou povídku vydal o téměř dvě desetiletí dříve, a nejenom to, řadu ze svých literárních děl, včetně raných povídek později vydaných ve sci-fi magazínech, původně napsal a vydal už dříve česky.

Ve druhé polovině 19. století se severní Amerika stala vysněným cílem stovek tisíc emigrantů ze střední Evropy, většinou nevzdělaných a chudých lidí s nulovou znalostí angličtiny, ale současně silnou vůlí dosáhnout lepšího života. Centry českého krajanského života ve Spojených státech byla na konci 19. století především města jako St. Louis a New York, ale do konce století se „největším“ českým sídlem na světě stalo Chicago, kde žilo na sto padesát tisíc Čechů. Ještě na přelomu století bylo ve městě jen relativně málo vzdělaných českých přistěhovalců, navíc většina z nich jen s těžkostí – pokud vůbec – prolomila jazykovou a kulturní bariéru. Jednou z výjimek byl Karel Hugo (Charles Hugh) Breuer (1866–1946), který s celou rodinou opustil rodné Čechy v deseti letech, a v Americe se mu podařilo nakonec vystudovat medicínu, což byl ve své době mezi českou komunitou výjimečný úspěch. Přestože se živil jako lékař, byl i aktivním účastníkem literárního a novinářského kvasu českého Chicaga. Kvalifikovaných lidí bylo tehdy málo a v češtině vydávaných periodik hodně, a tak Breuer nejprve do češtiny překládal či převyprávěl hned několik románů a povídek z němčiny i angličtiny, posléze začal psát i vlastní populární texty o nemocích a jejich léčení. Když mu jeho česká manželka Barbora 3. ledna 1889 porodila syna, který dostal jméno Miloslav Jan, otec nesporně doufal, že se vydá v jeho stopách.

Z Chicaga se pak rodina brzy odstěhovala a usadila se v Nebrasce, americkém státě, kde žila procentuálně vůbec nejsilnější česká populace. Zde si ve městě Crete Karel H. Breuer zřídil svou lékařskou praxi. Pro první generaci vystěhovalců z Evropy, a to jak Čechů, tak i Slováků a Němců, byl samozřejmě doktor hovořící jejich mateřským jazykem pravým požehláním. Breuerovi nešlo jen o dobré živobytí, byl tělem i duší velkým českým vlastencem, propagoval rodné tradice a kulturu, organizoval krajanské dění a v tomto duchu také vychovával i své tři děti.

Miles, jak se anglicky Miloslavovi říkalo, byl úspěšným studentem už na střední škole, kde byl považován za talentovaného básníka – písničiči samozřejmě anglicky. Současně nezapomínal na svou rodnou češtinu, a přestože (bohužel) obecně platí, že druhá generace českých přistěhovalců už nedávala „české“ Americe osobnosti schopné psát s dostatečnou jistotou česky, Miloslav/Miles i jeho sestra Libuše/Libbie byli nespornou výjimkou. O to větší, že se Miloslav od počátku své kariéry snažil být propagátorem českého jazyka i symbolů a hodnot staré vlasti, a to i přesto, že současně psal a publikoval v angličtině.

Když se ke konci prvního desetiletí nového století rodina přestěhovala do lúna další početné české komunity v Texasu, Miles začal studovat chemii, fyziku a matematiku a následně medicínu na univerzitě v Austinu. Zapojil se do literárního života a v univerzitním časopise vydal anglicky několik povídek, mj. „Kamennou kočku“, která později vyšla v *Amazing Stories*. Z roku 1909 pochází také jeho zatím nejstarší nalezená profesionálně vydaná žánrová povídka – „Dobrodružství bronzového mahadévy“; vyšla v dnes neobyčejně vzácném pulpovém magazínu *10 Story Book*. Ve stejném roce se začal angažovat také na podporu výuky češtiny a společně se čtyřmi spolužáky českého původu založil klub „Čechie“, který pořádal přednášky, organizoval literární čtení a fungoval ještě řadu let po 2. světové válce. Z té doby pochází také jediné nalezené Miloslavovy překlady z češtiny do angličtiny – báseň Vítězslava Háška a povídka ve své době populárního Františka Heritese, současně se ale zachovalo několik jeho krátkých básní psaných anglicky pro dodnes vydávanou univerzitní ročenku *Cactus*.

Jako vůbec první Čech v Texasu získal na univerzitě titul magistra a jako úspěšný student se na několik let přesunul do Chicaga, kde na jedné z nejlepších amerických lékařských škol – Rush Medical College – získal v roce 1915 další vysokoškolský titul. Rodina se mezitím vrátila do Nebrasky, kde otec postupně otevřel české nemocnice v Crete, Omaze a nakonec v Lincolnu. Hlava rodiny pak společně s Miloslavem a jeho bratrem Rolandem postavili lékařské zařízení, které se vyznačovalo na svou dobu výjimečným přístrojovým vybavením i kvalitní laboratoří. Lékařskou kariéru mu na dva roky přerušil

la válka, v roce 1917 vstoupil do americké armády a působil v polní nemocnici ve Francii, na základě válečných zkušeností začal psát své první odborné lékařské práce.

Byť největší znalec české Ameriky první poloviny 20. století, Newyorčan Tomáš Čapek v roce 1926 napsal, že „vše, co se narodí v Americe, náleží Americe – náleží jí statisticky, jazykově i ideologicky“, v případě Breuera a jeho sourozenců to platilo jen napůl. Po příchodu do Chicaga se totiž Breuer zaměřil na psaní v češtině. Už v roce 1911 mu v texaském deníku *Obzor* vyšla povídka „Sestřička“, která svým obsahem nevybočovala z trendu tehdejší česko-americké prózy. Jedná se o malou společenskou črtu ze života texaských Čechů, samozřejmě s ve své době nezbytnou sentimentalitou – příběh dvou sester a jejich nápadníka. Po přesídlení do Nebrasky a předchozím několikaletém pobytu v Chicagu se Breuer dostal do centra čechoamerického literárního dění. Už před jeho odchodem do armády mu vyšlo několik krátkých povídek v měsíčníku *Bratrský věstník* vydávaném Západní Česko-Bratrskou Jednotou, dodnes fungující českou životní pojišťovnou ve Spojených státech sídlící v Cedar Rapids v lowě. Kromě realistických povídek, vždy s českými hrdiny, často ale vědci či lékaři, tu vyšly také české verze už dříve anglicky vydaných sci-fi, především pak povídka „Člověk bez hlady“ (ta je jedinou českou psanou povídkou zmiňovanou v Breuerových amerických bibliografiích). A protože *Bratrský věstník* je v Česku dostupný jen torzovitě, můžeme se jenom domýšlet, kolik dalších Breuerových prací tam během války a po ní asi vyšlo.

Těsně po 1. světové válce dosáhla česká kultura, literatura a umění ve Spojených státech svého největšího intelektuálního rozmachu. Logicky se to týkalo i českého tisku, v první čtvrtině dvacátého století ve Spojených státech vycházelo průběžně devět deníků, třiadvacet týdeníků, šest čtrnáctideníků a jedenáct měsíců a také na tři desítky velmi oblíbených kalendářů, z nichž nejčtenějším a nejuznávanějším byl Amerikán, vydávaný od roku 1878 v Chicagu nejvýznamnějším česko-americkým nakladatelem Augustem Geringerem. Jen v něm postupně vyšlo šest Breuerových povídek, z nichž pouze jediná nespadá do science fiction a tři se postupně dočkaly vydání na stránkách amerických žánrových magazínů. Dvacet poválečných let je také obdobím největších literárních i medicínských aktivit jak českého spisovatele Miloslava J. Breuera, tak jeho anglického alter ego Milese J. Breuera.

Pro vývoj americké science fiction, ale i pro Breuera jako sci-fi autora byly klíčové roky 1922 a 1923. Hugo Gernsback tehdy vydal speciální číslo *Science and Invention* obsahující pouze sci-fi povídky a jeho úspěch ho přesvědčil o tom, že časopis obsahující pouze tento žánr by mohl mít úspěch. Souběžně začal vycházet i významný žánrový pulp *Weird Tales* obsahující povídky na pomezí fantastična.

Breuer ve stejné době vydal svou první opravdovou sci-fi – povídku „Osudný paprsek“ odehrávající se v nebraském Lincolnu v roce 2075, jejímž hrdinou je – jak jinak – lékař zaskočený neuvěřitelným vývojem medicíny v budoucnosti. „Osudný paprsek“ vyšel souběžně česky v *Amerikánu* na rok 1923 a o pár měsíců dříve také na pokračování anglicky v odborném

měsíčníku *The American Journal of Clinical Medicine*, který povídky běžně nevydával. Breuer si této své práce určitě považoval, protože ji už na konci roku 1921 četli posluchačům v Lincolnu, v roce 1926 ji znovu vydal v prvním ročníku jím redigovaného časopisu *Social Science* v Kansasu.

Souběžně s tím Breuerovi začínala jeho pulpová kariéra. Od konce roku 1925 informoval Hugo Gernsback o záměru založit měsíčník vydávající pouze „populárně vědecké“ povídky, současně v řadě literárních periodik vyšly jeho inzeráty s cílem najít pro tento magazín nové autory. Breuer zřejmě nebyl čtenářem *Science and Invention* (to by nejspíš zkusil své povídky Gernsbackovi nabídnout už dříve), a to, jestli ho upoutaly inzeráty, nebo se rozhodl své práce poslat až tehdy, když se mu do rukou dostalo některé z prvních čísel *Amazing Stories*, už nevíme. Víme ale, že v lednu 1927 mu v *Amazing Stories* vyšel „Muž se zvláštní hlavou“, povídka, která pouze o pár měsíců dříve vyšla také česky v *Amerikánu*. A musel to být úspěch, protože už v září mu vychází další ze starších povídek, „Kamenná kočka“, a přestože je uvnitř čísla Lovecraftova „Barva z vesmíru“ a část Wellsovy *Války světů*, na obálce čtenáře ke koupi časopisu láká Breuerovo jméno. Další povídky následují – do konce roku vydá Breuer ještě jednu, v roce 1928 další dvě a v dalších čtyřech letech dohromady publikuje dvaadvacet prací!

V průběhu několika málo měsíců se Breuer stal jedním z nejvlivnějších autorů nově vznikajícího žánru, kterému se tehdy říkalo „scientifiction“. S Gernsbackem ho spojoval nejen obdiv k H. G. Wellsovi, ale také to, že jako jeden z mála autorů opravdu splňoval ideální představu o podobě science fiction jako žánru založenému na popularizaci vědy v literárním hávu. Navíc se vymykal i tím, že byl „vědcem“, a společně s Davidem H. Kellerem tak jako jediní mohli podepisovat své povídky s dodatkem „M. D.“, což jejich pracím dávalo v očích čtenářů punc odbornosti a serióznosti.

Přestože nežil v centru vznikajícího fandomu, tedy na výhodném pobřeží Spojených států, i z Nebrasky byl v kontaktu se svými čtenáři jako člen možná prvního sci-fi klubu, chicagského *Science Correspondence Club*. Další z členů, dvacetiletý mladíček z Nového Mexika, z podobného literárního zapadákovy jako Breuer, o dvacet let staršímu autorovi napsal a nakonec se na dálku stal jeho „učedníkem“, jak to ve svých vzpomínkách sám nazval. Ten mladík se jmenoval Jack Williamson a těžko tehdy někdo předpokládal, že jeho literární sci-fi kariéra bude pokračovat další tři čtvrti století. Breuer Williamsona přesvědčil, že by měl psát opravdu „vědeckou“ fantastiku a ne dobrodružné fantastické příběhy ve stylu tehdy oblíbeného Abrahama Merritta. Navíc jejich krátká, ale intenzivní spolupráce byla postavena na oboustranně výhodné symbióze: Breuer měl nápady a náměty, zatímco Williamson zase čas na psaní...

V listopadu 1929 – jen pár měsíců poté, co Gernsback nedobrovolně opustil editorské křeslo *Amazing Stories* – nové autorské dvojici vydal jejich společnou práci jako první svazek právě založené knižní edice *Science-Fiction Series*. Breuerova a Williamsonova *Dívka z Marsu*, tenký čtyřiaadvacetistránkový sešitek, se tak stal první „knihou“ na světě, která byla označe-

na názvem vznikajícího literárního žánru. Na začátku roku 1931 pak *Amazing Stories Quarterly* představil čtenářům román *Zrození nové republiky*, vesmírnou verzi boje Američanů za nezávislost odehrávající se na Měsíci, která zaujala i Roberta A. Heinleina, jenž se později netajil tím, že jedním ze zdrojů inspirace pro *Měsíc je drsná milenka* bylo právě dílo dvojice Breuer-Williamson.

Breuera úspěch na konci 20. let podnítil k intenzivnímu psaní, většina povídek vydaných ve 30. letech tak už nejsou jenom nové verze starších prací. Roky 1930 až 1932 jsou vrcholem jeho literární tvorby. Nejen v *Amazing Stories* (kterým zůstal věrný i po Gernsbackově odchodu), ale i u konkurence, v magazínu *Astounding Stories* i v Gernsbackem založených časopisech jako *Wonder Stories*, vydal šestnáct nových prací. Nejznámější z nich je „Gostak a Došiové“, která je dodnes reprintedována v antologiích a v dnešní době fake news a manipulace sociálními sítěmi se zdá být možná aktuálnější než dřív.

Podobné to je i s Breuerovým románem z „éry super strojů“, jak zněl podtitul díla, které zabíralo velkou část letního čísla *Amazing Stories Quarterly* v roce 1930. *Ráj a železa* je v moderní science fiction jedním z prvních varování před nebezpečím technologické civilizace, Breuer v něm předjímá ohrožení lidstva tím, co dnes nazýváme robotizace či A. I. (bohužel ale Breuer nikde nepoužil slovo „robot“, a to přesto, že téměř jistě znal Čapkovu *R. U. R.*). Téma budoucího vývoje civilizace a jejího technického, ale i sociálního pokroku Breuera zajímalo celoživotně. Je to vidět nejen na jeho odborných článcích a výběrem recenzovaných knih v jím řízeném dvojměsíčníku *Social Science*, ale také na faktu, že v tomto časopise vydal už v roce 1926 první verzi *Ráje a železa*, rozsahem třetinovou povídku „Nadřazená rasa“.

Breuer literárně zpracoval i téma své představy dalšího společenského vývoje v budoucnosti. V „Osudném paprsku“ se jenom zlehka dotkne (a varuje) před vznikem totalitní společnosti, která bude násilně prosazovat „dobro“ mezi občany a hlavní hrdina před ní raději „uteče“ zpět do své nedokonalé minulosti počátku 20. století. Mnohem kontroverznější je zapomenutá povídka „Legie nejschopnějších“ vydaná na začátku roku 1931 pouze v časopise *Social Science*, v níž Breuer otevřeně dává najevo svou fascinaci společností složené pouze z intelektuální elity. Utajovaná Legie, založená na tradicích českého Sokola (!) a složená ze stále se zmenšující menšiny těch nejvdělanějších a nejchytřejších, připravuje na konci 20. století revoluci, protože „už není dále schopna na svých bedrech nést tíhu stále rostoucí většiny“. Hlavní ideolog úspěšné globální revoluce, která následně smete „sedm osmin populace

nejrůznějších příživníků“, je Američan odvozující svůj původ od dvořana Karla IV., jehož potomci byli obdivovatelé Jana Žižky a jako protestanté museli v 17. století uprchnout do Ameriky.

V době jejího vzniku byla fascinace řádem a pořádkem, a myšlenky tzv. pozitivní eugeniky, které zastávali třeba Winston Churchill nebo G. B. Shaw, stále součástí hlavního proudu uvažování o vývoji společnosti. Breuerova vize úspěšné globální revoluce, při níž je zlikvidována drtivá část lidstva, především „něco mezi třetinou a čtvrtinou“ těch, kteří „přežívají z peněz daňových poplatníků ve vězeních, blázcích, ústavech pro slepé, slabomyslné, hluché a němé“, je ovšem příkladem negativní eugeniky a dnes už je daleko za hranicí politické korektnosti. Dílo, v němž je v globální revoluci plánovitě vyvražďeno několik miliard lidí a naživu zůstane pouze půldruhého milionu členů Legie, bylo zřejmě vnímáno jako kontroverzní i v době svého vzniku, a byť patří k tomu nejzajímavějšímu, co Breuer napsal, nikdy nevyšlo v žádném z dobových sci-fi magazínů.

V roce 1933 Breuer najednou prakticky mizí ze scény. Nově vznikající časopis *Unusual Stories* slibuje v reklamě jeho povídku, ale ta nakonec nevyšla. Pro fanzin *Fantasy Magazine* se má zapojit do psaní románu na pokračování, kde každý známý autor píše jednu kapitolu, ale nakonec se neúčastní a v jednom z čísel se objeví drobná noticka, že „onemocněl“. Po roce mlčení mu v prosinci 1933 vychází jedna povídka, na další si čtenáři musí počkat až do jara 1935 a do své smrti o deset let později jich anglicky vyjde už pouhých deset. Přestože Breuerovo jméno na obálkách magazínů stále lákalo čtenáře, povídky nepřežily test časem. O povídce „Útok z Marsu“ z roku 1939 se spisovatel Darrell Schweitzer nedávno vyjádřil jako o naprosto „triviální“ a Breuerovu úplně poslední, „Šerif z Thorium Gulch“ z roku 1942, editor Michael R. Page označil oprávněně za úplně nejslabší z celého Breuerova díla.

Zajímavé je, že přes svůj literární úspěch v angličtině Breuer nezanevřel na tvorbu v češtině a je autorem desítek populárních článků o medicíně, z nichž některé se specificky zabývají vědeckými aspekty medicíny, jako např. text „Možnosti a nemožnosti paprsků X“ z roku 1938. A protože v řadě česko-amerických kulturně-zábavních časopisů, ale také v periodikách stavovských a ryze odborných, z nichž jen velmi malá část je digitalizována a řada z nich se zachovala jenom torzovitě, vycházela literární tvorba, je jisté, že řada dosud neznámých povídek Miloslava J. Breuera teprve čeká na své objevení. Z posledních let života tak známe alespoň dvě: „Světoborný nález Majka Gruntoráda“ z roku 1932, která souběžně vyšla i

v přepracované verzi anglicky jako „Dokonalá planeta“. Tato práce je zajímavá tím, že autor o více než dvacet let před „Růží pro Algernon“ popsal psychický vývoj člověka s uměle zvýšenou inteligencí. Breuerovo literární dílo se pak uzavírá na podzim 1942 další českou povídkou – „Padělané žití“, která podobně jako zmíněný „Šerif z Thorium Gulch“ je nesporně jeho nejslabším český vydaným literárním dílem s fantastickým motivem.

Co bylo za tak rychlým pádem hvězdného autora rané americké sci-fi, lze jen odhadovat. Už Williamson ve svých vzpomínkách zmiňuje, že Breuer „byl opravdu vyčerpán lékařem, který bral literární tvorbu neobyčejně vážně, ale měl na ni velmi málo času“. Není se co divit, hned od studií provozoval se svým otcem a bratrem českou nemocnici, od 20. let se specializoval na interní lékařství a současně vedl patologie hned na dvou nemocnicích v Lincolnu. A měl také řadu zálib – nejvíc miloval horskou turistiku a i proto v Nebrascce vedl různé skautské oddíly. Založil ve městě také fotoklub, který pořádal výstavy, vedl dodnes existující místní Klub optimistů, pravidelně přednášel o medicíně, fotografii i situaci v Československu a to jak česky tak anglicky. Na dálku byl po mnoho let editorem odborného časopisu Social Science, kam psal recenze a články. A čas mu musela zabrat i výchova tří dětí, z nichž nejstarší dcera Rosalie byla v polovině 30. let předsedkyní několik desítek let existujícího Komenského klubu sdružujícího české studenty na lincolnské univerzitě a nakonec se po otcově vzoru stala lékařkou.

Ve druhé polovině 30. let se mu život začal rozpadat pod rukama. Po téměř čtvrtstoletí se rozvedl s manželkou (taktéž v Americe narozenou Češkou a aktivní propagátorkou všeho českého, která byla známou postavou nebraského společenského života), vzal si svou asistentku, s níž se obratem rozvedl a krátce před smrtí se oženil potřetí. Navíc v jeho milovaných horách v roce 1939 tragicky zahynul jeho jediný osmnáctiletý syn Stanley, v té době už nadějný novinář.

Současně mu začalo vypovídat zdraví. Lincolnské noviny už ve 30. letech psaly o jeho pobytech v nemocnici. Článek „Padesátiletý člověk – co s ním?“, který vydal několik týdnů před svými padesátinami, jen ukazuje jeho obavy, když píše, že „léta střední, od čtyřiceti-pěti do padesáti-pěti jsou nejnebezpečnější dobou v životě moderního muže“. Někdy na počátku 40. let se Breuer zřejmě nikoliv poprvé nervově zhroutil a v roce 1942 opustil Nebrasku a přestěhoval se do Kalifornie, kde žili už jeho bratr Roland a otec Karel. Za 2. světové války ještě po zlepšení zdravotního stavu spekoval o tom, že by jel léčit do Brazílie, ale nakonec získal v Kalifornii lékařskou licenci a zahájil soukromou praxi. Zemřel jen o několik měsíců později dne 14. října 1945 a byl jako válečný veterán pohřben na Národním hřbitově, přímo pod okny českého generálního konzulátu v Los Angeles, aniž by kdokoliv z jeho pracovníků kdy tušil, jak významná postava česko-americké literatury tam leží.

Miles J. Breuer zemřel příliš brzy na to, aby se stal živou legendou americké (a tedy i světové) science fiction. Nemohl se tak zúčastnit prvních poválečných conů a jeho povídky možná i

proto nikdy nevyšly knižně, protože žánrové knihy tehdy ještě mimo fandom prakticky nevycházely. Navíc žádná Breuerova povídka nevyšla ani v prvních žánrových antologiích sestavených na přelomu 40. a 50. let Donaldem A. Wollheimem, které se pak šířily jak v Americe tak ve zbytku světa. A byť se tyto práce pravidelně objevovaly ve výběrech druhého významného raného sci-fi editora Groffa Conklina v dalších desetiletích, na Breuera se zapomnělo. Náhodně reprintované povídky už nikdy nevbudily o jeho dílo zájem a na staré a vzácné pulpy se pomalu snášel prach. Ještě na počátku 21. století se za rok Breuerovy smrti chybně uváděl letopočet 1947 a Cluteova Encyklopedie science fiction z roku 1994 zmiňovala nedostupnost jeho povídek... Zpět do světa science fiction Milese J. Breuera vrátil nebraský historik science fiction Michael R. Page, který v roce 2008 v nakladatelství tamní university vydal první výběr jeho povídek pod názvem „Muž se zvláštní hlavou“. Do světa ale vrátil pouze Milese, zatímco na odkrytí celého díla Miloslava Breuera a jeho zařazení do dějin české science fiction si budeme muset ještě chvíli počkat.

Osobní poznámka autora na závěr

Už od roku 1984, kdy jsem se zúčastnil svého prvního velkého zahraničního conu v anglickém Brightonu, jsem pátral po českých autorech sci-fi ve světě. Po více než pětáctilet let jsem si myslel, že tím nezapomenutějším z nich byl Luděk Pešek (1919–1999), autor, který v 60. a 70. letech napsal tři romány v češtině, které ovšem vyšly pouze německy a pak v překladech do dalších jazyků. Vydání jednoho z nich jsme v AFSS plánovali na rok 1994, ale nakonec Past na Persea vyšla až v nakladatelství Triton letos.

Ovšem to, že Miles J. Breuer byl Čech, netušili zřejmě ani jeho blízcí přátelé a kamarádi z raného fandomu... V 80. letech jsem se potkal s editorem Donem A. Wollheimem, který patřil ke stejné generaci jako Breuer. Nezmiňoval mi to ani Jack Williamson, se kterým jsem strávil v roce 1991 několik dní v Číně, a zřejmě to netušil ani Forrest J. Ackerman, se kterým jsem se v 80. a 90. letech potkával opakovaně a strávil jsem s ním hodiny vyprávěním, když jsem ho doprovázel při jeho návštěvě Československa v roce 1990 a který ve fanzinu The Fantasy Fan ve 30. letech napsal, že má nejen Breuerův rukopis, ale také podepsanou fotografii. Co bychom za ni – ve chvíli, kdy se nám nezachovala ani jedna portrétní fotografie v dobré kvalitě – dnes dali. A stejně tak za informace, které by nám dokreslily, proč Breuer zmizel z americké sci-fi scény skoro tak náhle a rychle, jako se na ní objevil.

Jaroslav Oiša, jr.

Odposlechnuto

Za mých mladých let byste byli za pracháče, kdybyste měli něco, co bylo vyrobeno v Číně.

Ježiš

Pokrok nezastavíš. Scénář seriálu Strážmistr Topinka naopak topinkovač.

Mr. Zout

Koronavirus je druhý nejhorší virus vypuštěný z Číny. Stále vede TikTok.

Ježiš

Světoborný nález Majka Gruntoráda

Pro kalendář *Amerikán* napsal Dr. Miloslav J. Breuer.

(*Amerikán: národní kalendář na rok 1933*, Chicago: Aug. Geringer, 1933, ročník 56, str. 135-148)

Matěj Gruntorád rozmrzele kopl do chomáče stříbrošedé divoké šalvěje.

„Bylo to hloupé ode mne,“ bručel pro sebe, „rozzlobiti se na Kačenku. Mohl jsem pozorovat, že mne má stále ráda. Kdo to může mítí holce za zlé, když jde raději s hochem, který má příjemné způsoby, krásně se šatí a dělá vše, aby se jí zalíbil? Dnešní dobou nelze už ovládati děvčata křikem. Proč vždycky dělám tu nepravou věc?“

Písek chrupal pod těžkými jeho kroky. Oranžově žluté paprsky zapadajícího slunce vrhaly stíny nízkých, okrouhlých pahorků bílého písku směrem k němu.

„Za to, že moje hlava tak pomalu pracuje, Thompson si vejde moji holku do cirkusu. A já blouzním a brečím jako kojot. Teď – když je již pozdě – teď vím, co jsem měl říkat a dělat.“

Takovým přemítáním se jeho tesknost jen stupňovala. Vždyť měl dost jiných nesnází a Kačenka byla jedinou radostí jeho života, která mu je pomáhala překonávat. Je to podivné, jak taková hnědooká holčice, když se na člověka rozzlobí, může způsobit takový rozvrat v životě, že pak tento nestojí ani za zlamanou cigaretu.

Matěj bloudival mezi pískovými kopečky. Byly jeho útočištěm, když byl sklíčen a mrzut, a to bylo dosti často. Pouze mezi těmito nekonečnými pískovými vlnami, velkolepými jako zamrzlé moře, mohl klidněji přemýšlet. Zde pokoušel se rozluštit nesnáze, jež mu spletitý a nelibostný svět vrhal do cesty. Zde nalézal útěchu a klid; neboť zde bylo mnoho věcí, jež poutaly jeho mysl a pomáhaly mu zapomenouti jeho trudy.

Jednou přišel na velkou jámu na místě, kde paleontologové z university státu Nebraska konali vykopávky a kde bylo plno podivných kostí, obrovské kly a krunýř strašlivé želvy, vše na křemen zkamenělé. Někdy zastřílel podivná zvířátka svou malou, dvaadvaceti kalibrovou ručnicí, již s sebou na každou vycházku nosil; ale neznal jejich jmen, aniž znal koho, kdo by jej poučil.

Matěj Gruntorád byl jediným Čechem v osadě jinonárodovců. Osud jej zavál do cizího prostředí, mezi Američany, většínou švédského a německého původu, když hledal místo strojníka ve veřejné garáži a správkárně automobilů. Říkal si strojník, ačkoliv byl pouze garážovým dělníkem, který na předěšlých místech pochytil něco vědomostí o motorech, převodech, brzdách, diferenciálu a automobilech vůbec. Ale i s tím málem, co uměl, věděl víc nežli majitel garáže Abe Forbes, a tak bylo málo případů poruchy strojů jeho ruce svěřených, jež by byl sám nemohl jakž takž dáti do pořádku, aniž by musel majitel se svým gasolinovým pacientem do nejbližšího městečka Alliance, kde byla velká „service station“ s vyškolenými strojníky.

Dokud nevběhlo Matěji Gruntorádovi něco do cesty, byl spokojen a šťasten. Anglicky uměl dokonale. Byl sice rozen v jedné z nebrasských osad, jež jsou od pasáka do starosty čes-

ké, ale chodil do americké školy, uměl tedy anglicky lépe nežli česky, ačkoliv, když hovořil sám pro sebe, dalo se to česky, jak tomu byl od maličkosti zvyklý. Mezi obyvateli platil však za Američana. A přece se dohodl s Kačenkou, hezkou, růžolící prodavačkou zmrzliny v lékárně na druhém konci vesnice, že i ona je českého původu. Bylo to, když jednou po tanci se s ní procházel za školou a když se ho tázala na plné jméno. Ve vesnici jej nikdo neznal nežli jako „Majka“, stejně jako Kačenka byla každému pouze Kate nebo Katy. Tentokrát se dověděla Kate, že Mike se jmenuje Gruntorád, a Mike uslyšel poprvé jméno Berdych, se kterým přišla Kačenka na svět. Měli z toho „fun“, že jsou oba českého původu, a promluvíli spolu několik vět česky, ale brzo zase zabrousili do angličtiny, která jim oběma šla lépe od čípku. Ale pro Majka zůstala Kate, kdykoliv na ni myslel nebo její jméno v duchu vyslovoval, Kačenkou.

Žel, že si nedovedl Kačenčinu přízeň udržeti dbáním na svůj zevnějšek a uhlazeným jednáním s ní a musel přihlížeti k tomu, jak si Thompson, vesnický seladon, vzal Katy ve své káře do Alliance do cirkusu.

O tom přemýšlel, procházej se mezi pískovými kopečky několik mil od vesnice. Konečně podařilo se mu setřásti své trudy, dal svému rozhodnutí důrazu škubnutím hlavy a narovnáním své hřmotné postavy. Rozhodl se hledati meteor. Před dvěma týdny spadla zde někde na blízkou hvězda létavice, poděšivší obyvatele vesnice i širého okolí. Její oslňující zablesknutí a hromový hlomoz vyvolávaly přesvědčení, že meteor spadl zrovna ve vesnici. Leč prohledali celé okolí na několik mil, ale nikdo nenašel ničeho. Za několik dní se na to zapomnělo. I Mike to již zapomněl, ale nešťastná příhoda s jeho děvčetem, které dalo přednost mladíku jemnějších mravů, přivedla mu meteor znovu na mysl. Kdyby jej nalezl, věděl, že by mu zaň Universita v Lincoln vyplatila slušnou odměnu.

Vrátil se k své starobylé Fordce, vsedl do ní a jel na západ směrem, ve kterém tenkrát viděl meteor padati. Písek byl stále hlubší, až mu znemožňoval jeti dále. Vystoupil a šel pěšky se svou malou ručnicí přes rámě, s dvěma polními láhvemi vody zavěšenými na pasu a kapsami nacpanými sendviči. Jeho zoufalost se poznenáhlu změnila v jakousi příjemnou melancholii; jeho vzpurná zlost, vyvolaná vzpomínkou na Thompsona, se vytratila a jeho mysl splynula s velkolepostí okolí, které bylo skutečně úchvatné při západu slunce. Matěj Gruntorád se nehonosil žádnou brilantní inteligencí; ale měl trochu poetického ducha. Miloval tuto poušť a krásné barvy západu slunce. V tomto rozpoložení myslil se mu zdálo, že i hubený šedý kojot, jehož silhouetta se na vteřinu mihla na vzdáleném pahrbku, byl jaksi jeho bratrem a soudruhem v této poušti.

Nevěděl, kolik mil šel, když náhle spatřil něco, co v něm zarazilo dech. Byla to koule. Právě se vydrápal na temeno okrouhlého kopce, když se objevila v údolíčku před ním. Byla veliká, oblá, a zelenavé barvy. Ležela částečně pohřbená v pís-

ku na konci jakési ohromné brázdy, vypadající, jako by ji nějaký obr podpatkem obrovské boty vyhrábl. Koule nepodobala se ničemu, co kdy byl viděl nebo o čem byl kdy slyšel nebo si představil.

Vždycky od toho okamžiku říkal věci té „Koule“, dle svého prvního dojmu, když ji z dále polozarytou v písku pustiny byl uviděl. Ale když se přiblížil, poznal, že se podobá tvarem spíše olivě, jsouc jedním směrem delší než příčným; byla poněkud světlejší barvy nežli oliva, ale ze všech předmětů, jež znal, se podobala nejvíce olivě. Když se k zjevu udýchaný přiblížil, jako zvědavé dítě si hned na něj rukou sáhl. Bylo to hladké jako sklo, a zdálo se mu, že je hmotou, z níž byla věc zhotovena, vidět dovnitř. Obcházel zjevení a náhle seznal, že to má dveře. A ty byly otevřené.

Byly to těžké, zapadající dveře, jako u nedobytné pokladny. Náhle, jako by se něčeho lekl, uskočil za kopeček písku a přikrčil se k zemi sotva dýchaje. Poprvé mu napadlo, že tento oválný předmět není žádným obyčejným přírodním úkazem. Když si věc rozvážil, přišel k přesvědčení, že to nemůže být povětroň. Tyto obyčejně se zaryjí hluboko do země, vyhodí do výše jako z kráteru hromady hlíny a zanechají na povrchu hlubokou jámu. A pak, kdo jakživ slyšel, a bane měl povětroň dveře jako železná pokladna. Bylo jisto, že věc, pakli spadla s výše, snesla se k zemi dosti lehce. Napadly mu historiky o Zeppelinech, které pašují lihoviny z Kanady do St. Louisu. Rozmýšlel se chvíli, zdali by nebylo nejrozmumnější, kdyby se někde schoval a vyčkal, až se setmí, aby se mohl odkrásti nepozorovaně pryč.

Pak spatřil kulaté průhledné otvory na bocích olivy. Něco jako okna. Ležel nehybně několik minut, bystře naslouchaje a dávaje pozor na všechny strany. Ale nezaleschl ani šelestu aniž jakého zvuku. Ani pablesk světla se zvnitřku neukázal. To mu zase dodalo kuráže.

Pak se v jeho prosté mysli vylíhl listivý nápad. Uchopiv kámenek, mrštil jím do otevřených dveří. Ale očekávané cvaknutí oblačku na kovovou podlahu se neozvalo. Zvnitřku nevyšel žádný zvuk. Vyčkal ještě asi patnáct minut, které mu přinesly přesvědčení, že uvnitř nikoho není. Vystoupil ze svého úkrytu nyní již směleji k otevřeným dveřím a vstrčil hlavu dovnitř. Matně světlo padalo dovnitř otevřenými dveřmi a třemi okny. Kolem stěn stály neurčitě se rýsující jakési stroje. Vnitřní prostora podobala se tvarem přesně vejčitému zevnějšku. Matěj počkal, až jeho oči přivykly přítími prostory. Nikde nebylo ani známky po lidech nebo jiných tvorech. Ujistil se o tom, pomalu vlezl dovnitř.

Octl se před stolem, na němž rozeznal množství knoflíků a páček, spojek, ciferníků a měřitek. Připadlo mu, že je to kontrolní deska strojů kolem prostory rozestavených. Skorem každý jiný člověk by byl nejspíše začal si pohrávat s páčkami a knoflíky, jako malé dítě ze zvědavosti. Ale Matěj Gruntorád byl od přírody váhavý. Mimo to měl jaksi vrozenou opatrnost vůči neznámým věcem, a konečně byl zvyklý zacházeti se stroji při své denní práci a věděl, co dovedou, sáhne-li se na nepravé místo. Zůstal klidně státi opodál a pozoroval kontrolní stůlek s rukama za zády složenými, aniž by se byl něčeho dotkl. Kdyby tak byl učinil, byl by hned zde konec této povídky.

Pomalou přecházel místností, pokoušeje se porozuměti situaci. Podle velikosti a tvaru místnosti soudil, že tato zaujímá celý vnitřní prostor obludné olivy. Nikde nebylo místa, kde by mohlo býti nějakých prostor. A přece nebylo vidět nikde žádných soudků ani beden s láhvemi lihovin. Vůbec nebylo zde nic obyčejného nebo všedního. Žádné papíry, knihy, konzervovaná jídla, klobouk neb kabát, střevíc nebo dýmka. Nebylo tu ničeho, co by mu připadalo věci známé, ale velmi mnoho záhadných, neznámých předmětů, o nichž si nemohl představit, čím jsou.

Stroje se mu zdály povědomějšími než spousta drobných, volných předmětů. Vždyť byl strojník. Ačkoliv mu byly tvary strojů zcela cizí, přece dovedl uhodnouti, k čemu některé z nich jsou. Na jednom konci místnosti byly drátěné závitky a vzduchoprázdné roury, podobající se oněm u radia, o nichž se domníval, že náleží k elektrickému stroji o vysokém napětí. Skorem naproti dveřím stálo v řádkách mnoho těžkých kovových válců se záklopkami, které mu živě připomínaly válce, v nichž dostávali zásobu acetylénu a kyslíku ku spájení kovu v dílně garáže. Poznal malý elektrický dynamo-generátor a světelné koule a výhřevné aparáty, které z dynamu dostávaly sílu, ačkoliv všechny tyto stroje měly prapodivné tvary.

Od chvíle, kdy vstoupil do vnitřku olivy, pozoroval na sobě jakýsi pocit, který si marně pokoušel vysvětliti. Byl to jakýsi dávný pocit volnosti, síly a lehkosti. Smutné zavytí venku jej na okamžik poděsilo; rychle se otočil, aby se podíval ven. Ku svému překvapení poznal, že tento pohyb jej vyhoupl na několik stop do vzduchu, skorem ku stropu, načež se lehce snesl zpět k podlaze. Ujistil se v té chvíli, že zavytí pocházelo od šakala venku a nikoliv od majitelů této lodě, za jakou začal kouli považovati; při tom se snažil seznati, co se s ním dělo.

Teprve později se domyslí, že jest koule asi meziplanetární létací loď, uvnitř které je síla přitažlivosti snížena. Dle toho pocházela z nějaké planety menší, nežli je naše Země. Musel se usmáti své domněnce prvníh okamžiků, kdy se domníval, že jest to nějaký podlouhlý, nezákonnitý dopravní prostředek k pašování lihovin z nějaké vzdálené země do prohibici požehnaných Spojených Států.

Ze svého rozumování byl konečně vyrušen tichým sykotem a podivným zápachem. Poznal, že při klesání od stropu prostory lehce se snesl na vršky kovových nádob opatřených kohoutky, a aby udržel rovnováhu, že se zachytil rukověti jedné záklopy. Nejspíše při tom pootevřel záklopkou nádoby a vypustil plyn do prostory, neboť to posud syčelo a naplňovalo místnost prapodivnou vůní, pronikavou a poněkud aromatickou, připomínající mu nejvíce na vůni květů divokých jablek. Instinktivně uchopil rukověť záklopy a pokoušel se ji zavřítí. Otáčel pákou sem a tam, až po několika minutách se mu podařilo záklopkou uzavřítí tak, že sykot ustal.

Pak čekal chvíli, aby se přesvědčil, neměl-li na něj plyn nějakých nepříznivých účinků. Poznal, že nikoliv. Nemohl se nijak domyslíti, k čemu bylo třeba tak velikých zásob plynu uvězněného v těchto těžkých nádobách. Po chvíli přemýšlení popošel ke dveřím a vdýchoval do sebe čerstvý venkovský vzduch. Když se vrátil dovnitř, byla prostora doposud naplněna silným a ne příjemným zápachem.

Pozvolna se ploužil po místnosti, jsa první svou zkušeností trochu nastrašen a varován, aby dával lepší pozor. Vše si z blízká opatrně prohlížel, ale každých několik minut se šel ke dveřím nadýchat čerstvého vzduchu. Když byl nucen pozorování zanechat následkem rostoucí temnoty, byl právě ještě tak v koncích s rozumem nade vším, co našel, jako s počátku. Konečně se dal na cestu domů, pozorně sleduje kudy jde, aby mohl toto místo opět najít. Když si náležitě vše rozmyslil, rozhodl se, že svůj nálezkem prozatím ponechá v tajnosti.

Po několik následujících dnů nepozoroval na sobě, že by se s ním dělo něco zvláštního. Dny se nezdály jinými nežli kterékoli předtím. Teprve později přišel k poznání, že zvláštní zkušenost, kterou zažil, měla přece jakési trvalé účinky, které se ukázaly, aniž si jich uvědomoval, hned po jeho dobrodružství.

Časně ráno šel do garáže loudavým krokem. V garáži byla ve správně stará fordka modelu „T“ s nějakou vadou v couvacím zařízení. V sobotu se to pokoušel spraviti, ale konečně, nemoha vadě přijít na kloub, od toho utekl.

„Kdo tomu k čertu může rozumět?“ mumlal. Ovšem nutno přiznati, že pohonná transmisie u starých fordek byla skutečně velmi komplikovaným aparátem.

V pondělí ráno, když se v garáži postavil k železnému pacientu, zdálo se mu pojednou mechanismus stroje něčím velmi zřejmým a jednoduchým. Beze všech obtíží si mohl v mysli představit velké ozubené kolo s vruby uvnitř, v němž se otáčelo malé ozubené kolečko zpětným směrem. Zdálo se to spíše příjemnou hračkou nežli obtížným kusem práce, rozebrati stroj část po části, vyzkoušet systematicky každý pohyb, každou funkci, a tak přijít na to, že v kole chybí uťahovací šroubek na vnitřním hřídeli. Cítil blahé uspokojení, když nahradil ztracený šroubek novým, stroj složil a viděl, že zase správně pracuje. Hned se ohlížel po jiné práci.

Toho dopoledne dostal se jeho zaměstnavatel do hádky s jakýmsi turistou, jenž se stavil u garáže v automobilu známky Cadillac. Matěj měl respekt před svým zaměstnavatelem už k vůli tomu, že každým měsícem podepisoval čeky na Skelly Oil Co. na dvě stě a čtyřicet dolarů. Ale nyní si uvědomil, že Abe Forest není žádným mudrcem, když se hádá s člověkem, který měl na automobilu licenční tabulku ze státu Ohio, o přednostech krajiny, plné písečných kopců. Uzdá-li se člověku z Ohia tvrditi, že tato krajina je mizernou pouští, bylo by rozumné od Abe Forbese přisvědčiti, poděkovati mu za jeho přízeň a vybidnouti jej, aby se zastavil, zase až tou pouští opět pojede. To bylo obchodní. Matěj hleděl napravit, co jeho „boss“ svou umíněností pokazil. Naplnil radiátor Cadillacu vodou, utřel přední sklo a vysvětlil turistovi, jak nalezne nejkratší a nejlepší cestu do Alliance.

„Děkujeme! Přijďte zase!“ volal příjemným hlasem za turistou, když tento, brumlaje polospokojeně odjížděl. Jako když slunce náhle vyskočí z pod tmavého mraku, zrodilo se v Majkově hlavě poznání, že Abe Forbes odhání polovici dobrého obchodu do Alliance svými hloupými zvyky hádati se s dobrými zákazníky o ničemné maličkosti.

Odpoledne Matěje napadlo, že je přední část garáže velmi špinavá a plná starého harampádí. „Jak může hromada staré-

ho železa a plechu vábit dobrý obchod?“ myslil si, a hned se dal do uklízení. Do večera v něm uzrálo přesvědčení, že obchod v garáži byl veden nedbale a ničemně. Byl překvapen, že takové zřejmé a jednoduché věci byly tak dlouho zanedbávány. „Byli jsme slepí, slepí jako krtci!“ pomyslí si. Jeho mysl náhle byla naplněna zářivými plány jak převrátiti celý způsob vedení obchodu v garáži. Zatím přišel večer.

Se soumrakem si Gruntorád vzpomněl na Kačenku. Před večerí ji zavolal telefonem.

„Jak se máš, Kačenko?“ ptal se česky veselým hlasem, který ji tak překvapil, že skorem upustila sluchátko.

„Celý den hořím touhou tě spatřiti,“ pravil, „můžeš dnes večer trochu oblažiti moje zraky svým zjevem a můj sluch svým hlasem?“

„Nu – ano – ovšem!“ zaznělo z telefonu. „Přijď sem.“ Bylo to trochu unáhlené od Kačenky, neboť měla již ujednanou schůzku s Thompsonem na večer; ale byla tak překvapena tónem Matějových slov, uhlazeností jeho výrazů, že se chtěla stůj co stůj přesvědčiti, co se s ním stalo.

Vše, co se s Matějem stalo, bylo, že pojednou rozuměl věcím kolem sebe. Nyní teprve chápal, jak Kačenka pohlíží na různé okolnosti a jak na ni co působí. Shledával, že jí nemůže míti za zlé, že nemá k umazanému, nečesanému mašináři náklonnosti. Tak se přízeň dívky nezískává. Zatelefonoval do Chadron květináři a pak se dal do umývání se a strojení; oblékl se do svých nejlepších šatů, při čemž si stále opakoval nejlepší slova, jimiž bude s Kačenkou mluvit.

„Ó, Matějil!“ vzkřikla Katy, když jej spatřila s kyticí v ruce k ní vztažené. Nemohla si v překvapení vzpomenouti na nic jiného, čím by Gruntoráda přivítala. Thompson se jí při tom náhle vytratil z mysli.

Asi tři dny trvalo Matějovo štěstí. Mladý muž byl nadšen sty různými dojmů, hlavně tím, že se mu celý svět zdál tak jednoduchým a samozřejmým a vše mu šlo hladce, že zapomněl při tom načisto na kouli. Po tři dny byla Kačenka k němu pevně připoutána, jsouc rozradostněna změnou, která se s ním udála. Garáž byla celá vyměněná a zákazníci byli u vytržení. Majitel, Abe Forbes vrtěl hlavou, ale usmíval se pod vousy.

Pak ale něco začalo vaditi. Matěj nevěděl co a proč. Ku příkladu, nemohl nalézt příčinu, proč gasolinová pumpa vypověděla službu, nevšiml si, když Forbes hrubě odpověděl automobilistovi netrpělivému při čekání, až bude obslužen. Den na to pohádal se Mike s Kačenkou jenom proto, že naň upřela němý, vyčítavý pohled, když ji zbytečně škádlil a pokoušel, jak mívával dříve ve zvyku. V sobotu večer bylo ještě hůře. Zaměstnavatel jej přísně vyplísnil, když nechal státi automobil v kaluži oleje. Hned na to měl Matěj hádku s Kačenkou kvůli Thompsonovi. Znovu naň padla sklíčenost, melancholie i dopal na celý svět. V neděli zase vyjel ven se svou fordkou a strávil mizerný den mezi pískovými kopci se svou malou ručnicí. Ke kouli nejel. Měl za to, že podivné dobrodružství bylo částečně vinno na jeho sklíčenosti a nechuti k životu, a obával se, že by nová návštěva měla ještě horší následky. Ostatně zdálo se mu to již jako snem, ale takovým, jaký člověk nechce vyvolati ve skutečnost.

V dalších dnech nebylo s ním již k vydržení. Byl zase ve svých starých kolejích, a šlo to s ním ještě rychleji s kopce nežli kdykoliv dříve. Strávil jeden celý den na karburetru drahého Packardova automobilu a nakonec sestavil součástky obráceně; motor počal prskat, sotva jej spustil, a konečně z něho pod příklopem vyšlehl plamen. Forbes mu srazil dvacet pět dolarů se mzdy za škodu. Téhož dne měl Matěj velmi negentlemanskou hádku se svou starou bytnou kvůli jídlu, jež mu předložila. Dostal výpověď a nastěhoval se zpět do chudšího ze dvou městských hotelů. Strava v laciném restaurantu ještě zvýšila jeho rozmrzelost. Následující neděli hrál s místní četou míč, ale udělal chybu, poněvadž podceňoval rychlost hráčů z Alliance. Jeho četa mu dávala vinu na prohře a následkem toho se poděkoval. A co nejhoršího, doslechl se, že Kačenka se zasnoubila s Thompsonem.

Nenáviděl všechny a všechno. Nenáviděl Forbese, poněvadž měl peníze, ale ne rozum; nenáviděl svou bývalou bytnou pro její lakomost. A pomalu v něm vřela nenávisť ke Kačence a k Thompsonovi. Skřípal zuby a zatínal pěstě.

„To vše jen proto, že jsem takový budižkničemu,“ mumlal pro sebe. „Nemohu nějak věcem rozumět, nemohu nic chápat. Poznám chybu teprve, když je již pozdě věc napravit.“

„Ale v tom nejsem sám,“ bručel k sobě. „Forbes je ničemnější nežli já, jenže má peníze. Ale však on o ně přijde, nevzpamatuje-li se. A paní Deanová je k ničemu. Má-li nějaké strážníky, je to jen proto, že je ve světě mnoho ještě bezcennější lidí, než je ona. A tak jsme všichni dohromady bídáci.“

A pak náhle jako blesk s jasného nebe vynořila se mu před duševním zrakem velká olivově zelená koule. Hluboko pod hladinou všedních myšlének, podvědomá mysl si podivně zahrává. A nějakým podivným způsobem začalo Matějovo podvědomí spojovat několik dní jasné mysli a vnitřního štěstí, které před časem zažil, s nálezem koule. Oh, kéž by mohl přivolati zpět těch několik dní, kdy se mu zdálo, že je život snadný a příjemný a svět jednoduchý k pochopení. Tato souvislost nabývala určitosti v jeho podvědomí, když se žral nad zaviněním prory míčové hry, nad odloučením mu Kačenky Thompsonem i nad hrozící ztrátou zaměstnání v garáži. Najednou bleskla jeho hlavou naděje, že opětná návštěva u koule mu může poskytnouti zase několik dní jasné mysli a štěstí a vedla jeho kroky v onu stranu prérie, kde na podivný zjev poprvé přišel.

Přiblížil se tentokrát ke kouli s jiné strany než poprvé. Při tom učinil zvláštní a hrozný nález. Přišel na tři lidské kostry, ohlodonané ovšem ptáky i čtyřnohými dravci. Při bližším nahlédnutí mu připadalo, že nevypadají ani jako lidské. Lebky byly velkých rozměrů, divně vypoulené, a končetiny byly zvláště dlouhé. Bytosti, jimž tyto kosti náležely, byly jistě sedm neb osm stop vysoké. Žeber a obratlů vidět nebylo, jich místo zaujímala jakási rohovitá, chrupavkovitá hmota. Kolem koster bylo rozházeno něco různých nástrojů, třínožky, tyčky, různé nádoby a kovové skříňky.

Matěj byl ohromen svým nálezem. Po několik minut stál nad kostmi v němém úžasu. Kdo... co... jak se sem tyto podivné kostry a ještě podivnější nástroje dostaly? Teprve později se mu poněkud vyjasnilo. Ale to bylo po jeho nové návštěvě v kouli.

Tentokrát strávil uvnitř koule celé dvě hodiny. Opět všechno podrobně prohlédl, ale měl dost rozumu, že na nic nesáhl. Zvláště dával pozor, aby se nedotýkal kontrolujících mechanismů. Tušil, že by se mohlo státi něco zlého, osudného, kdyby si zahrával s těmi knoflíky, spojkami a páčkami, které bezpochyby řídily pohyb této podivné, nevyzkoumatelné lodě. Nalezl jakýsi předmět, který snad sloužil za židli; byla to jakási poduška podobající se rajskému jablku, když se na ni posadil, hluboko se zabořil; zřejmě to bylo vyrobeno pro lehčí osoby; bylo to však velmi pohodlné k sezení. Seděl mlčky a snil a přemýšlel o proměnlivé, bludné stezce lidského života. Čekal, že se s ním stane nějaká změna.

Byl však zklamán. Mimo jakýsi uklidňující pocit lehkosti povstaly snížením tělesné váhy, pokud byl uvnitř koule, nepozoroval žádných zvláštních následků.

Rozmrzen vrátil se domů. Dával pak na sebe pozor po několik dní, doufaje, že se blahodárné účinky objeví, ale marně. Spíše onen olověný pocit únavy v nohou, jež pocítil, když lehce vyskočil z koule, jej po několika dni ironicky upomínal, že nalezl onoho zázračného elixíru, jež tak dychtivě hledal.

Rozhodl se, že vystoupí z práce nežli bude vyhozen – a že se tak brzy stane, nepůjde-li sám, tím si byl jist. Co se s ním pak stane? Bude tulákem. Co jiného jej čeká? Již si představoval, jak se bude vléci těžce po pražcích dráhy v rozedraných šatech, dřevných střevicích, vaře si jídla v prázdných plechovkách nad ohničkem u cesty. Představoval, si jak bude jeho obličej pokryt ježatým vousiskem, a hádal, zdali by jej tak Kačenka poznala.

A pak jednou znovu navštívil kouli. Předcházejícího dne přišel na zajímavou zprávu v časopisu Nebraska State Journal. Zdála se mu zprvu bezvýznamnou, vpletena jsouc mezi senační úvahy o politice a zločinech. Ale nemohl se jaksí myšlenky, kterou v něm vzbudila, zbavit. Tanula mu na mysli po celý den.

Byl to pro něho hrozný den. Sténal nad strženým ozubím na malém laciném automobilu, jehož majitel nad ním stál a pobízel a kritizoval. Forbes funěl a zuřil, ač nevěděl o mechanismu Pontiaku ani tolik jako Matěj. Tento šel večer spát skutečně unaven, rozmrzejší než kdy jindy, ale přece znepokojován vzpomínkou na věc, o které četl v novinách. V noci snad jeho podvědomá mysl rozluštila problém, neboť vyskočil s postele časně ráno a hnal se přes ložnici pro ono číslo novin, aby se znovu podíval na článek.

Tento zněl:

UČENCI OBNOVUJÍ SLABÉ MOZKY.

Wisconsinští profesori objevili plyn, jimž se vyjasní slabá nebo chorá mysl.

Dř. Loewenhardt, Lorenz a Waters oznamují, že se jim podařilo experimentováním se směšinami cyanidu sodnatého a dvojkysličníku uhelnatého na slabomyslných lidech zvýšiti a zrychlití tupé nebo netušené duševní síly. Po vdychování tohoto plynu jejich pacienti mluvili mnohem rozumněji, lépe přemýšleli a dávali najevo

mnohem vyvinutější duševní činnost. Jakmile ale pomí-
nuly vílvy plynu, klesli nazpět do otupělosti. Podrobná
vědecká data jsou podána v revue Journal of the Ameri-
can Medical Association na stránce 880. ročníku 92, ze
dne 18. března 1929. Ačkoliv jsou výsledky pokusů po-
sud nepatrné, jsou přece velmi pozoruhodné, neboť sli-
bují senační vývoj na zcela novém poli lékařské vědy.

Matěj byl přímo elektrisován. Bleskurychle se oblékl a hnal se do restaurace. Ospalý posluha se rychle probudil k činnosti vida změnu na Matěji a připravil mu jednu z nejrychlejších snídaní, jaké kdy podával. Za několik minut harašil Matěj ve své fordce nejvyšší možnou rychlostí do pískových kopců.

Celý udýchán přihnal se k otevřeným dveřím zelené koule; rychle vklouzl dovnitř jako člověk, který ví, kam jde a co tam chce. Bez rozmýšlení přistoupil k válcům s plynu a otevřel jednu ze záklopek. Posud zhluboka dýchaje od chvatu, s jakým se k místu hnal, lokal dlouhými doušky plyn s vůní jablkového květu. Stál nad válcem několik minut, vdychuje zhluboka jak jen mohl. Pojednou mu napadlo, že plynem plýtvá, a záklopkou zase zavřel.

Očekával nějaké tělesné příznaky neb následky vlivu plynu, ale žádné se neobjevily. Ale pracovalo to přece. Poznal to podle toho, že mu napadlo, aby plynem šetřil. Ve svém obvyklém myšlénkovém stavu by si na to nebyl vzpomněl, ani by to nebyl hned uznal. Toto uvědomění jej prodchnulo radostí a povzbuzením.

„Co si k čertu myslíš?“ zařval Forbes, když vjel Matěj do garáže v deset hodin. „Teď je čas přicházet do práce? Jdi s...“

Ale Matějův úsměv jej odzbrojil.

„Do poledne budeme ještě daleko kupředu s prací,“ prohlásil Matěj, překypující sebedůvěrou. „Za půl hodiny spravím ten Pontiac a pak najdu tu chybu ve vaší čekové knížce, která vás tak trápi.“

Dal se hned do práce, nechav Forbese státi s otevřenými ústy. Před polednem byl Pontiac v pořádku a turisté odjeli spokojeni. Bilance v čekovní knížce byla rychle upravena. Matěj pak přesvědčil Forbese, že prostranství kolem gasolinových pump ve předu garáže by mělo být vydlážděno cementem. Forbes byl tak překvapen, že skorem zapomněl mluvit.

To však byl jenom začátek. Dny, které následovaly, přinesly dlouhou řadu překvapujících událostí. Ale nač se pouštět do podrobností? Výsledky jsme mohli dávno předvídati.

Za týden šlo v garáži všechno jako na drátkách. Pracovalo se hladce jako ve velkých závodech v městech. Turisté odjížděli s ujištěním, že sem pošlou všechny své známé – hlavně jen proto, že dovedl Matěj pohlížeti na všechno s jejich hlediska a ne se svého. A nejen to. Dovedl přesvědčiti Forbese, aby to také nahlédl – poněvadž rozuměl Forbesovu hledisku. Za tři týdny dostal důkladný přídavek ku své mzdě a Forbes ještě získal značně následkem zvýšení příjmů.

Matěj byl zase zpět u své bytné. Stydl se řádně za svou dřívější nešetřnost přidal dobrovolně dva dolary týdně ke skromnému poplatku, který na něm žádala. Nyní viděl, že její lakota, jak to dříve nazýval, byla vlastně šetrnost vynucená chudo-

bou, že dobrá žena ta pracovala do úpadu a téměř se mořila hladem, jen aby mohla dáti své desítileté dcerce správnou výživu a slušný šat. Netrvalo to dlouho a jeho vlivem i ostatní strážníci jí přidali. Následek byla nejen lepší tabule, ale šťastná bytná a velmi spokojený hlouček strážníků.

A Kačenka? Ta byla znovu jeho. Byla nejen opět jeho „sweetheart“, ale tou nejšťastnější dívkou v městečku. Byla nanejvyšše rozraddstněna přeměnou v jeho povaze a jednání. A když míjel týden za týdnem a Mike neklesal zpět do svého bývalého stavu malátnosti a otupělosti, pomalu mizela její obava, že jej zase ztratí. Tento nový Matěj, silný a spolehlivý, jako byl dřívější, ale zároveň mnohem zdvořilejší k ní, než býval, a pozorný ke každému jejímu přání, byl skutečně obdivuhodným člověkem, a byl celý její. Jen zářila hrdostí a pýchou nad ním, když se vedli pod paží po ulici.

Ale jedna událost přece zkallila jejich štěstí. Thompson byl již začal vážně pomýšleti na sňatek s Katy, když ji Mike získal plně pro sebe, a zuřil, když viděl, jak mu z rukou uklouzla. Jednoho večera po taneční zábavě vyšel Thompson za Matějem na ulici s úmyslem vyvolat pračku. Matěj jej varoval klidně, aby se slušně choval. Náhle však se na něj Thompson vrhnul. Matěj mu dal jednu pěstí pod bradu tak, že se potácel až doprostřed ulice, kde se svalil do prachu k velikému potěšení a smíchu okolostojících, kteří jednání jeho pozorovali. Thompson se zvedl, vytáhl ze zadní kapsy revolver a vypálil po Matějovi dvě rány, nežli jej lidé odzbrojili. Jeden nevinný divák měl prostřelené ucho, ale Mike nebyl zraněn. Zástup diváků uchopil Thompsona a odvekl do vězení. Jenom večernímu zasedání okresního soudu měl Thompson děkovati, že jej dav nevyvléká z vězení, nepomazal smůlou a peřím a nevyhnal za hranice okresu. Jak Matěji tak Kačence bylo mladého muže ze srdce líto. Thompson dostal jeden rok vězení.

Matěj si zatím vypočítal, že musí dělati návštěvy v kouli každých pět dní. Když dýchal do sebe plyn po deset minut, byla jeho mysl vždy zase jasná na dalších pět dní. Delší vdychování plynu neprodloužilo období jasně myslí. Seznav to, upravil si pravidla své procedury s plynem. Na těchto častých cestách ke kouli, kde si bral svoji kúru, vlastně na zpátečních cestách, kdy bývalo v jeho hlavě nejjasněji, vytvořil si Matěj Gruntorád jakousi theorii o záhadné kouli. Jiné vysvětlení se mu nezdálo přípustným, nežli že to byla nějaká vzduchová, či spíše prostorová, stratosférická loď s některé jiné oběžnice. Ovšem nemohl se domyslet, s které planety by to mohlo být, ale ať to byla již kterákoliv, jistě to byla velmi šťastná planeta.

Představoval si, jak celé ovzduší oné planety sestává z tohoto podivuhodného plynu; byl si jist, že válce v kouli sloužily za nádrže k uschování „vzduchu“ s oné oběžnice, kterýž byl stlačen do kovových reservoirů, aby sloužil k dýchání cestovatelům na jejich dlouhých pouti mezi hvězdnými prostory. Mike přemýšlel a dohadoval se, jak to na oné planetě vypadá, když miliony lidských nebo lidem podobných bytostí dýchají takové ovzduší, které ujasňuje myšlenky tak, že může mozek všecko snadno a jasně chápati, jako to umožnilo jemu!

Svět, na němž není chyb a nepochopení! Svět, na němž není nevědomosti! Když může všechno obyvatelstvo planety vi-

děti a chápati tak snadno vše kolem sebe, když každé osobě je dáno postřehnouti jasně, jak jiní cítí a myslí, když malicherné, samolibé duševní procesy každého jednotlivce jsou posunuty do pozadí jeho sympatickým postřehnutím stanovisek jiných lidí, pak je to svět bez nenávisť, bez zápasu. Svět, v němž obcování mezi lidmi je klidné a příjemné. Svět, v němž války jsou věci neznámou, kde peněz není snad ani zapotřebí. Je to tedy svět, v němž hlavním účelem života je sloužení jeden druhému a kde není trampot a utrpení. Svět bez bídy! Oběžnice, na níž jsou všichni obyvatelé šťastni. Jak malíčci a nedokonalí, bídní a hloupí jsme my na naší Zemi!

Dokonalý svět! A tato koule se k nám z něho dostala! Tři nešťastní cestovatelé přišli o život v těchto smutných, nehostinných pískových pouštích, sotva že se vzdálili tisíc kroků od své lodi, od svých nádrží svého ovzduší rozumu a štěstí. Zahynuli asi, jakmile se nadýchali vzduchu naší Země, vzduchu, ve kterém bují nepochopení, nenávisť, bída, zloba. Možná, pomyslel si Matěj, možná, že to byl pro ně laskavější a milostivější osud, než kdyby se byli dostali mezi hádající se, sobecké, nenávislivé lidi, kteří obývají naši planetu!

Kdykoliv na to pomyslel, vždyť jat byl téměř neodolatelnou touhou vzít Kačenku s sebou do koule, uzavřítí okna a dveře a pustiti se s ní na cestu k Dokonalé planetě.

Měl však na takové myšlenky málo času. Měl před sebou mnoho práce. Vždyť jen v obyčejné garáži, v níž byl zaměstnán, bylo tolik úkolů k vykonání a bylo tolik uspokojení v řádně provedené práci. Za šest měsíců byl Matěj ředitelem garáže, ve které nyní pracovalo několik strojníků. Forbes tam již nechodil. Zabíjel čas sezením na verandě svého domku nebo na lavičce před town-hallem vyprávěním a vyslýcháním zajímavých historek s lidmi sobě podobnými. Za tři další měsíce Matěj pak vykoupil Forbese načisto a garáž byla jeho. A co udělal na to, ukazuje nejlépe mocné účinky „vzduchu“ z Dokonalé planety, umožňujícího pozemšťanům, aby jasně postřehli všechny problémy. Zjednal si zkušného ředitele, manažera, aby řídil garáž místo něho. A to proto, že věděl, že nebude moci všechno tak snadno řídit, jako to činil posud. Věděl, že přijde doba, kdy bude zase tím starým nedovtipným Majkem. Připravoval se na to. Našel si člověka, který měl i bez tajemného plynu všechny schopnosti k správnému řízení garáže.

Než to Matěj provedl a svrhl obtížné břemeno se svých ramen, uplynulo patnáct měsíců. Patnáct měsíců úporné námahy, při níž neměl ani okamžiku pro své osobní záměry, pro uskutečnění svého snu, sňatku s Kačenkou. Ale za těch patnáct měsíců se stal předním občanem městečka. Lidé, kteří jej proto obdivovali, neměli tušení, že ten prozíravý, obchodním duchem vynikající Matěj prožívá v nitru muka nejistoty a obav. Co se z něho stane, až dojde ve válcích plyn? Chápal jasně důležitost této otázky a snažil se připravit se na onu nevyhnutelnost. O jeho obchod bylo dobře postaráno, o ten neměl obav. Ale byl trápen smrtelnou obavou, aby neklesl nazpět do stavu, který by Kačenku urážel, mu ji odcizoval. Proto velmi pilně se cvičil v způsobech jak tělesně tak duševně, odkládaje okamžik, kdy položí sladké Kačence otázku: „Tak kdy do toho uhoďme?“ až bude plně připraven, aby mohl býti vzorným

manželem a příjemným společníkem i bez pomoci s Dokonalé planety.

Při tom však Kačenku, mající plně ruce práce, značně zanedbával.

Jednou napadlo Matějovi, aby poslal vzorek plynu lučebníkovi k prozkoumání. Zdálo se mu, že je ho ve válcích ještě dost na mnoho měsíců; ale dobře si uvědomoval, že nevydrží věčně. Což konečně kdyby někdo jiný na „jeho“ kouli přišel, plyny vypustil nebo celou kouli zničil? Přál si pro všechny případy poznati složení plynu a pak věnovati svůj život jeho výrobě. Dělal si plány, že jej bude rozdělovati tam, kde je ho nejvíce potřeba, dodávati jej lidem, kteří měli obtíže s řešením svých problémů, lidem, kteří špatně s jinými zacházeli, poněvadž byli duševně slepými a nedovedli svým bližním porozumět. Kdyby se mu podařilo plyn vyráběti a rozdělovati jej aspoň lidem na vůdčích místech, snad by se i tato naše Země mohla státi lepší planetou pro svoje obyvatele. Snad by to pomohlo rozluštití otázku, co s přebytkem pšenice na Západě a bavlny na Jihu, jak pomoci farmářům od morkyčů a milionům nezaměstnaných – sám byl nedávno ještě zcela blízko stejného osudu – k stálému výdělku. Mohl by dodati pár válců do Ženevy, aby se členům mírové konference rozběsko, jak navždy zažehnati nebezpečí války – ovšem nejdříve by se musela poslati velká dávka do Berlína, aby Němci našli způsob, jak zaplatit svoje válečné dluhy, a do Paříže, aby mohli Francouzi zajistiti bezpečnost své vlasti bez vydržování milionové armády. Napadlo mu, že i do Prahy by poslal štědrú dávkou, aby osvítila rozumu tamních politiků a státníků, aby zbavili novou republiku nevyslovitelného názvu, na kterém si kde kdo za hranicemi brousí svůj vtip. Zkrátka myslel, že by pomohl celé matičce Zemi, aby se také stala Dokonalou planetou, kdyby se mu podařilo rozluštití tajemství plynu ve válcích.

Jak ale získati vzorek plynu a poslati jej k rozboru? O lučebnictví v laboratoři nevěděl pranic. Po mnoho dnů studoval tento problém. Byl by rád chytil trochu plynu do láhve, ale neměl nejmenšího ponětí jak to provést. Konečně si opatřil gumový balonek, s jakými si děti hrají. Vypustil z něho vzduch a nasadil jej na kohoutek válce obsahujícího plyn. Podařilo se mu balonek naplniti. Pak jej pevně zavázal, zabeđnil a poslal do lučebního oddělení státní university nebrasské k rozboru.

Za několik dní dostal zprávu, že balonek došel, ale jen jako gumový cár. Balonek byl buď cestou propíchnut, nebo se roztrhl, nebo snad neobyčejný plyn obal proleptal. Lučebník mu však se zprávou poslal nabídku, že mu pošle zvláštní skleněnou buretu na plyn nebo že pošle zřízence, který opatří vzorek plynu z jeho zřídla. Matěj si hned objednal buretu, neboť nemohl dopustiti, aby někdo jiný se o zřídlo jeho záračného plynu dověděl nebo jen kouli viděl.

Matěj Gruntorád byl tak zabrán do těchto problémů, že si ani nepovšiml, že Thompson, který byl nedávno z vězení propuštěn, se potuluje po ulicích městečka. Matějův rychlý, úžasný vzestup k blahobytu a vůdčímu postavení Thompsona přímo rozrušil. Matěj neměl tušení, že jest stopován Thompsonem, který se snažil dopátrati, jak to Matěj dokázal. Matěj také nevěděl, že Thompson se znovu stýká s Kačenkou, kterou on

zanedbával. Zdálo se, že přes to, že byl ve vězení, měl Thompson na Kačenku jakýsi vliv a dovedl si znovu získat její náklonnost.

Nejhorší a vskutku osudné bylo, že si Matěj nevšiml, když jednou jel ke kouli, že ho Thompson sledoval z povzdálí v malém, ale rychlém automobilu, že, leže za pískovým kopcem, jej pozoroval celou dobu, co byl v kouli a pak po jeho odjezdu že prohlédl kouli a celé její okolí.

To bylo několik dní před tím, nežli přišla Matějovi poštou z Lincoln bureta na plyn. Balíček došel v sobotu večer.

V neděli ráno vstal Matěj časně a studoval návod, jak má buretu naplňovat. Do deseti hodin porozuměl dobře návodu, jak si má počínati s naplňováním nádoby a jak ji uzavřít. Vyzkoušel to napřed naplněním ji plynem z výfuku svého auta. Spokojen výsledkem zkoušky vydal se v deset hodin na cestu.

Když dorazil ku konci cesty v hlubokém písku, kde již dále automobilem se nemohlo, zalekl se, vida, že na jeho obvyklém

parkovišti stojí jiný automobil. Stopy dvou lidí vedly od něho na západ. Jedna z těchto stop byly otisky malého střevice; bylo je dobře znáti v tuhém písku. Matěj neměl pochyb, že jsou to stopy ženských střeviců. Stopy vedly rovně ke kouli. Matějovi kleslo srdce úzkostí někam hluboko do žaludeční krajiny. Kdo objevil toto jeho tajemství? Rychle vpřed, aby zabránil katastrofě. Zuřivě hnal se hlubokým pískem, který se bořil pod jeho kroky. Konečně spatřil asi půl míle před sebou dvě osoby, muže a ženu. Chváta, co mohl, aby je dohonal. Byl to Thompson! Matěj jej poznal, než se k němu přiblížil na čtvrt míle. A žena po jeho boku byla Kačenka!

Matěj položil opatrně buretu na zemi a utíkal za nimi. Spěchal v syčkém písku do kopce s kopce, seč mu síly stačily. V hlavě mu hučelo a vířilo, ale přemáhal se, snaže se zachovati klid potřebný k rozhodnému činu. Celý jeho osud závisel na tom, co se udá v příštích okamžicích. Když slézal poslední vysoký pískový kopec, párek před ním právě sestoupil na druhou stranu a na chvíli mu zmizel s očí. Za několik minut na to i on se vydrápal na vrch, celý udýchaný a unavený, nemaje ani tolik síly, aby mohl vzkřiknouti. Lapal po vzduchu jako kapr na suchu. Párek před ním byl již u jeho koule.

Za okamžik se hnal Majk s kopečku ke kouli. Běžel šikmo, aby neztratil osoby u koule s očí. Viděl je, jak na okamžik postály v otevřených dveřích koule. Pak vešli Thompson a Kačenka dovnitř. Rozzuřilo to jeho krev téměř do varu, když viděl, jak Thompson galantně pomáhá Kačence dovnitř s jednou rukou kolem jejího pasu. Oh, že neměl s sebou svoji ručnici!

Pak náhle se zarazil, jako přimrazen. Mohl dobře viděti dovnitř koule. Z dále mohl pozorovati, že Thompson a Kačenka přistoupili ke kontrolnímu stolu, jehož tajemství on, Matěj, velmi respektoval a jemuž se střízlivě vyhýbal. Nemohl potlačiti výstražný výkřik. Zasluchli jej. Zarazili se. Podívali se plaše je-

den na druhého. Kačenka se obrátila a učinila krok ke dveřím, proti blížícímu se Matějovi. Thompson ji chytil za rámě a prudce ji vtáhl zpět. Zatím Matěj se hnal, co mu únavou a strachem klesající nohy stačily, k nim, křiče:

„Pozor! Dejte pozor! Nebo to s vámi...“

Ale bylo pozdě. Kačenka zvedla ruku, aby pokynula Matějovi, aby se utišil. Bylo viděti, že z něho má strach. Thompson ji opět uchopil za paži a strhl zpět. Napolo padla přes kontrolní stůl. Jak se chytala stolu, aby si udržela rovnováhu, pohnula několika pákami na stolku. Matěj to viděl jasně, ale byl bezmocný. Byl ještě dvacet kroků vzdálen. Zavanutí větru silné jako cyklon Matěje porazilo a odhodilo několik kroků nazpět. Na místě, kde stála koule, zdvihl se krouživý vír písku. Majkovi se zdálo, že vidí zelený pruh, ženoucí se od místa, kde koule stála, nesmírnou rychlostí snad jako dělový projektil do dálky a do výšky, kde předmět, zdající se pouhou mlhavou skvrnou, zmizel, rozplynul se v modrém ovzduší... Koule byla pryč. Zbyla po ní jenom hluboká brázda v syčkém písku.

Matěj klesl do brázdy v písku a zaštkal: „Kačenko!“

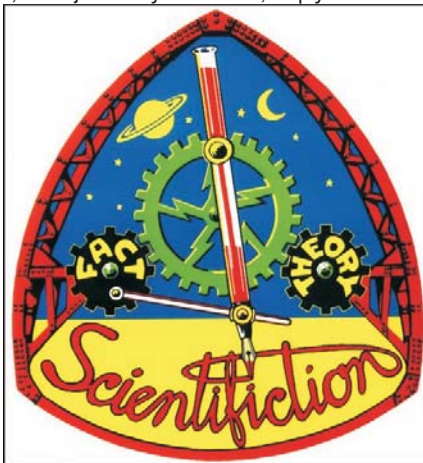
* * *

Matěj je nyní majitelem polovice obchodů v městečku: má garáž, banku, filmové divadlo a lékárnu. Jest samotářským skromným človíčkem středního věku. Stále hledí kamsi do neurčita, jako by něco, co dychtivě očekává, se mělo objeviti za příštím rohem. Poznal jsem jej při jedné ze svých návštěv v západním městečku.

„Jak mohl takový budižkničemu tak zbohatnouti?“ divil jsem se.

To bylo ovšem, než jsem se dověděl o plynu z Dokonalé planety a o řediteli, jež si Matěj našel. Vše, čím přispěl Matěj sám k docílení bohatství, bylo zužitkování onoho dobrodružství a troška základního kapitálu. Důvěra jeho spoluobčanů v obci vykonala ostatní. Matěj si tím hlavu nelámá. Jednoho večera se mi svěřil.

„Kdybych byl živ tisíc let,“ pravil, „nezapomenu nikdy na ten okamžik. Nejdříve když se to stalo – v té vteřině mi napadlo, že chtěli spolu utéci a letěti na Dokonalou planetu. Ale hned jsem si uvědomil nesmyslnost toho nápadu. Pouze náhodou zavádila Kačenka o páčky na kontrolním stole. Vždyť neměli zavěšené dveře. A ve vesmíru nahoře není vzduchu, a to znamená mráz horší nežli nejprudší zima zde na Zemi. Mráz, ve kterém vše zmrzne na kámen. Hleděl jsem přímo na ně, jak se tam tahali. Poslední, co jsem viděl, když koule fičela nahoru, bylo, že byly dveře široce otevřené. Jak brzo je to, zmrzlé na dva leďové rampouchy, vymrštilo do meziplanetárního prostoru, si dovedu pouze domysliť. Tam někde mezi Zemí a Měsícem nebo Venuší putuje prostorem kosmický prášek, rampouch, který by byl mohl býti mojí Kačenkou. Oh, Kačenko, proč jsi poslouchala toho Thompsona!“

Časem s vědou - červenec

● velkých činech vědy, techniky a medicíny

Každá země má své ikonické vědce, kteří stále dokola figurují ve všelických přehledech či anketách. Britové mají Newtona a Darwinu, Němci Einsteina, my zase všude vystrkujeme toho svého Purkyně. Vedle mistrů vědy však existovala celá plejáda dnes už zapomenutých tovaryšů, bez kterých by obraz poznávání zůstal řídký, plochý, zavádějící. Jedním z takových je Ignác Antonín Born. Jakkoli pocházel z ciziny i v ní zemřel a ta dy strávil sotva patnáct let, „pokládal Čechy za svou vlast“.

Narodil se o Vánocích 1742 v tehdy rakouské, dnes rumunské Transylvánii, kde sloužil jeho saský otec, důstojník a důlní podnikatel.

Talentedovaný Ignác vystudoval práva a hornické vědy v Praze, kde se i oženil a kde od roku 1770 působil jako přisedlíci nejvyššího mincovního ústavu. Odtud procestoval doly mocnářství, zde také s hrabětem Františkem Josefem Kinským založil v létě 1774 soukromou Učenou společnost. Ta pak deset let pravidelně vydávala v němčině časopis, kde její členové publikovali svá vědecká pojednání. Roku 1784 císař Josef II. věnoval Společnosti ke scházení nepoužívanou knihovnu v Karolinu, nyníjší Vlastenecký sál. (Česká učená společnost, tato naše první stálá instituce „nové vědy“, tedy kritické, racionální, od vlivů teologie oproštěné, se brzy zařadila mezi přední instituce svého druhu v Evropě. V rámci habsburské monarchie měla přes půl století postavení zcela bezkonkurenční; zatímco londýnská Royal Society vznikla v roce 1663, uherská společnost až roku 1830, vídeňská ještě o sedmáct let později.)

V roce 1776 Marie Terezie povolala Borna do Vídně k uspořádání císařských sbírek. Zanedlouho se tam stal dvorním radou pro záležitosti mincovní a horní. Coby zdatný chemik napsal roku 1780 pojednání o dobývání drahých kovů amalgamací, v podstatě loužením rud rtuť, a posléze ji i zavedl v dolech.

Rozsah jeho vědeckého díla je obdivuhodný, popisy hornictví, geologie, rud a nerostů Rakouska z roku 1774 vyšly i anglicky, italsky, francouzsky a vynesly mu mimo jiné členství v Royal Society. Shromáždil jednu z nejlepších mineralogických sbírek v Evropě. Napsal také několik satir proti mništvu a řeholnictvu, čímž zřejmě přispěl k rozhodnutí Josefa II. zrušit počátkem roku 1782 téměř polovinu klášterů. V roce 1786 v Banské Štiavnici spoluzaložil mezinárodní Společnost pro báňské vědy, nabízenou funkci jejího předsedy však odmítl.

Při svém pobytu ve Vídni Born rovněž založil a pár let vedl lóži svobodných zednářů, kde se seznámil s Mozartem. Koncem 80. let ještě první vědecky popsal hlavní rudu uranu, *uraninit*, a také první nový nerost nalezený na území Moravy – lepidolit z Rožné. Potom s ním však osud rychle a krutě skoncoval: napřed ochrнул na nohy a následně, **24. července 1791**, ani ne devětačtyřicetiletý zemřel na zhoršující se následky otravy arzenem v důlních plynech, kterou utrpěl v mládí.

Ovoce jeho činů však zráló dál:

25. září 1791 Josefův nástupce Leopold II., který byl v Praze zrovna korunován českým králem, navštívil schůzi „Borno-

vy“ České společnosti nauk. Ve Vlasteneckém sále Karolina vyslechl proslovy, zhlédl několik vědeckých pokusů a zřejmě byl spokojen, neboť za pár dní Společnost obdržela z Vídně slušnou sumu 6 000 zlatých „na pokračování v užitečných cestách... zejména těch, jež mohou zdokonaliti národní průmysl, šířiti užitečné vědomosti a tím prakticky napomáhati lidskému vůbec a blahu země České zvláště“. Od té doby také Společnost začíná natrvalo používat přívlástek Královská. (Ta pak fungovala ještě 160 let a násilně zanikla až po vzniku ČSAV v roce 1952. Roku 1994 byla obnovena jako Učená společnost České republiky.)

30. září 1791 ve Vídni se na premiéře Mozartovy opery *Kouzelná flétna* veřejnost poprvé setkává s dobrým čarodějem Sarastrem. Od té doby tento „velekněz chrámu moudrosti“ bezpočtukrát na celém světě zařídil, aby všechno nakonec dobře nakonec dopadlo – alespoň na prknech, která znamenají svět. Předobrazem k tomuto ztělesnění dobra a moudra se libretistovi Emanuela Schikanederovi stal skutečný člověk – ha-dejte kdo?

A do třetice Born *in memoriam*. V roce 1773 uveřejnil studii *O vyhaslé sopce u města Chebu*, týkající se vrchu Komorní hůrka. Spisek vyvolal diskusi – jedni s autorem souhlasili, druzí tvrdili, že jde o nepravou sopku vzniklou následkem požáru uhelného ložiska. 30. července 1822 se přímo na místě setkávají zakladatel Národního muzea hrabě Kašpar Šternberk (pravděpodobně nejrenomovanější přírodovědec českých zemí té doby), dále významný švédský chemik Jöns Jacob Berzelius (též autor studie o západočeských minerálních vodách, vysokou teplotu některých z nich přičítal právě existenci sopečného krbu v Podkrušnohoří) a proslulý básník Johann Wolfgang Goethe (známý svým zájmem o přírodní vědy). Šternberk nechal do nitra hory vyrazit stolu a uvnitř ní se tři knížata učenosti přesvědčují, že Komorní hůrka JE vyhaslá sopka (dnes víme, že dokonce jedna z nejmladších pravých soplek na našem území). Born blahé paměti měl pravdu.

František Houdek

Odposlechnuto

Děti zažívají šok, že paní učitelka nekostičkuje. A nemá mu-te... **Ježíš**

Včera se k nám na dějepis (po domluvě s žáky) přišly podívat tři paní z Ministerstva školství. Řekl jsem dětem, že se můžou zeptat na cokoli, co by je zajímalo.

„Máte tam taky takový sklepy, jako mělo Ministerstvo kouzel? A máte Odbor záhad?“

Mají.

Daniel Pražák

„V téhle třídě je třicet hlupáků!“ zlobí se učitel.

„Třicet jedna!“ oduší Pepiček.

„Okamžitě běž na chodbu!“

„To abyste měl pravdu?“

NYX

Od nalezeného města ke ztracenému jménu Třeštění letitého popularizátora 110

Jak známo, některé indiánské národy v předkolumbovské Americe vybudovaly pokročilé civilizace. Patřili mezi ně také Inkové, kteří obývali severozápadní část Jižní Ameriky. Potom přišli Evropané, původní obyvatelé zmasakrovali, jejich sídla rozkovali. Výstavná střediska přetrvávala jen ve vzpomínkách, které se časem proměnily v báje, mýty, legendy.

Takhle přežívalo i povědomí o dvou dávných městech Vilcabamba a Vitcos, druhy posledních bašt odporu Inků proti španělským dobyvatelům, nyní beznadějně ztracených v džungli. Tato eldoráda se stala cílem pátrání jak hledačů pokladů, tak seriózních badatelů. Mezi ty druhé patřil americký historik Hiram Bingham, graduovaný specialista na dějiny Latinské Ameriky. Obhájil z nich doktorát na Harvardu, ale nikterak ho nelákalo trávit mládí po zaprášených knihovnách a univerzitních kabinetech, on chtěl podnikat výpravy do terénu, objevovat zapomenuté stavby, nacházet zašlé artefakty, ano, třeba i poklady... Ukázat tuto vášeň mu usnadnil sňatek s bohatou vnučkou slavného klenotníka Tiffanyho.

Na jedné z výprav se od místních obyvatel dozvěděl, že jakési staré město se skrývá v peruánských Andách, na místě nazývaném podle blízké hory Machu Picchu, což kečuánsky značí „Stará hora“. Bingham získává finanční podporu nejen od rodiny, ale také od National Geographic Society a od univerzity v Yale, kde před lety zahájil svá studia.

Po mnohadenní štrapáci se doplahočí na místo. Tam uplatí jednoho farmáře a ráno **24. července 1911** se s ním vydává dál do hor. Po čtyřech přelézají krkolomný visutý most nad řekou Urubambou, vystoupají do výšky 2400 metrů, do sedla mezi horami Machu Picchu a Huayana Picchu. V poledne narazí na několik rolníků, kteří potvrzují, že kousek odtud jsou nějaké zříceniny... Ještě téhož dne se navzdory únavě vydávají „na zteč“. Pod vedením jednoho z místních kluků se skrze neprostopupnou džungli proderou ke zbytkům žulových zdí... a po několika dalších krocích se ocitají na úpatí hory. Na něm vidí město. „Ten pohled mě omráčil,“ vzpomínal objevitel později.

V ruinách pak Bingham nachází kámen se třemi vytesanými jmény a datem **14. července 1901**. (Později se ukázalo, že Machu Picchu znal už německý inženýr August Berns, který v roce 1867 dokonce skoupl tamější pozemky. O nález však pomlčel, pod záminkou těžby zlata ho systematicky raboval a nalezené artefakty prodával. Tehdejší peruánská vláda z toho měla desetiprocentní podíl na zisku.) Bingham tedy nebyl první, ale na rozdíl od svých předchůdců nález náležitě roztroubil. Kopat se tam vrátil ještě dvakrát, ale když ho místní úřady obvinily z porušení zákonů o archeologickém výzkumu, raději Peru navždy opustil. Doma pak využil své momentální popularity v politice; dotáhl to na guvernéra státu Connecticut a poté na senátora. O svém objevu napsal roku 1948 knihu a podle ní vznikl dobrodružný film. Živoucí legenda Hiram Bingham zemřel osmdesátiletý roku 1956. O čtvrt století později se údajně stal vzorem pro filmového Indianu Jonese.

Dnešní *Časověda* a *Třeštění* náhodou svedly dva lidi, kte-

rým se dostalo zcela mimořádné pocty – stali se vzorem pro postavy významných uměleckých děl (biografická díla jsou něco jiného). Ve vědě takových není mnoho, vedle zde zmíněných výtečníků Born–Saraastro a Bingham–Indy mě napadají jen přírodovědec Alexander Humboldt (Goethův *Faust*) a mikrobiolog Félix d'Hérelle (Sinclair Lewisův *Arrowsmith*).

Existuje ale ještě jedna nenápadná kategorie zvěčnění, říkám jí *skrytý* nebo *ztracený eponym*. *Eponymy zjevné* známe, namátkou: Pythagorova věta, Keplerovy zákony, Maxwellovy rovnice, Mendělejevova tabulka, Kaplanova turbína, Parkinsonova choroba, Bessemerův proces, Siemens-Martinova pec, darwinismus, hamiltonián; dále fyzikální jednotky (volt, ampér) a částice (boson, higgs), chemické prvky (curium, fermium), nerosty (*bornit* podle Ignáce Borna), organismy (kůň Převalského), zeměpisné a kosmické útvary (Amerika, Žižkov, Beringův průplav, Halleyova kometa, Magellanova mračna), vědecká ocenění (Nobelova cena, deset oborových medailí Akademie věd ČR), ale i Thomayerova nemocnice, Palackého univerzita, Společnost Ignáce Borna, Heyrovského náměstí, Březinova stezka, Stifterova vyhlídka, Taxisův příkop, o pamětních deskách na domech nemluvě. (O eponymech viz též IK 2016/10.)

Skrytý eponym vznikne, když se *zjevný eponym* zaužívá tak široce, že už na přesnosti přestane záležet a zvítězí stručnost. Tento proces ztráty paměti (i bez *alzheimera*) lze krásně ilustrovat na pojmech *Röntgenovo záření* a *Röntgenův přístroj*, z nichž se časem staly *rentgenové záření* a *rentgen*. Závěrem malý test: či jméno nesou pojmy diesel, kondom, papířák, pasterace, kamélie, salmonela, kolt, thonetka, tůčko, přessnitz, karma, veverče (napověda: jde o přezdívku starého českého zemědělského vynálezu), hašlerky, pompadurka, lenonky, zidanovka? Tuplovaným krypto-eponymem je potom slangově pražský *Slintáč* (náměstí I. P. Pavlova). To jsou ty paradoxy – s významem roste zapomnění... **František Houdek**

Odposlechnuto o letošní Eurovizi (úryvek)

Dokonce i Ruska Maniša, která vystupovala s kozáky a zpívala o silné ruské ženě, je lesba a tím plní nepsané požadavky minorit.

Transvestiti, mučení školáci, přistěhovalci nakonec v Eurovizi neztvrdili. Zvítězil tvrdý italský rock, jaký bych očekával spíš na Mighty Sounds. Politickou korektnost mezinárodních porotců, kteří vytrvale bodovali kosovského Švýcara, nakonec vyvážila vůle lidu.

Lidové hlasování šlo mimo politickou, genderovou a národnostní korektnost. Gjon je prostě Švýcar, potažmo Evropan. Lidem je jedno, jestli zpívá švédská černoška a jestli je to spíš muž. Letošní Eurovision Song Contest ukázal, že politická korektnost zajímá především politiky, ne lidi.

A že zpěváci, kteří se autocenzurou snaží dostat do korektních škatulek, u milovníků hudby rozmanité Evropy nepochodí.

Radovan Holub / ČRo PLUS

Časem s vědou - srpen

● velkých činech vědy a techniky

O divech a bohatství dálné Asie se Evropa poprvé dozvěděla ve 14. století z cestopisu *Milion* od Marca Pola. Největší ohlas vzbudily zprávy o Indii, odkud se dovážely perly, drahokamy, drogy a zejména koření, v té době tolik oblíbené (například v polovině 14. st. stál v Praze cent – asi 60 kg – pepře tolik, co jeden menší dům). Evropští kupci se však do Indie dostávali zcela výjimečně. Muslimští panovníci, ovládající průchozí země, vydělávali na clech a jiných poplatcích za tranzit zboží až 40 % jeho ceny, protože si svůj monopol bedlivě hlídali. Co ale evropské vládaře hnětlo nejvíc – jejich „křesťanské“ peníze plynuly do kapes „nevěřících psů“... Kéž by se poklady Orientu daly místo na velbloudech vozit na lodích! A tak se mořeplavci pokoušeli – až uspěli. Jak známo, roku 1492 Kryštof Kolumbus objevil námořní cestu do Indie (jak se domníval) západním „protisměrem“ a šest let nato Vasco da Gama obeplul Afriku a dorazil do Indie směrem takřkajícím řádným – na východ. Jenže: z Kolumbovy „Indie“ se vyklubal nový kontinent, ze kterého – jak ukázal v roce 1522 Magalhães – je do skutečné Indie ještě pořádný kus, a trasu kolem jihoafrického mysu Dobré naděje si zabukovali Vaskovi krajané Portugalci. To sice nebyli poháněné, ale zboží prodávali stejně nekřesťanský předtím Turci, Peršané, Arabové... Ostatní přímořské národy tedy špekulovaly dál a napadlo je: Co zkusit doplnout do východní Asie „horem“, nad Skandinávií a Sibiří? Asi první se o takzvanou *severovýchodní cestu* (ta *severozápadní* vede nad Amerikou a lodní cestu okolo Arktidy uzavírá) pokusil anglický voják Hugh Willoughby v roce 1553. U poloostrova Kola však dvě z jeho lodí ztroskotaly a velitel s oběma posádkami zahynuli (třetí loď narazila na ruskou osadu a zachránila se).

O zvládnutí severovýchodní cesty se úporně pokoušeli namně Nizozemci, kteří se v roce 1581 vymanili ze španělské nadvlády a stali se v té době nejdynamičtější evropským státem. Přestože jejich první dvě výpravy pod vedením kartografa Willema Barentse neuspěly, obchodníci se nedali odradit a zařincovali výpravu další. Ani v té Barentse nechyběl; oficiálně byl jejím navigátorem, ale fakticky jí šéfoval. (Mimochodem, zprvu byl přesvědčen, že za severním polárním kruhem, kde v létě slunce svítí 24 hodiny denně, ledový příkrov roztává a voda zůstává splavná.)

Napotřetí Barentsovcí vyrazili v květnu 1596. Objevíli Medvědí ostrov a souostroví Špicberky (ty pojmenovali podle jejich úzkých špičatých hor, „špicí“). Moře (nazvané později Barentsovo) zde oplývalo velrybami. Dál na východ je potom uvěznil led a poškodil jim loď. Podařilo se jim zachránit část potravin a přesně **31. srpna 1596**, tedy před 425 lety, se rozhodli přezimovat.

Nacházeli se na východním pobřeží ostrova *Nová země*, na 76. rovnoběžce; mnohem severněji, než dosud lidé strávili zimu. (Doposud převládala názor, že člověk není schopen přežít zimu na dalekém severu...) Ze zbytků lodí a naplaveného dříví trosečníci rychle postavili deset metrů dlouhé a šest široké stavení bez oken, s krbovým ohništěm uprostřed a primitivním ko-

mínem. U stěn stloukli palandy. Lodní tesář při tomto boji s časem zemřel vysílením.

Slunce zapadlo 14. listopadu a vyšlo 3. února, polární noc tedy trvala jedenaosmdesát dní. „Tma, tma panuje kolem nás, děsivá temnota. Nikde naděje na denní světlo,“ napsal kronikář výpravy. Přestože krb uprostřed boudy sálal žářem, na stěnách svítila jinovatka. Ze stropu visely rampouchy. Boty položené na zemi i šaty pověšené na stěnách mrzly na kost. Kovové zbraně křehly a třísťily se... (Před čtyřmi staletími bývala v Arktidě větší zima než dnes, panovaly tam mrazy opravdu kruté.)

„I nejsilnější vodka zmrzla a košile sušená u ohně se z odvrácené strany pokryla vrstvou ledu,“ stojí v záznamech. Aby se alespoň na noc trochu zahřáli, brali si námořníci do postele nahřáté kameny a dělové koule.

Svítili tukem zvířat ulovených na podzim. Průběžně pak livilo lišky a medvědy (a naopak – dva muže medvědi rozsápali). Několikrát se málem zadusili spalínami. Když snih zavál dveře, vylézali komínem. Přiotrávili se medvědími játry, která (jak víme dnes) jsou pro velmi vysoký obsah vitamínu A jedovatá. Naštěstí netrpěli hladu a navzdory nepředstavitelným podmínkám si – především díky síle Barentsovy osobnosti – zachovávali vysokou morálku.

V půli června příštího roku dokončili stavbu dvou člunů a vyrazili na jih. Za necelé dva měsíce doveslovali k poloostrovu Kola, kde narazili na ruské lovce. Do Amsterdamu se vrátili počátkem listopadu 1597. Žel, bez Barentse, který brzy po opuštění zimoviště zemřel na kombinaci kurdějů a vyčerpání. Bylo mu sedmačtyřicet. Jeho zápisky posloužily vzniku první mapy Arktidy a podnítily severský lov velryb.

Vůbec *první přezimování za polárním kruhem* přežilo dvanact lidí z šestnácti.

„Barentsovo dům“ i s jeho deníkem a řadou předmětů se našel v roce 1871. Osm let poté jako první proplul Severovýchodní cestou přírodovědec Adolf Erik Nordenskjöld.

František Houdek

Odposlechnuto

Vy, kdož jste očipováni, pardon očkovaní oběma dávkami: kvůli rozvodu Billa Gatese skončíte ve střídavé péči. **Ježíš**

Každého někdy v hypermarketu napadlo u těch malých konzerv pro kočičky a psy, jak to asi chutná.

A kdo tvrdí, že ho to nikdy nenapadlo, tak ji koupil a sněd!

Dojnice

Odposlechnuto z židovských rčení

Každý, kdo chodí k psychiatrovi, by si měl nechat vyšetřit hlavu.

Psychoanalytik je židovský doktor, který nesnáší pohled na krev.

Neurotik buduje vzdušné zámky, psychotik si myslí, že v nich pobývá, a psychoanalytik vybírá nájmý od obou.

Tanec se zlem

Třeštění letitého popularizátora III

V létě 1961 uspořádal americký psycholog Stanley Milgram z Yaleské univerzity neobvyklý pokus. Náhodně vybraní normální lidé měli (za odměnu čtyři dolary na hodinu) sledovat pokusnou osobu při učení, a pokud udělala chybu, „potrestat“ ji na výzvu vedoucího experimentu elektrickým výbojem. Ovladač ve vedlejší místnosti nabízel škálu napětí od 15 do 450 voltů, přičemž stupně byly označeny od pošmrání přes silnou ránu až k šoku s nebezpečím smrti. Žák ovšem ránu nedostával, pouze hrál reakci na použitou intenzitu. Protestoval, křičel bolestí, žadonil o ukončení experimentu, ke konci už zcela zmlkl.

Před pokusem se duševně odhodlali, že k použití maximálního napětí se nechá vyprovokovat tak jedno procento z testovaných. Byly jich skoro dvě třetiny! Někteří z nich přitom sice protestovali, ale nakonec vedoucího experimentu poslechli. Naproti tomu pokud se někdo před ostatními vzeprel, vždycky našel alespoň pár následníků...

Deset let nato Milgramův vrstevník a spolužák, profesor Stanfordské univerzity Philip Zimbardo, zorganizoval pokus obecnější: Vynechal autoritu, kterou bylo třeba poslouchat, a dal všem volnější průběh. Z předem otestovaných studentů vybral čtyřicet psychicky i fyzicky nejzdravějších a losem jim půl na půl přiřadil role vězně nebo dozorce v umělém vězení, zřízeném ve sklepě katedry psychologie. „Vězni“ byli na příjmu svlečení donaha a odvšiveni, pak vyfasovali hrubý mundúr s čísly. „Dozorci“ dostali uniformy, pendrek a tmavé brýle kvůli pocitu anonymity. Po informaci, že před sebou mají nebezpečné kriminálníky, měli udržovat ve vězení klid a pořádek.

Stanfordský vězeňský experiment začal 14. srpna 1971 a měl trvat dva týdny. Jenže vězňové se začali velmi brzy houfně hroutit, především ale se většina dozorců začala chovat zbytečně krutě – nechávali vězně stát nahé, v noci je opakovaně budili k nástupům, omezovali jim přiděl jídla, zabavovali polštáře a deky, nutili je dělat kliky či provádět nesmyslné činnosti. Po šesti dnech musel Zimbardo pokus přerušit.

„Dříve bývalo zlo připisováno působení d'áblů – padlých andělů – a d'ábel, říká se, to měl ještě někdy do 19. století těžké: lidé v něj věřili, věděli o něm a používali rozmanité prostředky (techniky, řecli bychom nyní), jimiž se jeho vlivu bránili. Pak ale přišel d'ábel na d'ábelský trik: přesvědčil lidi, že neexistuje, a tím si konečně ve 20. století uvolnil ruce. Řečeno sekulárněji: přestalo se věřit, že existuje zlo jako takové, jsou jen zlí lidé. Zkrátka, někteří jsou ke zlu náchylnější než jiní, mají zločinecké dispozice či vrozenou agresivitu. Žádoucí pak je takové lidi předem odhalit, diagnostikovat a pokusit se je vyléčit (a když to nepůjde, tak „internovat“).“ Takto matematik a filosof Jiří Fiala vystihl obvyklou linii vývoje psychologie coby nauky *dispoziciční*, založené na studiu genetických vloh člověka. To však není celá pravda. Její zbytek odhalil právě Zimbardo. Podle něj chování ovlivňují i *situacionální* proměnné, čímž přestávají být pouhými polehčujícími okolnostmi v pozadí a stávají se prvky regulérně „zlotvornými“. „Zlým“ se může za vhodných okolností

stát takřka kdokoli, přičemž tentýž jedinec se jindy klidně může stát kladným hrdinou.

Jak se dalo očekávat, u mnoha autorit Zimbardo narazil. Ono totiž soustředit zlo do vybraných jedinců či skupin má jednu velkou „výhodu“: nechává společnost a instituce „hodnými“. Navíc je to mnohem jednodušší než pracně rozplétat uzel chyb difúzní množiny lidí podléhajících se na vzniku zlu přejících okolností...

Na základě Milgramových a svých výsledků Zimbardo formuloval desatero kroků vedoucích k „Luciferově efektu“ (tlaku na přeměnu andělů v d'ábly):

1. Nabídnout ideologii sugestivní tak, aby zdánlivě ospravedlnila jakékoli chování vedoucí k jejím cílům.
2. Připravit pro jedince nějakou formu ústního či písemného závazku, který toto chování opravňuje.
3. Přidělit účastníkům nějaké role s dobrou pověstí (např. učitel, žák).
4. Určit pravidla, která se pak musí dodržovat, i když už ztratí smysl.
5. Posunout významovou stránku činu, aktéra i činnosti (ublížování dětem změnit v pomoc při učení).
6. Rozptýlit zodpovědnost za záporné výsledky.
7. Cestu ke zlu začínat malým, zdánlivě bezvýznamným krokem.
8. Kroky na této cestě rozkouskovat tak, že se stěžejí dají odlišit jeden od druhého.
9. Povlovně měnit povahu příkazů od původně „oprávněných“ k „neoprávněným“.
10. Maximálně zkomplikovat proceduru „vystoupení z pokusu“.

A jak vzniku situačního typu zla předcházet? Zimbardo navrhuje tyto kroky:

1. Posilovat ochotu uznat chybu, sám před sebou i veřejně.
2. Posilovat snahu nedělat věci automaticky, ale přemýšlet o nich.
3. Podporovat smysl pro osobní zodpovědnost člověka.
4. Odrazovat i od nejmenších přestupků, často jsou totiž prvním krokem.
5. Naučit se rozlišovat mezi oprávněnou a neoprávněnou autoritou.
6. Od raného věku podporovat kritické myšlení.
7. Oceňovat a vyzdvihovat kladné sociální vzory.
8. Respektovat odlišnost a proměnlivost lidí.
9. Podporovat sociální podmínky vedoucí od anonymity k osobitosti.
10. Nikdy nepřipustit obětování své osobní svobody pod slihem bezpečnosti. Toto obětování je vždy reálné a okamžité, zatímco bezpečnost je vzdálenou iluzí.

Jak prosté, takhle na papíře...

František Houdek

Odposlechnuto z nového výkladového slovníku

Onomatopoeie – strach slovenského občana, že bude sněden
jistou entitou.

UnToy

Dcera železného draka je jedna z těch knih, které postavily zažité zvyklosti na hlavu

Románu označovanému za cyberpunk, steampunk i fantasy byly všechny tyhle škatulky tak malé, že si recenzenti museli vymyslet nové: elfpunk, antifantasy... Dcera železného draka v roce 1993 redefinovala, co je ve fantastice možné, já si ji o nějakých dvaceti letech později přečetl, oblíbil a zalitoval, že ji nemáme v češtině, protože by jistě oslovila spoustu čtenářů. Tak jsem se do toho dal.

Swanwick není z těch autorů, kteří jako Trevanian či Pynchon posílají svá díla do světa z utajené poustevny nebo rovnou skrývají svoji skutečnou identitu. Právě naopak. Aktivně až horečnatě komunikuje s čtenáři, obrází všechny akce, které stihne, a na svém blogu obsáhle popisuje proces konstrukce vznikajícího románu od samého zárodku až po jeho osudy po vydání včetně všech přešlapů a překážek, které na cestě překonal a z výsledného textu vyškrtl. (Překladatel se podobá spíš prvnímu typu autorů, tak oceňte silnou vůli, s níž napsal tento příspěvek na blog.) Swanwickova rada spisovatelům zní: „Vyhod'te úvodní stránky, které ustavují prostředí, a začněte tam, kde začíná akce. Vyházejte příslovce. Přepisujte a přepisujte, až na příběhu nepůjde nic vylepšit.“

A taková je *Dcera železného draka* i další dva romány z Faerie, které napsal patnáct a dvacet šest let po ní: *Draci z Bábelu* a *Matka železného draka* (ta se původně jmenovala *Mother of Dragons*, ale George R. R. Martin byl se svou Danaeris rychlejší). Trilogie ale tak docela nevznikla a už vůbec ne fantasy trilogie – romány spojuje jen svět, motivy a atmosféra, ale rozcházejí se v místě, době i postavách. Jedinou předmluvu ke všem třem dohromady, o které vím, napsal autor právě pro toto české vydání v Argu.

Swanwick přepisoval a přepisoval, až nešlo nic vylepšit ani vyhodit. Příběh je pevně zauzlovaný sám do sebe podle dějových i ideových diagramů, kterými autor pomáhá sobě i jemu, aby se někam nezatoulali, jazyk kondenzovaný do zatěžkaných souvětí a trýznivých výkřiků. Ne, není to fantasy. Ačkoli se příběh odehrává ve Faerii a téměř všechny jednající postavy jsou pohádkové bytosti (z těch pohádek, které dětem kazí spaní), všechna témata jsou dospělá. Morální jednoznačnost je světu Jane Olšinkové cizí, hojně erotické scény zase vůbec nejsou cizí Michaelu Swanwickovi. Citují: „Pro samoučelný sex jsem všemi deseti. A věřím, že má své místo i v literatuře.“

Není to ani cyberpunk. Swanwick sice dostal Nebulu za space operu *Vakuové květiny*, označovanou jako cyberpunk, ale to v době, kdy už jak on sám, tak „předseda“ Bruce Sterling prohlásili cyberpunkové hnutí za mrtvé. Na hrobě si zatančil počátkem devadesátých let třeba ještě Lewis Shiner při svém vystoupení na konferenci o směřování sci-fi. Jako příklad „zkomoditovaného cyberpunku“ uvedl právě *Vakuové květiny*, „kde se hrdina jmenuje Rebel a celou knihu zamořilo slovo wetware.“ V té době neměl s cyberpunkem mnoho společného ani Michael Swanwick, ani jeho vznikající kniha o lidské dívce a jejím kybernetickém parním tryskovém magickém drakovi č. 7332.

Tu zasadil do země pohádek ve vývojovém stadiu gründerského kapitalismu. Nejvyšší třída vznešených elfů si pěstuje krutost, všichni ostatní se snaží aspoň přežít, mnoho zjemnělosti tedy nepobrali. Rámcový příběh je ten nejprůzračnější ze všech: hrdinka postupuje životem od konfliktu ke katastrofě, objevuje svět a to, co skrývá, společnost a to, co skrývá, sebe samu a to, co se v ní skrývá. Je to krásně vymalovaný nepěkný pohled, ale po okrajích obrazu z různých koutů prosvítá naděje. Kdykoli jsem *Dceru* četl, a že to bylo za posledních deset let několikrát, bál jsem se, smál jsem se, skřípal jsem zuby a jihnul.

Swanwick svou Faerii vystavěl na společenském uspořádání rané viktoriánské Anglie (hrdinka se jmenuje Jane, protože v Anglii je to tradiční jméno čarodějnice), na něž narouboval lidovou slovesnost z celého světa. Jane tedy potkává, ztrácí, nalézá, miluje i nenávidí bájně bytosti ze všech koutů našeho světa od Běloruska po Haiti, což bylo pro překladatele trochu obtížné. Zlověstní muži ze slovanského folklóru, třeba erbenovský vodník nebo Gogolův Vij, se překládají snadno – jsou součástí naší kultury. U četných poddruhů velšských skřetů nebo karibských zombies je to horší. Pochlubím se tedy drobným zlomkem tabulky, která v průběhu překládání vznikla:

Originál	Překlad		
knocker	klokr	Creep	Vlez
ogre	kolohnát	shifter	dлак
spunky	bludič	wood-may	hložek
korrigan	křístek	nisse	permoník
grig	špirek	duppy	černý duch
dunter	kunibal	orend	oreáda
Skizzlecraw	Štrákora	froudling	nejkl
Thistle	Pupava	gaunt	vyžel
Rooster	Kohoutek	hytersprite	pikulík
Smidgeon	Špetka	ronyon	prašivec
blood-may	krvenec, -ka	mimsy	čička
Little Dick	Frantík	hogboon	hrobařík
spriggan	hejmon	powrie	perkajst
corpsefire	mrchosvit	leshy	lešník
pillywiggin	paleček	tusse	buchca

Jak vidíte, bral jsem, kde se dalo, v nářečích (hlavně západočeských) i v příbuzných jazycích (k „podhozenci“ mě dovedla polština). V textu také hodně hraji útržky lidových popěvků, zaklínadel, říkadel a staré poezie bok po boku se slavnými výroky i reklamními slogany z naší Země, které vlíí lid chrílí spolu s krví v transu nazývaném *awen*.

Inspirace ze všech stran se ale netýká jen jazyka, Swanwick si plnými hrstmi nabírá motivy z nejrůznější fantastiky i z anglického romantismu a realismu. Časté archaismy propletené s neformální mlouvou mládeže a naopak přísně formalizovanou řečí magických, náboženských a rituálních úkonů vytvářejí prnutí, které fikční svět rozšiřuje i oživuje a na překlad je

● strojovém překladu a DeepL zvláště

V čem obvykle strojové překladače chybují?

Strojové překladače jsou jen tak dobré jako textové korpusy, na nichž se jejich AI cvičí. Obecně lze říct, že mívají problém s intertextualitou, ironií, se všemi situacemi, kdy daný jev v cílovém jazyce neexistuje, takže je třeba zvolit vhodný opis. Neumí vhodně zvolit tykání či vykání, poznat pohlaví mluvčího, odstínit sílu vulgarit či najít správnou míru hovorovosti. A zákonitě naprosto selhávají, když je daná pasáž přeložitelná jen tvůrčím způsobem, tedy se značným autorským vkladem. Neumí kompenzovat, překládat slovní hříčky či vtipy a samozřejmě neumí překládat poezii. Ta bude podle mě poslední nedobytou baštou.

V čem naopak často chybují lidští překladatelé?

To záleží na jejich vzdělání, sečtělosti, koncentraci i míře talentu. Při takové otázce se mi vždycky vybaví arménský šachový velmistr Tigran Petrosjan, který tvrdil, že na šachovnici vidí 64 slabých polí. Lidé ale dělají mnohem víc překlepů než počítače – a to jsou často jediné chyby, jichž si laici všimnou.

Jak si vede DeepL při překládání textů?

Překvapivě dobře. Je to skvělý nástroj pro překlad textů administrativního charakteru, akademických studií, jednodušších novinových článků a podobně. Čím menší míra kreativity a čím stereotypnější vyjadřování, tím spolehlivější je. Kolegové, kteří dejme tomu překládají smlouvy EULA, si budou muset hledat jinou práci, patrně jako korektoři DeepLu. Naopak, čím je mluvčí osobitější, čím je lepší umělec, tím hůř se AI vede. Ne všechny problémy se dají zdolat hrubou silou.

Co vás nejvíce překvapilo?

Zadal jsem mu první odstavec Nabokovovy knihy Promluv paměti a výkon byl prakticky až na překlad sousloví „identical twins“ bezchybný.

Co jde překladači DeepL lépe, než jste čekal?

mnohem jednodušší, než si možná čtenář pomyslí – silný jazyk nás vede, s šedivým se trápíme.

➔ Chcete ukázkou ze samého začátku, kde ještě nejde do tuhého?

Dimity vytáhla ukradený oharek svíčky a usadila ho do nejširší škvíry mezi dvěma prky na podlaze. Všichni zaklekli do kruhu kolem ní. Kohoutek zašeptal neslyšné slovo a z konečku prstu mu na knot přelétla jiskra.

Na svíče zatančil plamínek. Přitáhl všechny oči a vrhl na stěny poskakující fantasmata, dvourozměrný sabat. V duhovkách se roztančilo dvacet tři menších ohníčků. Sešlo se jich všech dvanáct; stínový kluk se schovává někde poblíž, většinou světla uhýbá a zbytek pohlcuje tak důkladně, že jeho polohu neprozradí jediný foton.

Kohoutek slavnostně a důležitě prohlásil: „Blugg musí zemřít.“ Z kazajky vylovil hadrovou panenku. Byla to neforemná

Slovosled! Ten je v češtině volný, nikoli však libovolný. Otrocké překlady přejímají syntaktické konstrukce výchozího jazyka – v angličtině je třeba slovosled hodně rigidní. Ale DeepL už dokáže se slovosledem pracovat, což je obdivuhodné.

Dokážete si představit, že byste strojový překlad (např. DeepL) používal jako základ překladu a pouze upravil detaily?

U technických překladů rozhodně – přinejmenším vám ušetří práci s psaním. U náročné beletrie nikoli, ze dvou důvodů. Za prvé je procento omylů AI pořád ještě příliš velké. Je moc doslovná, takže to její řešení stejně přepíšete. A za druhé je tu otázka řemesla versus umění: v umění mě zajímá jen to, co jako já nedokáže nikdo jiný. Kdybych jen redigoval překlad umělé inteligence, připadal bych si jako cvičená opice, nikoli jako umělec. Možná mě právě kvůli tomu převálcují lidé, kteří budou mnohem méně sentimentální a kterým budu připadat jako švadlena, která se drží jehly, když může využívat šicí stroj. Na druhou stranu, ruční práce bývá někdy nejlépe honorovaná. Už jste někdy kupovali postel Hästens? Tak vidíte.

Jak myslíte, že takto kvalitní strojové překlady ovlivní profesi překladatelů obecně?

Co se trhu komerčních překladů týče, dost velká část ho přes noc prostě zmizí. Lidé, kteří toužili po čistě informativním překladu, už žádnou překladatelskou agenturu neosloví. Spousta manuálů, které – buďme upřímní – nikdo nečte, bude přeložena takto strojem. Pokud vám úplně stačí, že jídlo je „jen“ jedlé, taky nebudete chodit do La Degustation Bohême Bourgeoise (proboha! Ještě by mohli dostat kostku ve skluzu, že jo.)

Pro který typ textů má i nadále smysl najmout profesionálního překladatele?

Pro všechny texty, kde vám jako měřítko kvality nestačí „přibližně“ nebo „tak nějak“. Překladatel, ať už vyzbrojený DeepLem, CAT nástroji nebo zkušeností danou desítkami let prachudinka, nešikovně sešitá, místo očí dva velké knoflíky a na místě pusy šrám od uhliku. Ale čpěla z ní síla a několik menších dětí sdílenou nenávistí zavřelo oči, když ji spatřily. „Štrákora má babí krev. Tohle vyrobila.“ Štrákora vedle něj nešťastně přikývla. Panenku si střežila jako poklad a jen Paní věděla, jak jí z ní Kohoutek vymámil. Podržel ji nad svíčkou. „Modlitby jsme odříkali, krev prolili. Už jí jenom do břicha zašít něco z Blugga a hodit ji do ohně.“

„To je vražda!“ vykřikla v hrůze Jane.

Pupava se uchechtla.

„Vážně! To se nedělá, a navíc je to pitomost.“ Pupava byla dlak, jako i sám Chůda, a jako všichni dlaci trochu natvrdlá. Jane už dávno pochopila, že se jí musí přímo postavit, jinak nesklapne. „K čemu by nám to bylo? I kdyby to vyšlo, o čemž pochybuju, bude se vyšetřovat. A když na nás nějakým zázrakem nepřijdou, akorát na Bluggovo místo nastoupí někdo úplně stejně strašný. Tak proč ho zabíjet?“

Robert Tschorn

xe (a tedy i vysokou mírou intuice), bude jakýmsi garantem textu. I DeepL dělá chyby, překladatel ho tedy bude hlídat a opravovat (příčemž i ty opravy nejspíš půjdou do korpusů, které DeepL využívá, tudíž DeepL se bude dál zlepšovat).

Ale jak už jsem řekl, čím víc tvůrčí musí být výstup, tím méně užitečný vám DeepL bude. Cvičně jsem si porovnal jednu z klíčových pasáží Hellerovy *Hlavy XXII*. Překladatel Miroslav Jindra tam skvěle předvádí umění kompenzace, tedy využívá strukturálních výhod češtiny tam, kde s tím sám americký spisovatel pracovat nemohl (homonymie slova „hlava“). Navíc v každé větě tam vidíte práci se slovosledem, s lexikem (překlad slova „grounded“), nemluvě o správné interpretaci – je vážně rozdílné, když napíšete „Na Yossariana učinila absolutní prostota této klauzule Hlavy XXII hluboký dojem“ (Jindra) nebo „Yossariana se naprostá jednoduchost této věty z Catch-22 velmi hluboce dotkla“.

Které texty se naopak stanou doménou strojových překladů?

Slovní prefabrikáty, které nějaký pracovník z marketingu napsal na autopilota? Asi tak.

**S Viktorem Janíšem
rozmlouval Pavel Kašík**

Hlava XXII v překladech

Joseph Heller

“You mean there’s a catch?”

“Sure there’s a catch,” Doc Daneeka replied. “Catch-22. Anyone who wants to get out of combat duty isn’t really crazy.”

There was only one catch and that was Catch-22, which specified that a concern for one’s own safety in the face of dangers that were real and immediate was the process of a rational mind. Orr was crazy and could be grounded. All he had to do was ask; and as soon as he did, he would no longer be crazy and would have to fly more missions. Orr would be crazy to fly more missions and sane if he didn’t, but if he was sane he had to fly them. If he flew them he was crazy and didn’t have to; but if he didn’t want to he was sane and had to. Yossarian was moved very deeply by the absolute simplicity of this clause of Catch-22 and let out a respectful whistle.

“That’s some catch, that Catch-22,” he observed.

“It’s the best there is,” Doc Daneeka agreed.

Odposlechnuto pro pamětníky alespoň poslední výměny na Ministerstvu zdravotnictví

„Zvláštní kapitola věnuje Cimrman defenestračním pokusům v zemljankách. Tak klasická zemljanka bez oken nepřichází pochopitelně v úvahu, ale luxusní zemljanky prominentů se stropními okny defenestrací v zásadě umožňují. Je tu však jiná potíž. Defenestrování funkcionář se po několika vteřinách vrací zpět na své místo.“ To mě jen tak napadlo. Vlastně ani nevím proč.

Milena v den návratu ministra Vojtěcha

Vojtěch se vrátil, aby dorazil přeživší z loňska. **Mr. Zout**

Pro návrat Adama Vojtěcha hovořilo i to, že je bezzemek...

Dojnice

Miroslav Jindra

„Chcete říct, že je v tom nějaký háček? Začíná mě z vás bolet hlava.“

„Hlava vás začíná bolet z Hlavy XXII, ne ze mě,“ řekl na to doktor Daneeka. „Podle Hlavy XXII totiž člověk, který žádá o vyvázání z bojového nasazení, nemůže být blázen.“

Nebylo divu, že z Hlavy XXII je občas rozbolela hlava. V tomto případě konstatovala, že zájem o vlastní bezpečnost, který voják projeví tváří v tvář bezprostřednímu ohrožení, je projevem racionálně normální mysli. Orr byl blázen, a mohl tedy být vyřazen z letového nasazení. Chtělo to pouze jedno: aby o to požádal. A jakmile by to udělal, nebyl by už blázen a musel by létat dál. Orr by byl blázen, kdyby dál létal bombardovat, a jednal by rozumně, kdyby požádal, aby už nemusel, ale tento rozumný čin by měl nutně za následek, že by musel létat dál. Když bude dál létat, znamená to, že je blázen, a tak už létat nemusí; když už však dál létat nechce, znamená to, že je mentálně naprosto v pořádku, a musí tedy létat dál. Na Yossariana učinila absolutní prostota této klauzule Hlavy XXII hluboký dojem a obdivně hvízdal.

„To musela být hlava, co tu Hlavu XXII vymyslela,“ poznamenal.

„To vám řeknu,“ souhlasil doktor Daneeka.

DeepI

“Chceš říct, že je v tom nějaký háček?”

“Jistěže je v tom háček,“ odpověděl doktor Daneeka. “Hlava 22. Každý, kdo se chce zbavit bojové služby, není ve skutečnosti blázen.”

Byl v tom jen jeden háček, a to Catch-22, který určoval, že starost o vlastní bezpečnost tváří v tvář nebezpečí, které je reálné a bezprostřední, je postup racionální mysli. Orr byl blázen a mohl být uzemněn. Stačilo, aby o to požádal; a jakmile by to udělal, přestal by být bláznem a musel by létat na další mise. Orr by byl blázen, kdyby letěl na další mise, a příčetný, kdyby je neletěl, ale pokud byl příčetný, musel je letět. Kdyby je letěl, byl by blázen a nemusel by je letět, ale kdyby je letět nechtěl, byl by příčetný a musel by je letět. Yossariana se naprostá jednoduchost této věty z Catch-22 velmi hluboce dotkla a uctivě si pohvizdoval.

“To je teda úlovek, ta Hlava 22,“ poznamenal.

“Je to to nejlepší, co existuje,“ souhlasil doktor Daneeka.

Šest důkazů, proč je Adam Vojtěch mesiáš:

- 1: Skrze Adama přišel hřích na svět a skrze druhého Adama bude vykoupen.
- 2: Zmizel a opět se objevil.
- 3: Poslouchá a uctívá jediného boha, i když si občas myslí, že je jeho synem.
- 4: Tráví spoustu času se zloději, zákoníky a dalšími hříšníky.
- 5: Vizualně naplňuje standardy pro mesiáše: dlouhovlasý, vousatý, heterosexuální bílý muž ve středních letech.
- 6: A krom toho zachránil tisíce mrtvých.

DanielSoft

Jarní porada SFK 2021

V roce 2020 jsme Jarní poradu odkládali tak dlouho, nejprve na podzim, pak na Fénixcon, až se samozřejmě nekonala vůbec. Ač letošní situace už vypadá lépe, rozhodli jsme se nic neponechávat náhodě a uspořádali jsme poradu virtuálně, přes systém, který nám zajistila Julie Nováková. A teď už k jednotlivým bodům, jak jsem si je zapamatoval:

1. prezence

Všech 15 aktivních klubů má uhrazené příspěvky na rok 2021, jde o AF 167, Andromeda, BC Praha, Draconian (Duna 2), Hepterida, KLF (Klub literární fantastiky) / Ostrava, Klub Julie Vernea, Malevil, Mlok/Robot, Nyx / Brno, Palantir, Rade-gast, SF & F WorkShop, Villoidus a Zebra. Sešlo se nás ale celkem jen devět, tedy zhruba jako jiné roky u Franty Moravce na zahradě. Navíc se ale za slovenské kluby zúčastnila „slovenská prezidentka“ Lulu Bocková a zástupce scifi.sk. K obvyklým podezřelým pak patřili Pagi, Dáreček, Pavel Mikuláščík, Franta Moravec, Randalf (ten přímo z conu maskovaného jako pracovní porada) a jako příposlouchávající Pepa Vašát za SF klubu Robot/Mlok, a ještě já.

2. zprávy klubů z doby covidové

Za mě teď Interkom vychází, jak když hrom bije, a splnil jsem si sen a vydal Hvězdnou Horu s ilustracemi Miloslava Havlíčka. O práci ostatních jsem přišel, musel jsem jít pomoci tchánovi, to jsou ty nevýhody home porady. Jen mě z toho, co jsem zaslechl, udivila neztenčená aktivita slovenských klubů.

3. zpráva o činnosti Rady

Totéž co bod 2., podrobněji příště od někoho jiného.

4. zpráva o CKČ

Pavel už počítá hodnocení a ještě týden počká na opozdilce.

5. Parcon 2021 = FxC 4041 a 6. Parcon 2022

Pavel Mikuláščík nás seznámil s plánem udělat náhradní Fénix na začátku srpna, to jsem docela chválil, protože co se bude dít na Mikuláše, to dnes nikdo neodhadne.

7. různé

Pepa Vašát: v Městské knihovně Šumperk připravují vzpomínkový večer na Jarka Mosteckého, předběžně 29. 9. 2021 (středa) cca od 17 hodin (je to i den jeho nedožitého narozenin). A také navrhujeme jako SFK Mlok pro cenu Mlok za zásluhy in memoriam pro Jarka Mosteckého.

S tím všichni přítomní souhlasili.

Z výčtu aktivit jsem pochopil zvláštní úměru: kolikrát jsou Ostrava a Brno aktivnější než Praha, ještě tolikrát jsou slovenské kluby aktivnější než ty moravské.

Ocenění ČS fandumu za rok 2020 budou předány až na nejbližším Parconu, ale už jsou známé u skrutátora. **ZR**

NON FICTION

Petr Voldán

Na vlnách s Petrem Voldánem

Ušima, očima i srdcem kolem světa

Petr Voldán (* 1953, Pardubice) pracoval jedenáct let jako stálý rozhlasový zpravodaj v Moskvě a Londýně a vedle toho absolvoval řadu krátkodobých reportážních cest po Afghánistánu, Finsku, Číně, Gruzii, Maltě, Estonsku a v dalších destinacích. Po odchodu z rozhlasu v roce 2004 se přestěhoval do Bruselu, kde byl 12 let asistentem v Evropském parlamentu, a i zde načerpal řadu postřehů. Pro ostravské studio ČT od roku 1999 pravidelně spolupracuje jako autor a průvodce pořadem Postřehy odjinud. Žije střídavě v Praze a ve východních Čechách, poblíž Babiččina údolí, kde jako malý trávil prázdniny a kterému v knize rovněž věnuje velký prostor.

Svou sbírku vzpomínek, reportáží a úvah z šestadvacetiletého působení v rozhlase charakterizuje slovy „Koho jsem potkal, co jsem viděl, leccos i zkusil a mnohé zažil...“

Obsáhlá a zajímavá kapitola je například věnována různým druhům chleba, se kterým se autor na svých cestách setkal. Netušil jsem, že finský chléb s dírou se navléká na tyč, kde se suší, aby vydržel půl roku do dalšího pečení. Zajímavý je i pohled na organizační zajištění zahradní párty u Alžběty II., které se obvykle účastní několik tisíc lidí najednou. Každý účastník vedle pozvánky obdrží i čtyřstránkový manuál pro návštěvníky s odpověďmi na nejčastěji kladené otázky.

V Moskvě se autor setkával s naším tehdejším velvyslanecem Vladimírem Remkem, takže zmínka o chlebu pro kosmonauty a návštěva Bajkonuru nejsou jediné pasáže dotýkající se kosmonatiky.

Dozvíte se, jak se organizuje cesta Afghánistánem na začátku bojů v roce 2001, jak je těžké promluvit s Afghánkou (těžké) a jak obtížné je ji vyfotit (prakticky nemožné), jak se přestupuje z ledoborce na ledoborec, kde se vzal na polici autorovy knihovny Hurvínek, kterého přivezl kdysi do Moskvy profesor Josef Skupa, kam až vedlo setkání s Dagmar Peckovou při nákupu brambor v Londýně nebo proč se chodil učit správnou rozhlasovou řeč do Stavovského divadla v Praze či co spojuje skladatele Sibelia a Černobyl.

S velkou péčí a na kvalitním papíru knihu v loňském roce vydalo nakladatelství Jota a asi i proto byla dle mého po zásluze nominována na Cenu Hanzelky a Zikmunda za cestopis roku 2020.

Knihu zajímavě ilustroval a graficky vyřešil slovenský výtvarník Luka Brase, tuším jmenovec postavy z Puzova Kmotra, která se experimentálně pokoušela vyvrátit počtu, že s dětmi nezatopíš. Pardon, to byl Luca Brasi. **ZR**

Petr Voldán: *Na vlnách s Petrem Voldánem*, Jota 2020, ilustrace Luka Brase, 191 str., 348 Kč

